

รายงานความจบบัสมบูรณ์

(1 สิงหาคม 2560 – 31 มกราคม 2562)

โครงการ แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี
โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร
หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

จัดทำโดย

นายสัญญา ยะคะเสม และคณะ

มกราคม 2562

สัญญาเลขที่ RDG60M0016

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี
โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร
หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

(1 สิงหาคม 2560 – 31 มกราคม 2562)

จัดทำโดย

นายสัญญา ยะคะเสม และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทสรุปผู้บริหาร

รายงานฉบับนี้เป็นรายงานผลการดำเนินโครงการแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ตลอดระยะเวลาของโครงการ (สัญญาเลขที่ RDG60M0016) ระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม 2560 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม 2562

ตลอดระยะเวลา โครงการฯ ได้มีการประชุมที่มวิจยประจำเดือน จัดเวทีชี้แจงโครงการแก่สมาชิก จัดเวทีเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาดูงาน และการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน และจากการทำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลมาในตอนต้น และวิเคราะห์สรุปผลการดำเนินงานโครงการวิจยของโครงการเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถีของชุมชนต่อไป

คณะผู้จัดทำ

มกราคม 2562

กิตติกรรมประกาศ

รายงานโครงการ “แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา” ประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายเป็นอย่างดี คณะทีมวิจัยจึงขอขอบพระคุณ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้ ผู้ประสานงานโหนดสุวรรณภูมิ และทีมพี่เลี้ยงจากมูลนิธิชีวิตไท ที่เป็นพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือในการแนะนำในทุกด้าน ตั้งแต่เริ่มต้นในการเขียนโครงการจนถึงขั้นตอนในการดำเนินงานจนเสร็จสิ้น ตลอดจนผู้นำชุมชนสมาชิกกลุ่มฯ และผู้ที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อรูปแบบการศึกษาของทีมวิจัย ผลงานการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยขอมอบแด่ชุมชนตำบลหนองแห่น

คณะผู้จัดทำ

มกราคม 2562

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ค
 บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามวิจัย	2
วัตถุประสงค์	3
ประเด็นการศึกษาและวิธีการศึกษา	3
ขั้นตอนในการดำเนินการ	4
ขอบเขตการวิจัย	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามคำศัพท์	5
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดการพัฒนา	7
แนวคิดการปรับตัว	9
แนวคิดเกษตรอินทรีย์	10
แนวคิดเกษตรยั่งยืน	12
แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม	14
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
แนวคิดการวิเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ	21
บทที่ 3 ระเบียบและวิธีการดำเนินงาน	23
ขอบเขตการวิจัย	23
ประเด็นในการศึกษา	23
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	24
การเก็บรวบรวมข้อมูล	25
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	25
กิจกรรมที่ได้ดำเนินการตามโครงการฯ	26

บทที่ 4	ผลการศึกษา	36
	ข้อมูลพื้นที่ศึกษา	36
	ข้อมูลกลุ่มพัฒนาเกษตรกร	38
	สถานะการหนี้สิน	53
บทที่ 5	สรุปและข้อเสนอแนะ	87
	ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก	87
	ปัญหาหนี้สินของสมาชิก	87
	ระบบเกษตรของสมาชิกกลุ่ม	88
	การทำอาชีพเสริมของคนในชุมชน	88
	รูปแบบการทำเกษตรแบบชีวิวิถีในปัจจุบัน	89
	รูปแบบการทำการเกษตรแบบชีวิวิถีเพื่อลดปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน	93
	แนวคิดการวิเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ	21
	บรรณานุกรม	95
	ภาคผนวก	98
	ภาพกิจกรรม	110

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการ “แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7” ทางสมาชิกกลุ่มฯ ได้นิยามความหมายของโครงการไว้ว่า เป็นแนวความคิดการใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี เป็นการทำเกษตรปลอดภัยลดต้นทุน ใช้แรงงานในระดับครอบครัวเป็นหลัก มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เกษตรกรเป็นเจ้าของผลผลิต สามารถจัดการหนี้สินบนพื้นฐานความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร

อำเภอพนมสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ จังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นที่การปกครอง ประมาณ 357,500 ไร่ มีทั้งหมด 8 ตำบล ประกอบด้วย เกาะขนุน บ้านช่อง พนมสารคาม ท่าถ่าน หนองยาว เมืองเก่า หนองแห่น และเขาหินซ้อน โดยสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลเกาะขนุน มีทั้งหมด 15 หมู่บ้าน และตำบลบ้านช่อง มีทั้งหมด 14 หมู่บ้าน มีแหล่งน้ำธรรมชาติคือ คลองท่าลาด ต้นน้ำเกิดมาจาก แควระบบสียัด เป็นแหล่งน้ำหลักใช้สำหรับอุปโภคบริโภคและทำการเกษตรของอ.พนมสารคาม ลักษณะพื้นที่ใหญ่ของสองตำบลเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก ข้อมูลสำนักงานเกษตรอำเภอพนมสารคามปี 2555/56 ได้ระบุพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 256,921 ไร่ มีครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด 6,345 ครัวเรือน พืชเศรษฐกิจที่เกษตรกรนิยมปลูกได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา มะม่วง ไม้สนและยูคาลิปตัส

กลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 เป็นกลุ่มเดิมได้ขึ้นทะเบียนองค์กรกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จ.ฉะเชิงเทราไว้เมื่อปี 2543 ตั้งอยู่เลขที่ 85/1 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้ฟื้นฟูองค์กรอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2550 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินทำกินและเพิ่มอำนาจต่อรองรวมทั้งการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรให้สมาชิก การประกอบอาชีพของสมาชิกกลุ่มฯ ที่ส่งผลปัญหานี้สินได้แก่ เลี้ยงหมูฟาร์ม เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงปลาตก ทำสวนมะม่วง ทำไร่มันสำปะหลัง โดยทำการผลิตในรูปแบบแปลงขนาดใหญ่โดยสาเหตุของปัญหานี้สินเกิดขึ้นทั้งจาก การขอกู้เงินจากสถาบันการเงินโดยใช้หลักทรัพย์สินค้ำประกัน ขาดทักษะและองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ การพึ่งพาต้นทุนการผลิตจากภายนอกค่อนข้างมาก และเกิดจากปัญหาภัยธรรมชาติ ราคาผลผลิตตกต่ำและวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ทำให้ไม่สามารถผ่อนชำระหนี้เงินกู้ตามสัญญาได้

กิจกรรมสำคัญของกลุ่มที่นำไปสู่การแก้ปัญหาหนี้สินประกอบด้วย การประชุมคณะกรรมการกลุ่มทุกวันที่ 2 ของเดือนและการประชุมสมาชิกกลุ่มในวันที่ 3 ของเดือน กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจรวมทั้งการอบรมต่างๆ เพื่อ เป็นเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น แจ้งความคืบหน้าการแก้ปัญหาหนี้สินสมาชิก ปรัชญาหรือการประกอบอาชีพทางการเกษตร สื่อสารข้อมูลสถานการณ์ความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เปิดพื้นที่ให้สมาชิกนำผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่ายที่กลุ่มเป็นประจำทุกเดือน กลุ่มได้มีรูปแบบ

การประสานงานระหว่างสมาชิก ได้แบ่งการประสานงานออกเป็น 6 กลุ่มย่อยโดยสมาชิกกลุ่มย่อยในแต่ละกลุ่มมีผู้ประสานงานหลัก 1 คนและตัวแทนกลุ่มย่อยเหล่านี้จะมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลุ่ม ๆ มีวาระการทำงาน 1 ปีแต่สามารถได้รับการเสนอชื่อเข้ามาใหม่ได้อีกขึ้นอยู่กับความประสงค์ของสมาชิก

ล่าสุดในเดือนธันวาคม ปี 2559 กลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 78 ราย สามารถแบ่งได้เป็นสมาชิกได้ขึ้นทะเบียนหนี้จำนวน 67 ราย (77บัญชี) สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) ชำระหนี้แทนจำนวน 30 ราย (30บัญชี) สมาชิกรอการซื้อหนี้จากสำนักงานกองทุนฟื้นฟูฯ จำนวน 33 ราย (35บัญชี) สมาชิกที่ไม่มีหนี้จำนวน 11 รายและสมาชิกที่สามารถปิดบัญชีหนี้ด้วยตนเองจำนวน 12 คน

ขั้นตอนการรับเรื่องและกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรในกลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 ได้แก้ไขปัญหาหนี้สินสมาชิกเมื่อได้รับการรับรองการเป็นสมาชิกและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กลุ่มกำหนด พร้อมทั้งให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในเบื้องต้น สมาชิกเข้าประชุมประจำเดือนต่อเนื่อง 3 ครั้ง เพื่อเรียนรู้วิธีการทำงานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันภายในกลุ่ม สมาชิกชำระเงินค่าสมาชิกแรกเข้าคนละ 1,000 บาทและค่าบำรุงองค์กรรายปีตามจำนวนหนี้ (ต่ำสุด 300 บาท สูงสุด 2,000บาท) สมาชิกควรให้ความร่วมมือทำกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมในสภาเครือข่ายองค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย (สค.ปท.) เพื่อรวมพลังแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรรายย่อย

อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมาพบปัญหาอุปสรรคสำคัญบางประการ อาทิสมาชิกเมื่อได้รับการซื้อหนี้จากสำนักงานกองทุนฯขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มได้หันไปผ่อนชำระกับกองทุนฟื้นฟูและกลับทำเกษตรตามวิถีเดิม และบางรายแม้ว่าได้รับการซื้อหนี้แล้ว ยังไม่สามารถผ่อนชำระหนี้ให้กับกองทุนฟื้นฟูฯ ได้ต่อเนื่อง เพราะปัญหาด้านทุนการผลิตสูง โดยสมาชิกจำนวนหนึ่งได้มีบทเรียนจากปัญหาหนี้สินในอดีตพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้มีขนาดปริมาณและพื้นที่ลดลง มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น มีแนวทางพึ่งตนเองมากขึ้น แต่ยังคงขาดพลังและความรู้และยังไม่มีแนวทางการในการร่วมคิดร่วมทำอย่างจริงจังในการฟื้นฟูอาชีพ กลุ่มฯ จึงได้จัดทำโครงการศึกษาพัฒนาแนวทางสู่เกษตรชีวิวิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 ขึ้นเพื่อศึกษาระบบการเกษตรของสมาชิกกลุ่ม บทเรียนในการพัฒนาเกษตรชีวิวิถีตลอดจนแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีวิวิถีอย่างยั่งยืน

1.2 คำถามวิจัย

แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีวิวิถีอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราควรเป็นอย่างไร ?

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่ 7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหาหนี้สินและระบบการเกษตรของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่ 7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี
3. เพื่อศึกษาบทเรียนในการพัฒนาเกษตรกรวิถีของกลุ่มจากอดีต-ปัจจุบัน ของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่ 7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรกรวิถีอย่างยั่งยืน โดยความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี

1.4 ประเด็นการศึกษาและวิธีการศึกษา

วัตถุประสงค์	ประเด็นการศึกษา	วิธีการศึกษา	ผู้ให้ข้อมูล
1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก	1. ประวัติสมาชิก (ข้อมูลครัวเรือน) 2. พื้นที่ทำการเกษตร, ที่อยู่อาศัย 3. ข้อมูลบริบทพื้นที่ศึกษา (สภาพของชุมชน สังคม เศรษฐกิจ)	- แบบสัมภาษณ์	สมาชิกกลุ่ม
2. เพื่อศึกษาปัญหาหนี้สินและระบบการเกษตร	1. สถานการณ์หนี้สิน, ลักษณะของการเป็นหนี้ 2. ต้นทุนการผลิต 3. การใช้ปัจจัยการผลิต 4. รายได้จากการเกษตร 5. ข้อมูลบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน	- แบบสัมภาษณ์ - สทนากลุ่ม	สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชน
3. เพื่อศึกษาบทเรียนในด้านพัฒนาการเกษตรวิถีของกลุ่มจากอดีต-ปัจจุบัน (วิถีของเกษตรกรในการลด ละเลิก การใช้สารเคมี และแนวทางการ	1. ประวัติการรวมกลุ่ม 2. โครงสร้างและการบริหารกลุ่ม 3. กิจกรรมกลุ่มทำอะไร กับใคร และผลที่เกิดขึ้น 4. ปัญหาและการแก้ไข 5. ปัจจัยและเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมในการทำงานที่ผ่านมา/	- ประชุมกลุ่ม	กรรมการกลุ่ม

วัตถุประสงค์	ประเด็นการศึกษา	วิธีการศึกษา	ผู้ให้ข้อมูล
พึ่งตนเอง)	ร่วมอย่างไร		
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถีอย่างยั่งยืน	1. เส้นทางการผลิตพืชชนิดต่างๆ (ต้นน้ำ – กลางน้ำ – ปลายน้ำ) 2. บทเรียนที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ 3. แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี	- การสัมภาษณ์ - แบบสังเกต - ศึกษาดูงาน - ประชุมกลุ่ม	- ผู้เกี่ยวข้อง - กลุ่มเกษตรกร - เกษตรกรตัวอย่าง

5.1 ขั้นตอนในการดำเนินการ

- 5.1.1 ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน
- 5.1.2 จัดเวทีชี้แจงโครงการแก่สมาชิกกลุ่ม 3 ครั้ง ครั้งละ 30 คน
- 5.1.3 เวทีเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5.1.4 เก็บรวบรวมข้อมูล
- 5.1.5 ศึกษาดูงาน
- 5.1.6 วิเคราะห์ข้อมูล (แยกแยะข้อมูล)
- 5.1.7 เวทีรับฟังความคิดเห็น (คืนข้อมูล)
- 5.1.8 เวทีออกแบบการทดลอง (พูดคุยจะทำอะไร)
- 5.1.9 ทดลองทำ
- 5.1.10 เวทีวิเคราะห์และสรุปผลการทดลอง
- 5.1.11 เวทีเผยแพร่งานวิจัย
- 5.1.12 เวทีถอดบทเรียน
- 5.1.13 รายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์

1.6 ขอบเขตการวิจัย

1.6.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ ตำบลบ้านช่อง ตำบลหนองแห่น ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.6.2 ขอบเขตเชิงประชากร สมาชิกกลุ่มจำนวน 84 คน และคนในชุมชนพื้นที่ศึกษาที่ไม่ได้เป็นสมาชิก 66 คน รวมทั้งหมด 150 คน

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ด้านการวิจัย (ความรู้)

1.7.1.1 ได้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี

1.7.1.2 ได้ทราบถึงปัญหาหนี้สินและระบบการเกษตรของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี

1.7.1.3 ได้ทราบถึงบทเรียนในการพัฒนาเกษตรชีววิถีของกลุ่มจากอดีต-ปัจจุบัน ของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี

1.7.1.4 ได้แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี

1.7.2 ด้านการพัฒนา (การเปลี่ยนแปลง)

1.7.2.1 ได้จำนวนสมาชิกกลุ่ม ที่ทำเกษตรชีววิถี 20 ราย

1.7.2.2 เกิดกลุ่มแปรรูปเพิ่มขึ้น อย่างน้อย 1 กลุ่ม

1.7.2.3 สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและแสดงความคิดเห็นต่อกลุ่มเพิ่มขึ้น

1.7.2.4 นักวิจัยสามารถเข้าใจปัญหาชีวิตและแก้ปัญหาเป็น

1.8 นิยามศัพท์

การศึกษาในครั้งนี้ที่วิจัยได้ให้คำนิยามความหมายของคำศัพท์ ดังนี้

1. เกษตรชีววิถี คือ แนวทางของการทำเกษตรปลอดสารพิษแบบครบวงจรด้วยระเบียบแบบแผนที่มีความต่อเนื่องและหาข้อสรุปด้วยการลงพื้นที่เพาะปลูกจริงเพื่อการศึกษาวิจัยจัดเก็บข้อมูลแผนการผลิตรายบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเจริญและยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้กับเกษตรกรในพื้นที่และพื้นที่อื่น ๆ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญา 3 ประการ

2. ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่มาตรฐานสากลสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำอย่างเหมาะสมผ่านการผลิตและการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการตลาด เพิ่มความสามารถในการแข่งขันผสมผสานวิถีเกษตรอินทรีย์กับวิถีชีวิตชาวบ้านให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมในชุมชน

3. สร้างทรัพยากรมนุษย์ด้วยการแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ สร้างกระบวนการทางความคิดของผู้คน สร้างแรงบันดาลใจในการผลักดันบ่มเพาะให้เยาวชนเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมให้เขาเห็นว่าพิษภัยจากสารเคมีเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาทำงานร่วมกับคนรุ่นปัจจุบัน โดยมีความศรัทธาเป็นเครื่องมือ

4. เกิดการพึ่งพาตนเองอย่างสร้างสรรค์ด้วยการสร้างองค์กรให้ให้เป็นสถาบันการเรียนรู้ เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาด้วยแนวคิดกิจกรรมเป็นฐานการเรียนรู้เป็นทุน การพัฒนาคนคือเป้าหมาย ท้ายที่สุดชุมชนก็จะมีแกนนำและสมาชิกที่ดีช่วยขับเคลื่อนสังคมชุมชนที่ไม่ทอดทิ้งกันเกิดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและเลิกใช้สารเคมีในที่สุด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการ แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งนี้มีความจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นหรือแนวทางในการศึกษา ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีหลักที่นำมาใช้ในการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดการพัฒนา
- 2.2 แนวคิดการปรับตัว
- 2.3 แนวคิดเกษตรอินทรีย์
- 2.4 แนวคิดเกษตรยั่งยืน
- 2.5 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการพัฒนา

2.1.1 ความหมายของการพัฒนา

2.1.1.1 ความหมายโดยทั่วไป

การพัฒนาที่เข้าใจโดยทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์กล่าวคือ หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิม อย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งใน ช่วงเวลาที่ต่างกัน คือถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ที่ดำรงอยู่ของสิ่งนั้น ดีกว่า สมบูรณ์กว่าก็แสดงให้เห็นว่า เป็นการพัฒนา (ปกรณ์ ปริยากร, 2538)

การพัฒนา ในความหมายโดยทั่วไปนั้นจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้ นับได้ว่าเป็นความหมายที่รู้จักโดยทั่วกัน เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม (สนธยา พลศรี, 2547)

ซัซรี นฤทุม (2547) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึงการทำให้ดีขึ้นเจริญขึ้นซึ่ง หมายถึง การทำให้จิตใจ สติปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและ การเมืองเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การพัฒนาการเกษตร สิ่งที่น่าพัฒนาควรคำนึงถึง มีดังนี้

1. เกษตรกรทุกคนมีศักยภาพ หรือมีความสามารถของตนเองอยู่แล้ว นั่นคือ เกษตรกรทุกคนสามารถพัฒนาให้ดีขึ้น

2. การพัฒนาทุกเรื่อง ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือตั้งอยู่บนความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมทั้งจำเป็นจะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดีพอสมควร เพื่อเตรียมรับหรือลดผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน

3. การพัฒนา ต้องตั้งอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมของชุมชน ได้รับการยอมรับจาก ชุมชน/สังคม

4. การพัฒนาต้ององสร้างความเป็นธรรมกับคนในชุมชน มีความเท่าเทียมกัน ทั้งเกษตรกรรายย่อยและเกษตรกรรายใหญ่ เน้นการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

5. การพัฒนา ต้องมุ่งให้คนคนพึ่งพาตนเองให้ได้โดยการให้ความรู้เสริมสร้างระเบียบวินัย กระบวนการกลุ่ม และเน้นการปฏิรูปมนุษย์

6. การพัฒนาต้องเน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ลดการพัฒนาวัตถุ ควรหันมา เพิ่มการพัฒนาด้านจิตใจ การพึ่งพาตนเอง การช่วยเหลือและทำงานร่วมกัน

7. การพัฒนาไม่ใช่การสังคมสงเคราะห์ ลดการแจกสิ่งของที่ทำให้ผู้รับเกิดความอ่อนแอ หันมาแจกองค์ความรู้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น

8. การพัฒนา ต้องมาจากปัญหา หรือความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้ และทำความเข้าใจถึงปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่และชุมชน จึงเป็นพื้นฐานฐานสำคัญของการกำหนดโครงการพัฒนาการเกษตรที่มีคุณภาพ และเป็นประโยชน์ต่อ ชุมชน

2.1.1.2 ความหมายทางเศรษฐศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาว่า หมายถึง ความเจริญเติบโต โดย เน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น (ณัฐพล ชันธไชย, 2527) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานของตนได้ (เสถียร เขยประทับ, 2528) ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลิตผลออกมาในรูปที่สามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางหลักเศรษฐศาสตร์ (สนธิ์ โคมิน, 2522)

2.1.1.3 ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ

ในขั้นของการปฏิบัติ การพัฒนา หมายถึง การชักชวนหรือการไปกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน และมีความต่อเนื่องกัน ลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวิเศษ และพูนศิริ วัจนะภูมิ, 2534)

การพัฒนา ในความหมายของการปฏิบัติการนี้เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมาย ทางการวางแผนโดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและมีความต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนาที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ (สนธยา พลศรี, 2547)

2.1.1.4 ความหมายทางสังคมวิทยา

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ สังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากร ของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ (จิตยา สุวรรณชฎ, 2527) การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองอีกด้วย

ดังนั้นการพัฒนาจึงสามารถสรุปได้ว่ามีอยู่ 2 รูปแบบ คือการพัฒนาตนเอง เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้มีจิตสำนึกที่ดี เช่น การมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยและมีความรู้ที่ดี และการพัฒนาชุมชน เกิดจากหน่วยงานรัฐ เป็นผู้กำหนดทิศทาง และวางเป้าหมายตลอดจนกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ เป็นการพัฒนาจากบนลงล่างซึ่งไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

2.2 แนวคิดการปรับตัว

2.2.1 ความหมาย

ความหมายของการปรับตัว การใช้ชีวิตในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอยู่เสมออันเป็นสิ่งที่มีมนุษย์จะต้องเผชิญอยู่ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม อารมณ์ ย่อมจะรบกวนและสร้างความรำคาญ และความทุกข์ให้กับมนุษย์ รวมไปถึงความไม่สบายทั้งทางร่างกายและจิตใจของมนุษย์ สิ่งเหล่านั้นย่อมส่งผลเสียต่อการทำงานบั่นทอนจิตใจให้แย่แย่ลง จนในที่สุดธรรมชาติจะสร้างกลไกบางอย่างให้กับมนุษย์เพื่อไว้สำหรับการเผชิญหน้ากับสภาวะความทุกข์ทางจิตใจที่เกิดขึ้น กลไกธรรมชาตินี้เรียกว่า การปรับตัว (Adjustment) (เต็มศักดิ์ คทวนิช. 2546) เพื่อให้มนุษย์มีความสามารถในการปรับตัวและมีสุขภาพจิตที่ดี

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530) การปรับตัวหมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่จะพยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ปัญหาบุคลิกภาพ ด้านความต้องการหรือด้านอารมณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และหากบุคคลนั้นปรับตัว และสามารถดำรงอยู่กับสภาพแวดล้อมได้ แสดงได้ว่าบุคคลนั้นมีสุขภาพจิตที่ดี

วิภาพร มาพบสุข (2540) กล่าวว่า การปรับตัวทางสังคมมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของตัวบุคคล ทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย ในการปรับตัวที่ดีและมีประสิทธิภาพย่อมนำมาซึ่งสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตที่ดี ในการปรับตัวทางลบ ก็ส่งผลทำให้การดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น ทั้งต่อสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตใจ เช่นการเจ็บป่วยทางกาย กรเจ็บป่วยทางจิตใจ และรวมถึงค่าใช้จ่ายในการรักษา

ดังนั้นการปรับตัวจึงหมายถึงการดิ้นรนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และหลุดพ้นจากความยากจนของเกษตรกรที่มีบทเรียนจากการทำเกษตรที่ล้มเหลวในอดีต เช่น การปรับวิธีคิด ปรับพฤติกรรมในการจ่าย

ปรับระบบการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า รวมทั้งมีการแปรรูปผลผลิต และดำเนินการจัดจำหน่ายเอง

2.3 แนวคิดเกษตรอินทรีย์

2.3.1 นิยามและความหมายของเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming)

กรมวิชาการเกษตร (2543) ให้คำจำกัดความว่า เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลของธรรมชาติและความหลากหลายของทางชีวภาพ โดยมี ระบบการจัดการนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่าง ๆ ตลอดจนไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่เกิดจากการตัดต่อทางพันธุกรรมที่อาจเกิดมลพิษในสภาพแวดล้อม เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ต้นพืช มีความแข็งแรงสามารถต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเอง รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ประโยชน์ด้วย ผลผลิตที่ได้จะปลอดภัยจากสารพิษตกค้างทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคและไม่ทำให้ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมอีกด้วย

สมศักดิ์ อาศรัยจ้าว (2547) ได้ให้คำจำกัดความว่า เกษตรอินทรีย์ คือ การเกษตร ที่สร้างสรรค์ให้ระบบนิเวศการเกษตรเกิดการผลิตรที่ยั่งยืน ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและปรับปรุง สภาพแวดล้อมที่มีหลากหลายทางชีวภาพในระบบการเกษตรให้เกิดการผสมผสาน เกื้อกูล ซึ่งกันและกัน หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์เป็นการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในไร่นา ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

อัจฉรา สุขสมบูรณ์ (2544) ได้ให้ ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า หมายถึงการทำเกษตรที่ไม่มีสารพิษตกค้างไม่ว่าสารพิษทั้งหลายเหล่านั้น จะมาจากทางดิน ทางน้ำ ทางอากาศ หรือแม้แต่จากการตัดแต่งทางพันธุกรรม เพื่อให้ทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมปลอดภัยจากสารพิษ อีกทั้งยังเป็นการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและลดต้นทุนในการผลิต แล้วหันมาใช้สารอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักพืชแทน เป็นต้น โดยการเริ่มต้นตั้งแต่การเตรียมดินไปจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต

ชนวน รัตนวราหะ (2550 : 1) อธิบายความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่าคือ ระบบ การเกษตร (farming system) ที่ใช้หลักการความสมดุลทางนิเวศวิทยาของธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ เพื่อจัดการผลิิตการเกษตร โดยผสมผสานกิจกรรมความหลากหลายทางชีวภาพ พืช ปศุสัตว์ประมง ป่าไม้ ฯลฯ ให้เกิดการเกื้อกูลและหมุนเวียนใช้ทรัพยากรในระบบนิเวศของไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตที่ต้องนำเข้าจากภายนอกฟาร์มปฏิเสธการใช้ปัจจัยที่เป็นสารเคมี สังเคราะห์เช่น ปุ๋ยเคมีสารกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมน สารปฏิชีวนะ ฯลฯ รวมทั้งไม่ใช้พันธุ์ที่ผ่านการ ปรับเปลี่ยนทางพันธุกรรม (genetically modified organisms) ทั้งนี้เพื่อให้ผลผลิตที่เป็น อาหาร ยา รักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ที่สะอาดและปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้บริโภค อนุรักษ์และปรับปรุง สภาพแวดล้อมการเกษตรไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การเกษตรอินทรีย์ (organic agriculture) ในบางโอกาสเรียกว่า การทำฟาร์มโดยชีวภาพ (biological

farming) หรือ การทำฟาร์มด้วยหลักการทางนิเวศวิทยา (ecological farming) โดยมีเป้าหมายเพื่อที่สร้างสรรค์ให้ เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ฉะนั้นการเกษตรอินทรีย์จึงจัดอยู่ภายใต้ การเกษตรยั่งยืน (sustainable agriculture) ระบบหนึ่ง 4 หลักการสำคัญในการทำเกษตรอินทรีย์

- 1) ไม่ใช้สารเคมีใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตลอดจนต้องไม่ทำให้เกิดมลพิษในดิน น้ำ และมลภาวะในอากาศทุกรูปแบบที่เป็นผลจากการ ปฏิบัติการด้านการเกษตร หรือมีผลกระทบต่อเพื่อนน้อยที่สุด
- 2) การไถพรวนในระยะเริ่มแรก และลดการไถพรวนเมื่อปลูกพืชไปนาน ๆ เพื่อรักษา สภาพ โครงสร้างของดินให้ดี ตลอดจนต้องพัฒนาการปรับปรุงดินด้วย อินทรีย์วัตถุและนำไปปฏิบัติเพื่อเป็น การรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มประสิทธิภาพกิจกรรมชีวภาพของดิน
- 3) การเปลี่ยนโครงสร้างของดินตามธรรมชาติ คือ มีการคลุมดินด้วยใบไม้แห้งหญ้าแห้ง ฟางแห้ง ฯลฯ ที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อรักษาความชื้นของดิน
- 4) การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสด เพื่อการปรับปรุงบำรุงดินมีการเติมจุลินทรีย์ ท้องถิ่นที่มีประโยชน์ต่อการเกษตร และวัสดุที่เหลือใช้ทางการเกษตรจากพื้นที่ไร่นา และวัสดุเหลือใช้จากการทำฟาร์มเพื่อที่จะคืนอินทรีย์วัตถุให้กลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ในดิน และได้แร่ธาตุบางส่วนกลับคืนสู่พื้นที่การเกษตรอย่างครบวงจร

กล่าวสรุปได้ว่าเกษตรอินทรีย์คือ ระบบจัดการการผลิต ที่คำนึงถึงระบบนิเวศที่สนับสนุนส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ วัฏจักรทางชีววิทยา และกิจกรรมของสิ่งมีชีวิตในดินโดยมีการใช้ทรัพยากรจากภายนอกแปลงเกษตรให้น้อยที่สุด ผลผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรมและความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้คนและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 หลักการและเงื่อนไขของเกษตรอินทรีย์

ร่ำโพประภา มะหะหมัด (2548) กล่าวถึงหลักการและเงื่อนไขของเกษตรอินทรีย์ไว้ดังนี้

การหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในการผลิต การทำเกษตรอินทรีย์ คือ การหลีกเลี่ยง การใช้สารเคมีในการผลิต อาทิ ปุ๋ยเคมีสารกำจัดศัตรูพืช ยาฆ่าแมลง หรือสารเร่งความเจริญเติบโต ของพืชสัตว์ ซึ่งจะส่งผลผ่านวงจรโซ่อาหารมายังผู้บริโภคได้

การเพิ่มพูนความสมบูรณ์ของดินโดยใช้ปุ๋ยหมักกับปุ๋ยคอก จุลินทรีย์ การเพิ่มพูนความสมบูรณ์ของดินโดยใช้ปุ๋ยหมักกับปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยคอก แกลบ ฟางข้าว จุลินทรีย์รวมถึงการใช้วัสดุ คลุมดิน การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ผสมผสานกัน การใช้ซากพืช มูลสัตว์ผ่านขบวนการย่อยสลาย ของจุลินทรีย์ในดินช่วยให้ดินมีความร่วนซุย ปรับสภาพความเป็นกรดหรือด่าง ดินที่มี อินทรีย์วัตถุมากจะต้านทานการชะล้างพังทลายของดินได้เป็นอย่างดีอินทรีย์วัตถุ ประกอบด้วย ธาตุอาหารหลายชนิดที่เป็นประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของพืช

การควบคุมและกำจัดศัตรูพืชโดยชีวภาพ กายภาพ และอินทรีย์เคมี การควบคุม และกำจัดศัตรูพืชโดยชีวภาพ กายภาพ และกำจัดศัตรูพืชหรือโดยวิธีธรรมชาติจากการเลี้ยงสัตว์ ร่วมกับการปลูกพืช เช่น วัว ควาย ไก่ เป็ด เป็นต้น สัตว์ดังกล่าวจะกินวัชพืชเป็นอาหาร นอกจากนี้ การควบคุมศัตรูพืชที่เป็นแมลงโดยชีววิธี คือ ใช้แมลงที่กินหรือทำลายแมลงศัตรูพืชในการควบคุม แมลงศัตรูพืชธรรมชาติมี 2 ประเภท

คือ ตัวห้ำและตัวเบียน การควบคุมศัตรูพืชโดยหลักเลี้ยงสารเคมี ดังกล่าว ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย มนุษย์และสิ่งแวดล้อมปลอดภัยจากสารเคมี

2.3.3 รูปแบบเกษตรอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์เป็นเทคนิคการผลิต เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร หากแบ่งรูปแบบย่อยของเกษตรอินทรีย์ ตามลักษณะประเภทของพืชที่ปลูกในประเทศไทยแบ่งได้ 3 ประเภท คือ (รำไพประภา มหะหมัด, 2548 : 21)

1. การปลูกพืชผักในแบบเกษตรอินทรีย์เป็นการปลูกผักชนิดเดียวหรือ ปลูกผสมผสานกันหลายชนิด ในพื้นที่เดียวกันโดยหลักเลี่ยงการใช้สารเคมี รูปแบบการเพาะปลูก กรรมวิธี ในการบำรุงดิน และการควบคุมโรคแมลงของแต่ละท้องที่จะแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิโนเศ

2. การปลูกพืชไร่ในแบบเกษตรอินทรีย์ โดยส่วนมากพืชไร่ที่เพาะปลูกแบบ อินทรีย์คือ ข้าว ซึ่งมีการพัฒนาเชื่อมโยงการผลิตและการตลาดเป็นระบบธุรกิจเกษตรอินทรีย์ สามารถติดต่อกับตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศอาจจะมีการประยุกต์โดยเพิ่มพืชตระกูลถั่ว หรือเลี้ยงปลาในนาข้าวไปด้วยก็ได้ซึ่งจะทำให้เกิดผลิตภาพที่สูงกว่าการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว

3. การปลูกไม้ผลในแบบเกษตรอินทรีย์ ไม้ผลเป็นพืชที่ใช้ระยะเวลานาน ในการปลูกมากกว่าพืชไร่ และพืชผัก อีกทั้งเป็นพืชเศรษฐกิจอีกด้วย จึงมีความสำคัญในการสร้างความสมดุลของระบบนิเวศ การปลูกไม้ผลในแบบเกษตรอินทรีย์เป็นการหลักเลี่ยงการใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยของพืช เศษเหลือของพืช มูลและซากของสัตว์เป็นอาหารของจุลินทรีย์ เพื่อช่วยในการปรับปรุง ดินไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อความปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค

จากการแบ่งรูปแบบเกษตรอินทรีย์ออกเป็นรูปแบบย่อย ๆ ได้ 3 รูปแบบ ดังกล่าวจะพบว่าสิ่งที่เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญคือ การไม่ใช้สารเคมีและประเภทของพืชที่ปลูกเป็นสิ่งสำคัญ ในความเป็นจริงอาจมีเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบย่อยมากกว่านี้ แต่จากที่กล่าวเป็นเพียงการแบ่งตามลักษณะที่พบเห็น เป็นส่วนใหญ่และมีความเหมาะสมเท่านั้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืน

ประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรกรรมตามยุคสมัย การเปลี่ยนผ่าน ของระบบเกษตรกรรม ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อาจแบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ ยุกระบบเกษตรกรรมแบบยังชีพ (Subsistence Agriculture) ช่วงแผนฯ 1 ถึงต้นแผนฯ 3 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2516) โดยมีเป้าหมายการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพโดยใช้ต้นทุนทุนต่ำ ซึ่งมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดจากการเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และต่อมา คือ ยุกระบบ เกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ (Commercial Agriculture) ในช่วงปลายแผนฯ 3 ถึง ปลายแผนฯ 6 (พ.ศ. 2517 - พ.ศ. 2533) โดยมีเป้าหมายการผลิตเพื่อขายโดยใช้ปัจจัยการผลิตเต็มที่เพื่อให้ได้ ผลตอบแทนสูงสุดต่อหน่วยพื้นที่ ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดจากการปฏิวัติ

เขียวและการ พัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร และต่อมาคือ ยุคระบบเกษตรกรรมเชิงทวิลักษณ์ (Dualistic Agriculture) ซึ่งหมายถึงระบบเกษตรกรรมที่มีทั้งการเกษตรเชิงแข่งขันและการเกษตรแบบยั่งยืน ในช่วงต้นแผนฯ 7 ถึงแผนฯ 9 (พ.ศ. 2534 - พ.ศ. 2549) โดยมีเป้าหมายหมายการผลิตเพื่อขายให้ได้ ผลตอบแทนสูงโดยลดต้นทุน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดจากกระแสการทำการเกษตร แบบยั่งยืน และในช่วงท้ายนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่9) ได้พระราชทานแนวคิด ทฤษฎีใหม่ และในปีพุทธศักราช 2542 ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบเกษตรทางเลือกขยายวงกว้างกลายเป็นกระแส หลักในประเทศไทย (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2551)

การเกษตรมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาความอดอยากของมวลมนุษย ด้วยการทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ อากาศ แสงแดด มาใช้ในการผลิตอาหารเลี้ยงพลเมืองโลก บทบาทดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติในฐานะ ทรัพยากรเพื่อการผลิต และมนุษย์ในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค

การเกษตรมีความเกี่ยวข้องกันเป็นระบบ หากมองการทำการเกษตรแบบองค์รวม อาจเรียกการทำการเกษตรทั้งหมดว่าเป็น “ระบบการเกษตร” ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาการของระบบ การเกษตรเริ่มมาจากการเกษตรเพื่อปากท้องของตนเอง หรือการเกษตรแบบยังชีพ และนำไปสู่การ ทำเกษตรเพื่อปากท้องของผู้อื่น โดยมีการแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าหรือเงินตรากับผลผลิตทางการเกษตร หรือระบบการเกษตรเชิงการค้า

เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการเกษตรที่อิงอยู่บนแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Approach) ซึ่งมองว่าทุกอย่างต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องสร้างความสมดุลตามหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนใน 3 มิติ ได้แก่ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ และความยั่งยืนด้านสังคม หมายความว่า ต้องดำเนินการอย่างมีคุณภาพ ทรัพยากรธรรมชาติต้องได้รับการบำรุงรักษาให้ ดีขึ้นอย่างเหมาะสมไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ต้องมีความยุติธรรมทางสังคมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ ใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน และสามารถสร้างรายได้ได้อย่างเพียงพอตามอัตภาพในสภาพแวดล้อม ที่ตนเองอาศัยอย่างกลมกลืน ผลผลิตที่ผลิตได้ต้องอาศัยสมดุลในกระบวนการผลิตจนถึงมือ ผู้บริโภคใน 3 มิติเช่นกัน คือ ต้องมีระบบการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกษตรกรต้องสามารถเลี้ยงตนเองได้ และต้องสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารเพื่อการบริโภคอย่างเพียงพอ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2551)

เกษตรกรรมยั่งยืนคือรูปแบบและวิธีการทำการเกษตรที่เน้นการผสมผสานและการเกื้อกูลกันระหว่างสิ่งมีชีวิตและกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ในแปลงเกษตร โดยให้มีสภาพคล้ายคลึงกับธรรมชาติมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่อนุญาตให้ใช้สารเคมีในการเกษตรทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรมยั่งยืนรูปแบบใด (อนุสรณ์ อุณโณ, 2546)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เกษตรกรรมยั่งยืนยังเป็นระบบจัดการการผลิต ที่คำนึงถึงระบบนิเวศ ที่สนับสนุนส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ วัฏจักรทางชีววิทยา และกิจกรรมของสิ่งมีชีวิตในดิน โดยมีการใช้

ทรัพยากรจากภายนอกแปลงเกษตรให้น้อยที่สุด ผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้คน และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.5 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

2.5.1 ความหมาย

ความหมายการมีส่วนร่วม มีผู้ให้ความหมายที่หลากหลายแล้วแต่ความเข้าใจความ เข้าใจหรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังที่

สุริย์ ตันต์ศรีสุโรจน์ (2531) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่าเป็นการร่วมมือร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคล หรือของกลุ่ม เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่องค์กรต้องการ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี (2536) ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมายถึงการร่วมคิดในการแก้ไขปัญหาและดำเนินการ และกิจกรรมในชุมชน ร่วมวางแผนโครงการและร่วมปฏิบัติงานในลักษณะการเสียสละแรงงาน การมีส่วนร่วมในการบริจาคสิ่งของและเงิน และร่วมกันติดตามประเมินผลร่วมกัน ทั้งนี้ในการแสดงออกในการมีส่วนร่วมนั้นอาจจะแสดงออกของบุคคลโดยตรง โดยการผ่านองค์กรภาคประชาชนในชุมชนนั้น ๆ

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นแนวคิดพื้นฐานของวิธีการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยให้คนในชุมชนช่วยตนเองได้ กล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาท้องถิ่น แม้ว่าจะมีการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นมานานแล้วก็ตาม ปัจจุบันยังไม่ได้มีการศึกษาค้นคว้าและทดลองเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง ทำให้ไม่สามารถนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมได้อย่างครอบคลุม ครบถ้วนและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน

ประเวศ วะสี (2541) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า เป็นความเข้มแข็งของ สังคมหรือชุมชนที่มีความหมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีจิตใจเข้ามาร่วมกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำหรือการปฏิบัติการบางสิ่งบางอย่าง และมีการบริหารจัดการ

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล

มรกต ศรีรัตน (2535 อ้างถึงใน ณรงค์ วาริชล, 2551) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการ

เกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดการร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

โดยสรุปกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมคือการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีโอกาสร่วมแสดงทัศนะ ตั้งแต่เริ่มการร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ และพัฒนาศักยภาพให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ โดยเน้นการทำงานในลักษณะกลุ่ม เพื่อให้งานต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

2.5.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action) ของ เยาวมาลย์ จ้อยจุฬี, (2542) ได้อธิบายถึงการกระทำทางของมนุษย์ (Action of Human) ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้ทางสังคมทั่วไป กล่าวคือ การกระทำใด ๆ ของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับความสนใจและระบบค่านิยมของบุคคล

1. บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)
2. ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (Social System)
3. วัฒนธรรม (Culture) ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อถือ (Idea of Believes) ความสนใจ (Primary of Interest) และระบบค่านิยมของบุคคล (System of Value Orientation)

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ (2532) ได้ศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human Action) โดยให้กำหนดความการกระทำว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดและลึกลับซึ่งบุคคลผู้ทำกำหนดให้มีความหมายเป็นส่วนตัว ความเข้าใจในระบบความหมายเกิดขึ้นได้ 2 ประการกล่าวคือ

1. ความหมายส่วนตัวจากการกระทำของบุคคลหนึ่งสามารถเข้าใจได้จากการสังเกตโดยตรง
2. มีการเข้าใจสิ่งเร้า เราสามารถแสดงความรู้สึกออกมาด้วยตัวเราเองในการให้เหตุผลซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้นำหรือถ้าการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผลแล้วอาจจะเข้าในส่วนประกอบแห่งอารมณ์ที่มีการกระทำเกิดขึ้น โดยอาศัยการเข้าไปมีส่วนร่วมที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษย์ผู้สังเกตไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับแนวทฤษฎีหรือจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดหรือค่านิยมของผู้นำ แต่โดยความเข้าใจแล้วเราอาจเข้าใจสถานการณ์และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง แรงกระตุ้นสามารถถือได้ว่าการอธิบายที่แท้จริงของการกระทำ เพราะแรงกระตุ้นจะมีอยู่ในส่วนลึกของจิตใจผู้กระทำ แรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรม และเวเบอร์ได้กล่าวว่าการกระทำทางสังคม 4 ชั้น คือ

1. การกระทำที่มีเหตุผลเป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม
2. การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรมและศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

3. การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยยึดแบบอย่างที่ทำกันมาในอดีตเป็นหลัก

4. พฤติกรรมการกระทำตามประเพณีที่ไม่คำนึงถึงเหตุผล

ไพร์ตัน เดชะรินทร์ (2527) กล่าวว่าความต้องการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มาตั้งแต่อดีตโบราณ จะแตกต่างกันแต่ในรูปแบบและวิธีการเท่านั้น การเข้าร่วมการพัฒนาอาจทำได้โดยการบังคับโดยสมัครใจ หรือโดยความจำเป็นการเข้าร่วมอาจเกิดจากการชักนำของผู้นำชุมชนหัวหน้าเผ่า หัวหน้าหมู่บ้าน ข้าราชการผู้มีอำนาจหน้าที่ มีทั้งเข้ามาในระยะสั้น หรือระยะยาวอย่างต่อเนื่อง อาจจะทำตามนโยบายที่กำหนด เพื่อความอยู่รอดและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้

1. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถแรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล

2.5.3 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ให้ไว้ 2 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน พลังชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันก่อให้เกิด กระบวนการและโครงสร้างประชาชน ที่สามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของคนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา อิระวัชร จันทระประเสริฐ, (2541 อ้างถึงใน ณรงค์ วารีชล, 2551) กล่าวไว้คือการมีส่วนร่วมในลักษณะตัวบุคคล ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยงาน
3. การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ ให้ความสำคัญกับการจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดี เน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ การกระจายอำนาจสู่ประชาชน

4. การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงการสร้างอำนาจของกลุ่ม ผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคม

5. การมีส่วนร่วมในลักษณะนโยบาย เน้นเรื่องหลักการยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม และนำมากำหนดนโยบายและแผนงานระดับชาติ

สุธี ศรสวรรค์ (2538) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงินการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
3. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
4. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
5. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
9. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977 อ้างถึงใน ธนวัฒน์ คำภีลานนท์, 2550, 21 -22) ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจลงมือปฏิบัติการการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุน ทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วย ผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบ การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

2.5.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2528, อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546) ได้ให้ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และพิจารณาแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไข และวางแผนหรือโครงการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติการแก้ไขปัญหตามแผนและโครงการที่วางไว้การรับประโยชน์จากโครงการ การประเมินผลโครงการ

ปรารมภ์ ยานะวิมุติ (2541) ได้ทำการศึกษาถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม แปรรูปผลผลิตเกษตรของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งได้แบ่งออก 5 ขั้นตอน ดังนี้การมีส่วนร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมปรึกษาหารือเพื่อนำมาพิจารณาวางแผน กิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มเสนอจะต้องนำมาพิจารณา และตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมที่เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุดเพื่อให้บรรลุหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการ การมีส่วนร่วมปฏิบัติ คือ การเข้าร่วมจัดโครงการตามแผนที่วางไว้ให้ลุล่วงไป

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ ร่วมในการรับผลประโยชน์ที่ได้จาก การจัดทำกิจกรรมหรือโครงการที่ ไตรวางแผนปฏิบัติไว้ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ การเข้าร่วมประเมินผลการทำงานของ สมาชิกและของ กลุ่มเพื่อทราบปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงให้ประสบความสำเร็จให้ดีขึ้น

ฉอาน วุฒิกรรมรักษา (2526) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นกำหนดความต้องการ
2. ขั้นวางแผนดำเนินการ
3. ขั้นตัดสินใจ
4. ขั้นดำเนินการ
5. ขั้นติดตามผลงาน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2529 อ้างในวิริยา ตูยสุข, 2535) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาคร ทานา และกลุ่มเกษตรกรบ้านมาสุริน (2548) ได้ให้การศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลด การใช้สารเคมีสู่เกษตรกรมัยยืน กรณีศึกษาแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า ทีมโครงการ ทีมทำ ทีมหนุนและทีมเรียนรู้มีการพัฒนาการด้านความคิด ด้านพฤติกรรมในการ ดำรงชีวิตหรือการพัฒนาศักยภาพไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ ลดทุกข์ เพิ่มสุขร่วมกับ ชุมชนที่มีส่วนกระตุ้นเสริมทำให้เกิดแนวคิดและการปรับเปลี่ยนแนวคิดอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมการจัด เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การไปศึกษาดูงาน การพบปะเยี่ยมเยียนกันในชุมชนและนอกชุมชนอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการรวมตัวกันทำกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรทางเลือก (ทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพใช้เอง) การดำเนินงานทั้งหมด สามารถบรรลุวัตถุประสงค์โครงการและมีแนวโน้มว่าจะบรรลุเป้าหมายร่วมของการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อ ลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรมัยยืน ที่ไม่เต็มรูปแบบ (ยังไม่มีเกษตรกรและพื้นที่สามารถเลิกใช้สารเคมีทั้งระบบ ได้)วิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานในจังหวัดชุมพร

ชาลีสา สิงห์สถิต (2551) ได้ทำการศึกษา การจัดการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกร อินทรีย์สตรีนาเจียง บ้านนาเจียง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการกลุ่ม เกษตรอินทรีย์สตรีนาเจียง บ้านนาเจียง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อจำหน่ายในชุมชนทั่วไป และเพื่อการบริโภค ภายในกลุ่มโดยการจำหน่ายในราคาของสมาชิกมีการคัดเลือก

พันธุ์โดยการคัดเลือกจากแปลงปลูก และจัดหาจากท้องตลาด การเพาะปลูกมีการเตรียมดินการใส่ปุ๋ยธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ โดยจะเน้นจากธรรมชาติการการกำจัดวัชพืชการไถกลบ และการถอนหญ้า ส่วนการดูแลและการ เก็บเกี่ยวจะจัดทำเป็นประจำทุกวัน เพื่อคอยดูแลรับผิดชอบ รดน้ำ พรวนดิน และตรวจดูความเรียบร้อย 2) ด้านการจัดการกลุ่ม มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม มีกฎระเบียบที่ร่วมกันสร้างขึ้น การสื่อสาร และเรียนรู้ใช้การประชุมอบรม สัมมนาศึกษาดูงาน แผนการปลูกเพื่อจำหน่าย ปริมาณการผลิต ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด การควบคุมคุณภาพมี การควบคุมด้านความสด และการใช้ปุ๋ยหมัก สารสกัดจากธรรมชาติ เป็นหลัก การตลาดมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาด้านขายยารวมทั้งตลาดในชุมชน และทั่วไป เงินของกลุ่ม

สายันท์ กุลวงศ์ (2547) ได้ทำการศึกษาการปรับเปลี่ยนการเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์เพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านป่าไผ่แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง กล่าวคือ ช่วงแรกการเกษตรดั้งเดิมเป็นการเกษตรที่เน้นการยังชีพ อาศัยพึ่งพิงร่วมกับธรรมชาติ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย และสิ่งแวดล้อม ช่วงที่สองเป็นช่วงการเกษตรที่ได้มีการลงทุนที่เพิ่มสูงขึ้น ได้นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ เช่น ปุ๋ยเคมี การไถย่ำแม่ลง รถไถ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ภาวะการเป็นหนี้สิน สุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม ธรรมชาติถูกทำลายสูญเสียการพึ่งพิงตนเอง และในช่วงที่สามช่วงของเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรได้หันมาพึ่งตนเองและรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ได้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางธรรมชาติรวมถึงคุณภาพชีวิต ทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่มั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมผลการดำเนินงานและการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกษตรกรได้เล็งเห็นถึงผลของการทำเกษตรอินทรีย์ดังนี้ คือ ผลทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ 1. การลดต้นทุนในการผลิต 2. รายได้สม่ำเสมอ 3. ตลาดที่แน่นอน และ 4. เกิดธุรกิจขนาดเล็กในชุมชน ผลทางด้านสังคม 1. เกิดระบบการเรียนรู้ 2. เกิดระบบคุณค่า 3. สุขภาพของคนในชุมชนเริ่มดีขึ้น 4. มีอิสระในตนเอง 5. เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชน และผลทางด้านสิ่งแวดล้อม 1. สภาพดินดีขึ้น 2. เกิดตัวทำตัวเปียเพิ่มขึ้น 3. เกิดความหลากหลายของพืชที่ปลูกในพื้นที่ และ 4. สภาพอากาศของชุมชนนั้นดีขึ้น

จันทนา ศรีทองคำ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการหนี้สินของครัวเรือนโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเด็กและ เยาวชนบ้านห้วยยาบ หมู่ที่ 5 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนปัญหาสถานการณ์การจัดการหนี้สินของครัวเรือนบ้านห้วยยาบ ศึกษาทักษะการเรียนรู้ และบทเรียนการบริหารจัดการที่ผ่านมาของครัวเรือนบ้านห้วยยาบ พัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนในการ หนุนเสริมการจัดการหนี้สินของครัวเรือนบ้านห้วยยาบ และหาแนวทางในการจัดการปัญหาหนี้สิน ของครัวเรือนโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านห้วยยาบ โดยทำการศึกษาวิจัยด้วยการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในระยะที่ 1 (8 เดือน) ทางโครงการวิจัยได้เน้นการรวบรวมข้อมูล ชุมชน ทนเดิมของชุมชน ปัญหาสถานการณ์หนี้สินที่เกิดขึ้น บทเรียนการจัดการหนี้สินที่ผ่านมาของ ครัวเรือนในชุมชน นำเสนอข้อมูลที่ให้กับชุมชนเพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนและหาแนวทางการจัดการ ร่วมกัน สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเด็กเยาวชนและชุมชน รวมทั้งเน้นการพัฒนาทักษะศักยภาพ ของเด็กเยาวชนโดยการปฏิบัติจริง ปัญหาสถานการณ์การจัดการ

หนี้สินของครัวเรือนบ้านห้วยยาบ จากการเก็บข้อมูล สถานการณ์การจัดการหนี้สินของครัวเรือนบ้านห้วยยาบ โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากจ้างทั่วไป และการทำเกษตร รายจ่ายส่วนใหญ่มาจากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ค่าการศึกษา และค่าใช้จ่ายในการผลิต โดยแหล่งทุนที่ชาวบ้านไปกู้ยืมมาส่วนมาก ได้แก่ ธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร้านค้าพาณิชย์ กองทุนหมู่บ้าน และบริษัทสินเชื่อต่าง ๆ ตามลำดับ ทักษะการเรียนรู้และบทเรียนการบริหารจัดการที่ผ่านมาของครัวเรือนบ้านห้วยยาบ พบว่า ในอดีตที่ผ่านมาคนในชุมชนมีวิธีการจัดการหนี้สินของตัวเองด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้จ่ายอย่างประหยัด การออมเงิน การปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง การบริหารจัดการหนี้ในครัวเรือน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต การผ่อนชำระหนี้สินก่อนกำหนดตามกำลังความสามารถ อย่างไรก็ตามยังมี คนในชุมชนอีกหลายครัวเรือนที่ยังไม่มีการแก้ไขปัญหาหนี้สินด้วยตนเอง เพราะไม่มีความพร้อม หรือยังไม่รู้ว่าจะแก้ไขปัญหาหนี้สินของตนเองด้วยวิธีใด ซึ่งจากการสอบถามและจัดเวทีแลกเปลี่ยน สรุปปัจจัยที่ส่งผลในการก่อให้เกิดหนี้สิน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ คนในชุมชน มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เนื่องจากปัจจุบันมีสิ่งต่าง ๆ ล่อใจในการซื้อหามากขึ้น บางอย่างไม่จำเป็น เช่น การมีโทรศัพท์หลายเครื่องโดยเกินความจำเป็น การเปลี่ยนโทรศัพท์บ่อย เป็นต้น ค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่จำเป็น เช่น การสร้างบ้านใหม่ การส่งลูกเรียน การลงทุนเกี่ยวกับการเกษตร และอีกส่วนหนึ่งชุมชนยังการขาดวินัยขาดความรับผิดชอบ คือ ชุมชนไม่ยอมชำระหนี้สินหรือชำระหนี้สินไม่ตรง เวลา 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ภาวะเศรษฐกิจ คือ ราคาผลผลิตตกต่ำแต่ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นผลผลิต ที่ได้ลดน้อยลง ภาวะดินฟ้าอากาศ คือ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล อากาศแห้งแล้ง ดินเสื่อมสภาพจากการใช้ สารเคมี ภาวะสังคมแวดล้อม สื่อเทคโนโลยี การโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดความต้องการซื้อใน สิ่งของที่ไม่จำเป็นมากขึ้น

จิตสมาน วาริษฐ์ และคณะ (2551) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาหนี้สินของชุมชนกุดปลาเค้า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความรุนแรงของปัญหาหนี้สินในปัจจุบันของตำบลกุดปลาเค้า และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อครอบครัวและต่อความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งค้นหาสาเหตุเงื่อนไขภายในชุมชน และภายนอกชุมชนที่สัมพันธ์กันและมีผลต่อการเกิดปัญหาหนี้สินของชุมชน และเพื่อให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ตระหนักถึงปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาหนี้สินของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสการบริโภคนิยม มีการหมุนเวียนการใช้หนี้อย่างไม่จบสิ้นเป็นวัฏพันหลัก สาเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้สิน ขึ้นกับ 1) ความเปลี่ยนแปลงของฐานทรัพยากรและฐานการผลิต ชุมชนเปลี่ยนมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น ทำให้มีการทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ดินเสื่อมสภาพ ต้องใช้ปุ๋ยเคมีและเครื่องทุ่นแรงเพิ่มมากขึ้น และมีกู้ยืมเพิ่มขึ้น 2) การยอมรับกระแสสังคมภายนอกอย่างรวดเร็ว ค่านิยม และวัฒนธรรมใหม่ ๆ บริโภคนิยม 3) การเปลี่ยนแปลงด้านวิธีการอุปโภคและบริโภค จากการรับประทานอาหารพื้นบ้านก็หันไปรับประทานอาหารจานด่วน อาหารสำเร็จรูป ใช้วัตถุดิบที่ทำให้มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย 4) การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมประเพณี ทำให้ต้องใช้เงินเพิ่มขึ้น โอ้อวด 5) นโยบายของรัฐ ที่ให้เงินอุดหนุนในลักษณะกองทุนของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถกู้ยืมได้ง่ายโดยไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ส่วนการจัดการหนี้สินของชุมชนนั้น การให้ความสำคัญกับวิถีเศรษฐกิจพอเพียง อาศัย

ฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบการที่ชุมชนยังมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชนร่วมกันอย่างจริงจัง

บุญหลาย ศรีมุงคุณ และคณะ (2551) ศึกษากระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินในครัวเรือนบ้านชมพูทอง ตำบลนาदान อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู โดยทำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาในหมู่บ้านชมพูทองทั้งหมด 157 ครัวเรือน ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ แกนนำในครัวเรือนที่เป็นหนี้และไม่เป็นหนี้ ดำเนินการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ค้นข้อมูลสู่ชุมชน ระดมความคิดเห็น วางแผนแก้ไขและดำเนินการแก้ไขปัญหา รวมทั้งประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะการเป็นหนี้ของครัวเรือน มี 3 ลักษณะ คือ 1) วงจรหนี้ที่ก่อให้เกิดรายได้ ซึ่งเป็นผลดีในการเป็นหนี้สามารถปลดหนี้ได้ และมีกำไรจากการเป็นหนี้ 2) วงจรหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ มี 2 แบบ คือ นำเงินไปใช้ตามที่เหมาะสมแต่ขาดทุนจากราคาผลผลิตตกต่ำ หรือปัญหาจากธรรมชาติเกิดความแห้งแล้งหรือน้ำท่วม และการใช้จ่ายเงินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ และ 3) วงจรหนี้ที่ไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ต้องหมุนเงินยืมจากแหล่งหนึ่งไปใช้หนี้ที่อีกแหล่งหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เกิดดอกเบี้ยที่แพงไม่ต่ำกว่าร้อยละ 21 ทั้งนี้ผลกระทบของการเป็นหนี้ด้านบวก ทำให้มีเงินทุนส่วนมากนำมาซื้อที่ดิน ทำนา เกิดกำไรจากการผลิต ส่วนผลกระทบทางลบ พบว่า ต้องการขายที่ดินเพื่อใช้หนี้ ต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้นทำให้ลูกไม่ได้เรียนต่อ บางครอบครัวต้องอพยพแรงงานถึงร้อยละ 21 ทำให้จิตสำนึกต่อส่วนร่วมลดลง ทำให้เกิดความทุกข์ใจอย่างยิ่ง แนวทางการแก้ไขหนี้สินที่สำคัญ ได้แก่ 1) ทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เห็นต้นทุน กำไร และสามารถวางแผนการประกอบอาชีพได้เหมาะสมโดยใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ 2) ลดค่าใช้จ่ายโดยการทำเกษตรชีวภาพ 3) การออมทรัพย์ ซึ่งนอกจากจะทำให้ครัวเรือน มีเงินออม แล้วยังช่วยให้สัมพันธภาพของครอบครัวดีขึ้น เยาวชนลดค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ ด้วยการห่อข้าวกลางวันไปกินที่โรงเรียน ทำให้ชุมชนมีการตื่นตัวเรื่องการแก้ปัญหาหนี้สินมากขึ้น

2.7 แนวคิดการวิเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ

การแบ่งกลุ่มข้อมูล เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งใช้ในการเรียนรู้ของเครื่อง การทำเหมืองข้อมูล โดยจะแบ่งชุดข้อมูล (มักจะเป็นเวกเตอร์) ออกเป็นกลุ่ม (cluster) นำข้อมูลที่มีคุณลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายกันจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน ขั้นตอนวิธีที่ใช้ในการแบ่งกลุ่มจะอาศัยความเหมือน (similarity) หรือ ความใกล้ชิด (proximity) โดยคำนวณจากการวัดระยะระหว่างเวกเตอร์ของข้อมูลเข้า โดยใช้การวัดระยะแบบต่าง ๆ เช่น การวัดระยะแบบยูคลิด (Euclidean distance) การวัดระยะแบบแมนฮัตตัน (Manhattan distance) การวัดระยะแบบเชบิเชฟ (Chebychev distance)

การแบ่งกลุ่มข้อมูลจะแตกต่างจากการแบ่งประเภทข้อมูล (classification) โดยจะแบ่งกลุ่มข้อมูลจากความคล้าย โดยไม่มีการกำหนดประเภทของข้อมูลไว้ก่อน จึงกล่าวได้ว่าการแบ่งกลุ่มข้อมูล เป็นการเรียนรู้แบบไม่มีผู้สอน

ขั้นตอนวิธีการแบ่งกลุ่ม ได้แก่ k-means clustering, hierarchical clustering, self-organizing map (som)

การแบ่งกลุ่มข้อมูลอาจใช้เป็นขั้นตอนเบื้องต้นของการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อช่วยในการลดขนาดข้อมูล (แยกเป็นหลาย ๆ กลุ่มและคัดเลือกบางกลุ่มเพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป หรือแยกการวิเคราะห์ออกเป็นสำหรับแต่ละกลุ่ม) ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการอื่นต่อไป

ขั้นตอนวิธีในการแบ่งกลุ่มข้อมูล โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ **การแบ่งแบบเป็นลำดับขั้น** (hierarchical) และ **การแบ่งแบบตัดเป็นส่วน** (partitional) การแบ่งแบบเป็นลำดับขั้นนั้น จะมีทำการแบ่งกลุ่มจากกลุ่มย่อยที่ถูกแบ่งไว้ก่อนหน้านี้ซ้ำหลายครั้ง ส่วนการแบ่งแบบตัดเป็นส่วนนั้น การแบ่งจะทำเพียงครั้งเดียว การแบ่งแบบเป็นลำดับขั้น จะมี 2 ลักษณะคือ **แบบล่างขึ้นบน** (bottom-up) หรือ เป็นการแบ่งแบบรวมกลุ่มจากกลุ่มย่อยให้ใหญ่ขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยเริ่มจากกลุ่มเล็กสุดคือในแต่ละกลุ่มมีข้อมูลเพียงตัวเดียวละ **แบบบนลงล่าง** (top-down) หรือ เป็นการแบ่งแบบกลุ่มจากกลุ่มใหญ่ให้ย่อยไปเรื่อย ๆ โดยเริ่มจากกลุ่มใหญ่ที่สุด คือกลุ่มเดียวมีข้อมูลทุกตัวอยู่ในกลุ่ม

บทที่ 3

ระเบียบและวิธีการดำเนินงาน

โครงการ แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การศึกษาดูงานกรณีความสำเร็จ (best practice) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 และได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ตอบโจทย์งานวิจัยชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่ 7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหาหนี้สินและระบบการเกษตรของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่ 7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี
3. เพื่อศึกษาบทเรียนในการพัฒนาเกษตรชีววิถีของกลุ่มจากอดีต-ปัจจุบัน ของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่ 7) ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถีอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ ตำบลบ้านช่อง ตำบลหนองแวน ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี

3.1.2 ขอบเขตเชิงประชากร สมาชิกกลุ่มจำนวน 84 คน และคนในชุมชนพื้นที่ศึกษาที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม 66 คน รวมกันทั้งหมด 150 คน

3.2 ประเด็นในการศึกษา

- 3.2.1 ประวัติสมาชิก (ข้อมูลครัวเรือน)
- 3.2.2 พื้นที่ทำการเกษตร ที่อยู่อาศัย
- 3.2.3 ข้อมูลบริบทพื้นที่ศึกษา (สภาพของชุมชน สังคม เศรษฐกิจ)
- 3.2.4 สถานการณ์หนี้สิน ลักษณะของการเป็นหนี้
- 3.2.5 ต้นทุนการผลิต
- 3.2.6 การใช้ปัจจัยการผลิต

- 2.2.7 รายได้จากการเกษตร
- 2.2.8 ข้อมูลบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน
- 2.2.9 ประวัติการรวมกลุ่ม
- 2.2.10 โครงสร้างและการบริหารกลุ่ม
- 2.2.11 กิจกรรมกลุ่มทำอะไร กับใครและผลที่เกิดขึ้น
- 2.2.12 ปัญหาและการแก้ไข
- 2.2.13 ปัจจัยและเงื่อนไขของการมี
- 2.2.14 ส่วนร่วมในการทำงานที่ผ่านมา/ร่วมอย่างไร
- 2.2.15 เส้นทางการผลิตพืชชนิดต่าง ๆ (ต้นน้ำ – กลางน้ำ – ปลายน้ำ)
- 2.2.16 บทเรียนที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ
- 2.2.17 แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยและทีมได้ออกแบบสัมภาษณ์และพัฒนาขึ้นโดยการศึกษาจากเอกสารวิชาการ ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นสมาชิกและคนในชุมชนซึ่งประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ : ประกอบด้วย
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ของสมาชิกกลุ่ม
 - ส่วนที่ 2 สถานการณ์หนี้สินของสมาชิกกลุ่ม
2. สถานการณ์หนี้สิน
3. วัตถุประสงค์การกู้
4. สาเหตุที่ท่านและครอบครัวมีภาระหนี้สินและไม่สามารถชำระคืน
5. ลักษณะแนวโน้มปัญหาหนี้ของท่าน
6. ส่วนที่ 3 การถือครองที่ดินของสมาชิก
7. ที่ดินของตนเอง
8. ที่ดินเช่าทำเกษตร
9. ปัญหา อุปสรรคในการเช่าที่ดิน
10. ส่วนที่ 4 ระบบการเกษตร
11. การเกษตรแบบผสมผสาน
12. การเกษตรเชิงเดี่ยว

กล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้บันทึกภาพบุคคลหรือเหตุการณ์ที่ช่วยให้ผู้วิจัยและทีมสามารถเก็บข้อมูลได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วนำมาวิเคราะห์ในเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้ได้ประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจงและเป็นเนื้อหาที่สำคัญในการศึกษาวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การจัดเวที เป็นเครื่องมือที่สำคัญมากสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งจำเป็นต้องทำตามแผนกิจกรรมที่วางไว้ ได้แก่ การประชุมทีมวิจัยประจำเดือน และจัดเวทีชี้แจงโครงการแก่สมาชิกกลุ่ม

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) การวิจัยแบบ PAR ผู้วิจัยเริ่มด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ด้วยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การศึกษาดูงานกรณีความสำเร็จ (best practice) และการสนทนากลุ่ม (Focus group)

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) โดยมีค่าต่างๆใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดและค่าเฉลี่ย

3.6 การคัดเลือกจำนวนคนที่ทำการเกษตรแบบชีววิถี

ได้มีการเลือกแบบสุ่มจากสมาชิกของกลุ่มและคนในชุมชนใกล้เคียงที่สนใจในการทำเกษตรแบบชีววิถี

3.7 กิจกรรมที่ได้ดำเนินการตามโครงการเพื่อให้ตอบโจทย์งานวิจัยชุมชนผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมโครงการตามแผนการดำเนินงาน พร้อมรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

3.7.1 แผนการดำเนินงานที่ผ่านมา

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วันที่จัดกิจกรรม
1. ประชุม ทีม วิจัย ประจำเดือน	1. เตรียมความพร้อมในการทำงาน 2. ติดตามความก้าวหน้าของการทำงาน 3. วางแผนการทำงานของทีมวิจัย 4. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีมวิจัย	ทีมวิจัย จำนวน 17 คน	ทุกเดือนระหว่าง สิงหาคม 2560 ถึง 31 มีนาคม 2561 รวม 8 ครั้ง
2. จัด เวที ชี้แจง โครงการ แก่สมาชิก กลุ่ม	1. เพื่อสร้างความเข้าใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับโครงการวิจัย 2. เพื่อสร้างความเข้าใจกลุ่มภาคีเครือข่าย หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน 3. เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้น	สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชน จำนวน 120 คน	วันที่ 8 ตุลาคม 2560
3. เวทีเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูล	1. เพื่อวางแผนการทำงานในการรวบรวมข้อมูล 2. เพื่อออกแบบคำถามและวิธีการเก็บข้อมูล 3. เพื่อซักซ้อมทำความเข้าใจในการเก็บรวบรวมข้อมูล	ทีมวิจัย ทั้งหมด 17 คน	วันที่ 14 มกราคม 2561
4. เก็บรวบรวมข้อมูล	เพื่อรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์งานวิจัย	สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชนจำนวน 150 คน	ระหว่างวันที่ 15 มกราคม 2561 ถึง วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2561
5. ศึกษาดูงาน	เพื่อศึกษาบทเรียนในการแก้ไขหนี้สิน และแนวทางการพึ่งตนเอง	ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน	

3.7.2 รายละเอียดกิจกรรมการดำเนินงาน ดังนี้

กิจกรรม ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

เดือน สิงหาคม 2560

วัน พุธ ที่ 2 สิงหาคม 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00-14.00 น.
วาระการประชุม 1. ชี้แจงโครงการกับทีมวิจัย 2. เปลี่ยนแปลงนักวิจัย 3. นัดประชุมครั้งหน้า

ทางกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ทำสัญญารับทุนอุดหนุนการวิจัยโครงการ แนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2560 โดยมี นายสัญญา ยะคะเสม เป็นหัวหน้าทีมวิจัย ในวงเงิน 314,600 บาท โดยมีระยะเวลาในการดำเนินงาน 15 เดือน นับตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2560 - วันที่ 31 ตุลาคม 2561 โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

วัน เสาร์ ที่ 2 กันยายน 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00-14.00 น. วาระการประชุม 1. ชี้แจงงบประมาณแก่ทีมวิจัย 2. นัดประชุมครั้งหน้า โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

คณะทำงานได้ทำการแจ้งงบประมาณที่ได้รับจากโครงการวิจัยเป็นเงิน 314,600 บาท โดยแบ่งออกเป็น ค่าใช้สอย เป็นเงิน 307,100 บาท และค่าวัสดุ เป็นเงิน 7,500 บาท

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จะทำการโอนเงินงวดที่ 1 เป็นเงินจำนวน 202,560 บาท (ภายใน 30 วันหลังลงนามสัญญา รายนามผู้ที่เปิดบัญชีโครงการฯ ธนาคารกรุงไทย สาขาพนมสารคาม ได้แก่

นายสัญญา ยะคะเสม

นายสมบัติ มนทองเพิ่ม

นายมนัส เจียเจริญ ซึ่งเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการเบิกถอนเงินในบัญชี เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการฯ

วันจันทร์ ที่ 2 ตุลาคม 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00-14.00 น. วาระการประชุม 1. แบ่งบทบาทหน้าที่ ทีมวิจัยและงบประมาณ 2. นัดประชุมครั้งหน้า โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

คณะทำงานได้มีการแบ่งบทบาท/หน้าที่ในทีมวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ฝ่ายประสานงาน ได้แก่ รมณี เกิดศรี , เกษร ดอนฮี , สมเกียรติ เอี่ยมกำเนิด

บันทึกข้อมูล ได้แก่ ปิยฉัตร เกิดศรี , จารุวรรณ เจียเจริญ

บัญชี ได้แก่ สัญญา ยะคะเสม

การเงิน ได้แก่ สมบัติ มนทองเพิ่ม , อำไพ เกตุสุวรรณ

ดำเนินการประชุม ได้แก่ สวาสดี ทัพมงคล , สมบัติ มนทองเพิ่ม

เขียนรายงาน ได้แก่ มนัส เจียเจริญ , จารุวรรณ เจียเจริญ , ปิยฉัตร เกิดศรี

ถ่ายภาพการทำกิจกรรม ได้แก่ ประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล , สายบัว พนมสุขเจริญ

เก็บข้อมูล ได้แก่ จารุวรรณ เจียเจริญ , ปิยฉัตร เกิดศรี

ประชาสัมพันธ์ ได้แก่ วันทอง เกียรติกำจรกุล , รัญญา นกทรัพย์

เลขานุการ ได้แก่ สัญญา ยะคะเสม

และหัวหน้าโครงการแจ้งให้คณะทำงานทราบว่า ขณะนี้ทาง สกว. ได้ทำการโอนงบประมาณงวดแรก เป็นเงิน 202,560 บาท มาเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2560

กิจกรรมจัดเวทีชี้แจงโครงการแก่สมาชิกกลุ่ม

วัน พุธ สัปดาห์ที่ 3 เดือนสิงหาคม 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1. แจ้งให้สมาชิกและผู้สนใจทราบ 2. วิธีการทำงานวิจัย 3. นัดประชุมครั้งต่อไป มีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้น จำนวน 40 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1. แจ้งต่อสมาชิกและผู้สนใจทราบว่า ทางกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 จังหวัดเชิงเตตรา ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทำโครงการเพื่อการวิจัยเรื่อง แนวทางสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเตตรา ในวงเงิน 314,600 บาท มีระยะเวลาดำเนินการ 15 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2560 – วันที่ 31 ตุลาคม 2561 โดยมี นายสัญญา ยะคะเสม เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย รวมทั้งทีมวิจัยทั้งหมด 17 คน 2. ทางทีมวิจัย จะเริ่มทำการเก็บข้อมูลสมาชิกและบุคคลอื่น เช่น ผู้นำชุมชน หรือผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกที่มีความสนใจในเรื่องเกษตรชีววิถี (ตามเอกสารที่ให้) ประมาณ 150 คน เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลด้านหนี้สินทั้งในและนอกระบบ ข้อมูลการถือครองที่ดิน ปัจจัยการผลิต แนวคิดการปรับตัวในด้านการประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาเหตุผลแนวทาง บทเรียนเพื่อใช้ในการวิจัยโครงการนี้ ตามระยะเวลาและเงื่อนไขที่ทำไว้กับ สกว. 3. นัดประชุมครั้งต่อไป วัน อาทิตย์ ที่ 3 กันยายน 2560 เวลา 10.00 น.

วัน เสาร์ ที่ 3 กันยายน 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1. แจ้งให้สมาชิกและผู้สนใจทราบ 2. ทีมวิจัย 17 คน 3. นัดประชุมครั้งหน้า มีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 40 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1. แจ้งให้สมาชิกและผู้นำชุมชนรวมทั้งผู้ที่สนใจแนวทางเกษตรชีววิถีที่ไม่ได้เป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกรสามารถเข้าร่วมในโครงการเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ได้ โดยเข้าร่วมประชุม และให้ข้อมูลการทำเกษตรในปัจจุบัน รวมทั้งสามารถไปศึกษาดูงานร่วมกับทีมวิจัยได้ โดยให้แจ้งรายชื่อ พร้อมเบอร์โทรศัพท์ไว้ เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถติดต่อได้ และได้ทำการแจ้งให้กับผู้เข้าร่วมการประชุมว่า ทีมวิจัยในครั้งนี้ มีจำนวน 17 คน ประกอบด้วย

นายสัญญา ยะคะเสม	หัวหน้าทีมวิจัย
นายสมบัติ มณฑองเพิ่ม	ทีมวิจัย
นายสวาสดี ทัพมงคล	ทีมวิจัย
นางรมณี เกิดศรี	ทีมวิจัย
นายสายบัว พนมสุขเจริญ	ทีมวิจัย

นางสมจิตร หมิ่นพิชิต	ทีมวิจัย
นางกฐา นิวัตร	ทีมวิจัย
นายอำเภอ เกตุสุวรรณ	ทีมวิจัย
นางสาวจารุวรรณ เจียเจริญ	ทีมวิจัย
นายสมเกียรติ เอี่ยมกำเหนิด	ทีมวิจัย
นางสาวปิยฉัตร เกิดศรี	ทีมวิจัย
นายมนัส เจียเจริญ	ทีมวิจัย
นางวันทอง เกียรติกำจรกุล	ทีมวิจัย
นายบุญเชิด วรรณโอทอง	ทีมวิจัย
นางสาวเกษร ดอนฮี	ทีมวิจัย
นางวรัญญา นกทรัพย์	ทีมวิจัย
นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล	ทีมวิจัย

เวทีเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูล

วันศุกร์ ที่ 8 กันยายน 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1. การออกแบบสอบถาม 2. วางแผนในการรวบรวมข้อมูล จำนวน 150 ชุด 3. นัดประชุมครั้งต่อไป โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ทีมวิจัยได้มีการออกแบบสัมภาษณ์ร่วมกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิชีวิตไท ในการจัดเป็นแนวคำถามของแต่ละประเด็น เพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย และมารณำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและได้รูปแบบแนวคำถาม โดยมีประเด็นคำถามต่าง ๆ ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ของสมาชิกกลุ่ม ส่วนที่ 2 สถานการณ์หนี้สินของสมาชิกกลุ่ม ส่วนที่ 3 การถือครองที่ดินของสมาชิกส่วนที่ 4 ระบบการเกษตร และ ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะ

2) ทีมวิจัยได้มีการประชุมวางแผนในการรวบรวมข้อมูล จำนวน 150 ชุด โดยแบ่งเป็น 4 ทีมดังนี้ รวบรวมข้อมูล ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ คุณวันทอง คุณสวาสดี รวบรวมข้อมูล ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ คุณสมบัติ คุณวรัญญา รวบรวมข้อมูล ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ คุณสายบัว คุณกฐา รวมข้อมูล ต่างพื้นที่ ได้แก่ คุณมนัส จารุวรรณ และทีมวิจัยที่เหลือ

วันพฤหัสบดี ที่ 28 กันยายน 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1. ทบทวนการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้ **เก็บรวบรวมข้อมูล** ได้มีการแบ่งชุดแบบสอบถาม เพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 8 ราย ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	รายละเอียด
1.	นางสาวปิยฉัตร เกิดศรี	จำนวน 20 ชุด
2.	นายสายบัว พนมสุขเจริญ	จำนวน 20 ชุด
3.	นางวันทอง เกียรติกำจรกุล	จำนวน 20 ชุด
4.	นายสมบัติ มนทองเพิ่ม	จำนวน 20 ชุด
5.	นายมนัส เจียเจริญ	จำนวน 20 ชุด
6.	นางวรรณญา นกทรัพย์	จำนวน 20 ชุด
7.	นายสมเกียรติ เอี่ยมกำเนิด	จำนวน 20 ชุด
8.	นายสวาสดี ทัพมงคล	จำนวน 20 ชุด

วัน อังคาร ที่ 3 ตุลาคม 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1.แจ้งให้สมาชิกและผู้สนใจทราบ เรื่อง การใช้งบประมาณ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1. ทางสกว. ได้อนเงินงบประมาณงวดแรก เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2560 เป็นจำนวนเงิน 202,560 บาท โดยกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ได้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2560 เป็นต้นมาดังนี้ และได้ทำการแจ้งให้ทราบถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นของแต่ละเดือน เดือนสิงหาคม 2560 ค่าใช้สอย เป็นเงิน 4,560 บาท เดือนกันยายน 2560 ค่าใช้สอย เป็นเงิน 9,315 บาท

และได้ทำการแจ้งให้กับผู้เข้าร่วมว่าจะมีโครงการศึกษาดูงานในเขตภาคกลาง 2 ครั้ง จำนวน 30 คน ประมาณเดือน มกราคม 2561 ยังไม่ได้กำหนดวัน เวลา สถานที่ รอการสรุปในเดือนธันวาคม 2560 และได้มีผู้ที่สนใจแจ้งชื่อไว้ล่วงหน้าว่าจะไปเข้าร่วมในวันดังกล่าวคือ

1. นายมาลา ตะเภาทอง
2. นางสาวนาตยา นพเทาว์
3. นางวิไล นงศ์จิตร

ปัญหาอุปสรรค เนื่องจากโครงการศึกษาดูงานในเขตภาคกลาง 2 ครั้ง ในเดือนมกราคม 2561 ซึ่งต้องสรุปจากข้อมูลในแบบสัมภาษณ์ ซึ่งอยู่ในระหว่างออกแบบร่วมกับมูลนิธิชีวิตไท ยังไม่แล้วเสร็จ จึงอาจต้องชะลอโครงการศึกษาดูงานในเดือนมกราคม 2561 ไปก่อน

เดือน พฤศจิกายน 2560

วัน ศุกร์ ที่ 3 พฤศจิกายน 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1. รายงานการใช้งบประมาณ 2. เตรียมการศึกษาดูงาน 3. นัดประชุมครั้งหน้า โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

หัวหน้าโครงการวิจัยได้ทำการแจ้งรายละเอียดการใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาว่ามีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร โดยมีรายละเอียดดังนี้

ค่าใช้จ่ายเดือน สิงหาคม งบประมาณที่ใช้ไป เป็นเงิน 4,560 บาท

ค่าใช้จ่ายเดือน กันยายน งบประมาณที่ใช้ไป เป็นเงิน 9,315 บาทและค่าใช้จ่ายเดือน ตุลาคม งบประมาณที่ใช้ไป เป็นเงิน 5,560 บาท

คณะทำงานได้มีหารือและการเตรียมการ เรื่องการศึกษาดูงานในเดือน มกราคม 2561 โดยมีการนำเสนอสถานที่ศึกษาดูงาน เพื่อประกอบการตัดสินใจในการไปศึกษาดูงานต่อไป สถานที่ในการดูงานที่นำเสนอในครั้งนี้ประกอบด้วย

ศูนย์เรียนรู้วนเกษตร อ.เกริก มีมุงกิจ จังหวัดสระแก้ว

สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายเลียม บุตรจันทา บ้านนาอีสาน จังหวัดฉะเชิงเทรา

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

เดือน ธันวาคม 2560

วัน อาทิตย์ ที่ 3 ธันวาคม 2560 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1. รายงานการใช้งบประมาณ พฤศจิกายน 2560 2. รายงานความคืบหน้าโครงการ 3. นัดประชุมครั้งหน้า โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

หัวหน้าโครงการวิจัยได้ทำการแจ้งรายละเอียดการใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรม เดือน พฤศจิกายน 2560 งบประมาณที่ใช้ในเดือนนี้ เป็นเงิน 3,556 บาท

เนื่องจากแบบสอบถามโครงการศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรกรชีวิตดี ของกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ร่วมกับมูลนิธิชีวิตดี ยังไม่แล้วเสร็จ ทีมงานวิจัยจึงได้ประชุมหารือร่วมกัน เรื่องขอให้ชะลอการเก็บรวบรวมข้อมูล และศึกษาดูงานไปก่อนรอจนกว่าจะได้รับแบบสอบถาม เพื่อลงเก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้ง

นัดประชุมครั้งต่อไป 3 มกราคม 2561 เวลา 10.00 น.

เดือน มกราคม 2561

วัน พุธ ที่ 3 มกราคม 2561 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00–14.00 น. วาระการประชุม 1. รายงานการใช้งบประมาณ ธันวาคม 2560 2. รายงานความคืบหน้าโครงการ 3. นัดประชุมครั้งหน้า

เดือน ธันวาคม 2560 งบประมาณที่ใช้ 2,215 บาท

นัดประชุมออกแบบสอบถามร่วมกับมูลนิธิชีวิตดี ในวัน อังคาร ที่ 16 มกราคม 2561 เวลา 10.00 น. โดยนัดทีมวิจัย 17 คน ร่วมออกแบบและทดลองเขียนแบบสอบถาม เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการให้มากที่สุด

เดือน กุมภาพันธ์ 2561

วัน เสาร์ ที่ 3 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 – 14.00 น. วาระการประชุม 1. รายงานการใช้งบประมาณ มกราคม 2561 2. รายงานความคืบหน้าโครงการ 3. นัดประชุมครั้งหน้า โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

หัวหน้าโครงการวิจัยได้ทำการแจ้งรายละเอียดการใช้งบประมาณ เดือน มกราคม 2561 ว่าได้มีการใช้งบประมาณดำเนินกิจกรรมไปทั้งสิ้น 3,585 บาท

ทางกลุ่มฯได้รับเอกสารแบบสอบถามเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 และถ่ายเอกสาร จำนวน 150 ชุด ได้มีการประชุมวางแผนร่วมกัน เพื่อลงเก็บข้อมูลสมาชิกทั้งในและนอกกลุ่ม และแบ่งงานการเก็บข้อมูล รวมทั้งวางแผนงานการทำงานร่วมกัน ดังนี้

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสอบถามในระหว่าง 17 มกราคม - 16 กุมภาพันธ์ 2561

ศึกษาดูงานในวันที่ 26 - 27 กุมภาพันธ์ 2561

จัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันที่ 19 - 23 กุมภาพันธ์ 2561

จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล ในระหว่างวันที่ 6 - 7 มีนาคม 2561

การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานและรายงานการเงิน 19 - 21 มีนาคม 2561

และได้มีการแบ่งหน้าที่และแบ่งเอกสารให้กับทีมวิจัยในการเก็บแบบสอบถามในพื้นที่ รายละเอียดดังนี้

นางสาวปิยฉัตร เกิดศรี จำนวน 20 ชุด

นายสายบัว พนมสุขเจริญ จำนวน 20 ชุด

นางวันทอง เกียรติกำจรกุล จำนวน 20 ชุด

นายสมบัติ มนทองเพิ่ม จำนวน 20 ชุด

นายมนัส เจียเจริญ จำนวน 20 ชุด

นางวรัญญา นกทรัพย์ จำนวน 20 ชุด

นายสมเกียรติ เอี่ยมกำเนิด จำนวน 20 ชุด

นายสวาสดี ทัพมงคล จำนวน 10 ชุด

ศึกษาดูงาน

เดือน มีนาคม 2561)

วัน เสาร์ ที่ 3 มีนาคม 2561 ณ ที่ทำการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7 เวลา 10.00 - 14.00 น. วาระการประชุม 1. รายงานการใช้งบประมาณ กุมภาพันธ์ 2561 2. รายงานความคืบหน้าโครงการ 3. นัดประชุมครั้งหน้า โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

หัวหน้าโครงการวิจัยได้ทำการแจ้งรายละเอียดการใช้งบประมาณ เดือน กุมภาพันธ์ 2561 ว่าได้มีการใช้งบประมาณดำเนินกิจกรรมไปทั้งสิ้น 10,360 บาท

ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ไปเก็บแบบสอบถามในพื้นที่ได้ทำการนำแบบสอบถามมาส่งคืนให้กับทีมวิจัยเป็นจำนวนทั้งสิ้น 100 ชุด จากทีมงานวิจัย 8 คน และได้ส่งมอบแบบสอบถามให้กับทีมงานมูลนิธิชีวิตไท เพื่อช่วยตรวจสอบข้อมูลและความสมบูรณ์ของเอกสารที่ลงไปเก็บในพื้นที่ หลังจากนั้นทางมูลนิธิก็ได้ทำการส่งเอกสารที่ยังไม่มีความสมบูรณ์มายังกลุ่มฯ เพื่อให้ผู้รับผิดชอบในการเก็บข้อมูลแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์ในพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

การศึกษาดูงานทางทีมวิจัยได้ประชุมสรุปลงมติเห็นชอบว่าควรดูงานในพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีภาระงานทางบ้านที่ต้องดูแลรับผิดชอบ ไม่สะดวกในการดูงานในพื้นที่ไกลมากนัก และไม่สะดวกในการพักค้างตามแผนงานที่ทำไว้เดิม จึงเสนอความคิดเห็นร่วมกันว่าจะไปศึกษาดูงานที่แปลงเกษตรอินทรีย์ แบบมีส่วนร่วม (PGS) หมู่ 4 ตำบลบ้านช่อง และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โดยที่ช่วงเช้า ไปศึกษาดูงานที่แปลงเกษตรอินทรีย์ แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปลงผักโรงเรือน สวนคุณนิกร เบญจวรรณ หมู่ 4 ตำบลบ้านช่อง และแปลงผักธรรมชาติ สวนคุณเปี้ยก หมู่ 11 ตำบลบ้านช่อง ช่วงบ่ายศึกษาดูงาน 1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่กรมส่งเสริมการเกษตร เรื่องการแปรรูปเห็ด อาทิ ข้าวเกรียบเห็ดและเห็ดสวรรค์ เป็นต้น

โดยทางกลุ่มจะทำหนังสือขอใช้พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เสนอต่อ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อขอเข้าศึกษาดูงานในวันที่ 27 มีนาคม 2561

ก่อนเริ่มการไปศึกษาดูงาน

ได้มีการประชุมวางแผน และ(ร่าง)กำหนดการ โดยได้มีการประสานงานไปกับทางกลุ่มมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) จังหวัดฉะเชิงเทรา ผ่านทางคุณนิกร เบญจวรรณ และได้มีการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าศึกษาดูงานกับทางผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผ่านทาง ดร.นริศร์ อูศมา พร้อมทั้งเริ่มวางแผนงบประมาณในการจัดกิจกรรมครั้งนี้

ในเช้าวันอังคาร ที่ 27 มีนาคม 2561 ของการไปศึกษาดูงานได้มีการนัดรวมตัวกันเพื่อเดินทางไปศึกษาดูงานแปลงเกษตรอินทรีย์ แบบมีส่วนร่วม (PGS) หมู่ 4 ตำบลบ้านช่อง โดยเริ่มจากการไปดูแปลงผักโรงเรือน สวน คุณนิกร เบญจวรรณ

พร้อมทั้งเป็นวิทยากรให้ความรู้ในครั้งนี้ด้วย และร่วมพูดคุยถึงความเป็นมาของแปลงเกษตรอินทรีย์ แบบมีส่วนร่วม (PGS) ระบบกลุ่ม การวางแผนการผลิต ระบบตลาดที่จะมารองรับผลผลิตของเกษตรกร พร้อมทั้งเยี่ยมชมโรงเรือนปลูกผักแบบยกพื้นสูง ต่อจากนั้นก็ได้เดินทางไปศึกษาดูงานสวนคุณเปี้ยก เพื่อศึกษาดูแปลงผักที่ปลูกกับแปลงที่ไม่ได้ปลูกในโรงเรือน ซึ่งผักที่ปลูกในแปลงดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย ผักกวยช่าย ผักบุ้ง ผักโขมเขียว และผักโขมแดง ซึ่งผลผลิตส่วนใหญ่ส่งกลุ่มฯโดยเฉพาะผักโขมเขียวและผักโขมแดง ซึ่งทางกลุ่มได้รับซื้อในราคาประกันคือกิโลกรัมละ 50 บาท

ในส่วนในช่วงบ่ายเดินทางไปศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ เรื่องของการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยมีวิทยากรผู้ให้ความรู้คือ คุณสุพรรณษา บุตรดีวงศ์ มาให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปเห็ดเป็นข้าวเกรียบเห็ด และการทำเห็ดสวรรค์

เดือน พฤษภาคม 2561

ประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์การทำกิจกรรม บทบาทของทีมวิจัยที่ผ่านมา รวมทั้งทบทวนความคาดหวังในการทำงานวิจัยของทีมวิจัยอีกครั้ง

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการในเฟสแรกประกอบด้วย ประชุมทีมวิจัย ชี้แจงโครงการ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสอบถาม ศึกษาดูงาน และกิจกรรมที่ยังไม่ได้ทำในเฟสหลัง ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูล เวทีรับฟังความเห็น ออกแบบการทดลอง สรุปรายการทดลอง เผยแพร่งานวิจัย

และจากการวิเคราะห์บทบาทของทีมวิจัยพบว่า บทบาทการทำงานวิจัยของนักวิจัยยังกระจุกอยู่กับแกนนำ คนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้ามาหนุนช่วยได้เท่าที่ควร จึงได้ปรับบทบาทการทำงานในทีมวิจัยใหม่มีข้อเสนอให้คนทำบัญชีกับการเงินควรเป็นคนละคน

เดือน สิงหาคม 2561

ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปบทเรียนการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและระดมประเด็นการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์กลุ่ม ในด้านบทเรียนการเก็บข้อมูลทีมวิจัยสะท้อนว่า ยังไม่เข้าใจข้อมูลในแบบสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลยังให้ไม่ตรงกับความเป็นจริงเช่น ข้อมูลรายได้ หนี้สิน การถือครองที่ดิน ข้อมูลแบบสอบถามเก็บไม่สมบูรณ์ร้อยละ 50 ดังนั้นได้มีข้อเสนอสำหรับการเก็บข้อมูลแบบสอบถามในครั้งหน้า ทีมวิจัยควรตรวจสอบแบบสอบถามก่อนส่งวิเคราะห์ หาผู้รับผิดชอบเรื่องแบบสอบถามโดยเฉพาะ นักวิจัยควรเตรียมพร้อมดูแลเวลาที่เหมาะสมของผู้ให้ข้อมูล

การแลกเปลี่ยนกรอบการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์กลุ่ม

- กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วม 20 คน และเป็นสมาชิกที่ทำเกษตรผสมผสานมากกว่า 5 ปี
- ทำเกษตรผสมผสานและไม่มีหนี้สิน 7 ราย (จากแบบสอบถาม)
- ทำเกษตรและไม่มีหนี้สิน 11 ราย (จากแบบสอบถาม)

กรอบคำถามทั้งหมด 6 ประเด็น

- 1) นิยามของเกษตรชีวิวิถี
- 2) จุดเริ่มต้นการทำเกษตรชีวิวิถี
- 3) ที่มาขององค์ความรู้
- 4) ระบบการผลิต (ที่มาของเมล็ดพันธุ์ การบำรุงดิน การจัดการแปลง ฤดูกาลผลิต)
การตลาด
- 5) ความสัมพันธ์ของระบบเกษตรกับหนี้สิน
- 6) การถือครองที่ดิน

เดือน กันยายน 2561

ประชุมทีมวิจัยเพื่อจัดเวที Focus Group โดยการแบ่งกลุ่มสัมภาษณ์เชิงลึกได้นำข้อมูลจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่าสมาชิกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มเกษตรผสมผสานไม่มีหนี้สิน กลุ่มผลิตเชิงเดี่ยวไม่มีหนี้สิน กลุ่มเกษตรผสมผสานมีหนี้สิน ทั้งนี้เพื่อศึกษา นิยามความหมายของเกษตรชีวิวิถี

จุดเริ่มต้นการทำเกษตรชีววิถี ระบบเกษตรชีววิถี จำนวนหนี้ สถานะหนี้ แนวทางการจัดการหนี้สิน บทเรียนที่ได้จากการรวมกลุ่ม

เดือน พฤศจิกายน 2561

อาจารย์ดร.เลิศชาย ศิริชัย รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยท้องถิ่น และทีมงานลงพื้นที่กลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 เพื่อช่วยหนุนเสริมงานวิจัยและพูดคุยแลกเปลี่ยนกับสมาชิกเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน ความเป็นมาของปัญหาหนี้สิน สถานะหนี้ของแต่ละคน ทั้งนี้เพื่อนำมาวิเคราะห์แนวทางการจัดการหนี้ในกลุ่ม

เดือน มกราคม 2562

2 มกราคม 2562 ทีมวิจัยและเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนา จัดเวทีอบรมเรื่องการทำนาอินทรีย์ การทำเมล็ดพันธุ์ข้าวและการออกแบบทดลองการทำนาปลอดสารเคมี

เดือน มกราคม 2562

30 มกราคม 2562 ประชุมทีมวิจัยเพื่อถอดองค์ความรู้ PGS (Participatory Guarantee Systems) หรือการรับรองแบบมีส่วนร่วม โดยมีประเด็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนดังนี้ หน่วยงานที่หนุนเสริมกลุ่มพัฒนาเกษตรกร กระบวนการรวมกลุ่มได้เข้ามาสนับสนุนมาตรฐาน PGS อย่างไรบ้าง ขั้นตอนการเข้าระบบ PGS องค์ความรู้และผลที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวมาทำมาตรฐาน PGS ปัญหาอุปสรรคในการทำมาตรฐาน PGS

สรุปกระบวนการวิจัยของกลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยทีมวิจัยแกนนำจากสมาชิกกลุ่ม ทีมวิจัยมูลนิธิชีววิถี ทีมวิจัยจากโหนดสุวรรณภูมิ และนักวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในการดำเนินการตามแผนกิจกรรมที่วางไว้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรรม หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี ในครั้งนี้ทีมวิจัย ได้ทำการศึกษาวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การศึกษาดูงานกรณีที่ดี (best practice) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรรม หมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร จันทบุรี รวมถึงกลุ่มคนในชุมชนใกล้เคียง และการศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยได้มีการแบ่งหัวข้อ ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

ตำบลเกาะขนุน มีเนื้อที่ประมาณ 94.30 ตารางกิโลเมตร หรือ 58,937.50 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เทศบาลตำบลเกาะขนุน อำเภอนมสาร

ทิศใต้ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวน อำเภอนมสาร

ภูมิประเทศพื้นที่ตำบลเกาะขนุน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง และที่ราบลุ่ม ตำบลเกาะขนุนมีแหล่งน้ำที่เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติจำนวน 2 แห่ง ได้แก่

1. คลองท่าลาด เป็นแหล่งน้ำหลักที่สำคัญของอำเภอนมสาร ประชาชนใช้อุปโภคบริโภค และทำการเกษตร ต้นน้ำเกิดมาจากแควระบม และแควสียัด โดยเริ่มมาจากอำเภอท่าตะเกียบ อำเภอนมสวาย เขต ไหลผ่านอำเภอนมสาร ผ่าน อำเภอรามราช อำเภอบางคล้า และไหลลงสู่น้ำบางปะกงที่ปากน้ำโจโล่ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. บึงกระจับ เป็นบึงแบ่งเขตตำบลเมืองเก่า ตำบลหนองแวน และตำบลท่าถ่าน มีความยาว 13 กิโลเมตร

แหล่งน้ำชลประทาน ได้แก่ โครงการชลประทานคลองท่าลาด และ โครงการชลประทาน (สูบน้ำด้วยไฟฟ้า) หมู่ 5

ลักษณะทางภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ เดือนมีนาคม ถึง เดือนมิถุนายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ เดือนกรกฎาคม ถึง เดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์

แบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่ ดังนี้

- หมู่ที่ 3 บ้านเกาะบุนนาค หมู่ที่ 4 บ้านหนองเสือ
หมู่ที่ 5 บ้านแหลมตะคร้อ หมู่ที่ 6 บ้านน่าน้อย
หมู่ที่ 7 บ้านชายเคื่อง หมู่ที่ 8 บ้านไร่ดอน
หมู่ที่ 9 บ้านหนองปรือ หมู่ที่ 10 บ้านห้วยพลู
หมู่ที่ 11 บ้านหินดาษ หมู่ที่ 12 บ้านหนองอีโกน
หมู่ที่ 13 บ้านดอนขี้เหล็ก หมู่ที่ 14 บ้านหนองบ่อ
หมู่ที่ 15 บ้านห้วยสาม

ประชากรในพื้นที่ตำบลเกาะขนุน ปัจจุบันอาชีพหลักของประชากร ได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน และอาชีพรองของเกษตรกร ได้แก่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ

ภาพที่ 4.1 แสดงบริเวณพื้นที่ ต.เกาะขนุน อ.พนมสารคาม

4.1.2 พื้นที่ทำการเกษตรของพื้นที่ศึกษา

อดีต พื้นที่ ต.เกาะขนุนเป็นตำบลเก่าที่ตั้งมาพร้อมกับ อ.พนมสารคาม เดิมเป็นตำบลที่มีพื้นที่กว้างมาก ต่อมาพื้นที่บางส่วนแยกเป็นตำบลอื่น เหตุที่ชื่อ ต.เกาะขนุน เพราะในตำบลมีการปลูกขนุนกันมากและในสมัยก่อนการคมนาคมจะใช้เส้นทางน้ำในการเดินทางไปมาค้าขาย ต.เกาะขนุนมีคลองท่าลาดไหลผ่านและมีทำน้ำที่อยู่ในพื้นที่ ต.เกาะขนุนเป็นแหล่งรวมสินค้าขายส่งหลายชนิดโดยเฉพาะขนุน

ปัจจุบัน พื้นที่ ต.เกาะขนุนมีกลุ่มเกษตรกรที่ทำนา และเพาะปลูกพืชชนิดอื่นมีอยู่ร้อยละ 30 เมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด ของ ต.เกาะขนุน ความสัมพันธ์กับคนในชุมชนคือ คนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันภายในชุมชน มีศาสนสถาน 4 แห่ง ภายในชุมชน ต.เกาะขนุน ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน แต่ประชากรที่ยังไม่ย้ายถิ่นที่อยู่ตามการปรับตัว ที่มีภาคอุตสาหกรรมเข้ามายังทำอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิม ของคนในชุมชน แรกเริ่มทำนา แล้วค่อยมาทำการเกษตรแบบผสมผสาน พืชที่นิยมเพาะปลูก นอกเหนือจากข้าว แล้ว มีอ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น

4.2 ข้อมูลกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

4.2.1 ความเป็นมาของกลุ่ม

กลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 เป็นกลุ่มเดิมได้ขึ้นทะเบียนองค์กรกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จ.ฉะเชิงเทราไว้เมื่อปี 2543 ตั้งอยู่เลขที่ 85/1 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้ฟื้นฟูองค์กรอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2550 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินทำกินและเพิ่มอำนาจต่อรองรวมทั้งการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรให้สมาชิก การประกอบอาชีพของสมาชิกกลุ่มฯ ที่ส่งผลปัญหาหนี้สินได้แก่ เลี้ยงหมูฟาร์ม เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงปลาตก ทำสวนมะม่วง ทำไร่มันสำปะหลัง โดยทำการผลิตในรูปแบบแปลงขนาดใหญ่

โดยสาเหตุของปัญหาหนี้สินเกิดขึ้นทั้งจาก การขอกู้เงินจากสถาบันการเงินโดยใช้หลักทรัพย์สินค้ำประกัน ขาดทักษะและองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ การพึ่งพาต้นทุนการผลิตจากภายนอกค่อนข้างมาก และเกิดจากปัญหาภัยธรรมชาติ ราคาผลผลิตตกต่ำและวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ทำให้ไม่สามารถผ่อนชำระหนี้เงินกู้ตามสัญญาได้

4.2.2 ข้อมูลประวัติสมาชิก

ข้อมูลของกลุ่มฯ ล่าสุดพบว่าในเดือนธันวาคม ปี 2559 กลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 78 ราย สามารถแบ่งได้เป็นสมาชิกได้ขึ้นทะเบียนหนี้จำนวน 67 ราย (77บัญชี) สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) ชำระหนี้แทนจำนวน 30 ราย (30บัญชี) สมาชิกการซื้อหนี้จากสำนักงานกองทุนฟื้นฟูฯ จำนวน 33 ราย (35บัญชี) สมาชิกที่ไม่มีหนี้จำนวน 11 รายและสมาชิกที่สามารถปิดบัญชีหนี้ด้วยตนเองจำนวน 12 คน

4.2.3 โครงสร้างและคณะกรรมการ

โครงสร้างและคณะกรรมการกลุ่มฯปัจจุบัน (พ.ศ.2561) ได้มีคณะบริหารจำนวน ทั้งสิ้น 13 ราย ซึ่งมีนายนายสมบัติ มนทองเพิ่ม เป็นประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่มมี 2 ราย เลขานุการ 1 ราย เหรัญญิก 1 ราย นายทะเบียน 2 ราย ฝ่ายตรวจสอบ 3 รายและคณะกรรมการ 3 ราย คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย

คณะกรรมการบริการกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (หมู่ 7) พ.ศ.2561

นายสมบัติ มนทองเพิ่ม	ประธาน
นายสวาสดี ทัพมงคล	รองประธานคนที่ 1

นายโอภาศ จันทศรี	รองประธานคนที่ 2
นายสัญญา ยะคะเสม	เลขานุการ
นายมนัส เจียเจริญ	เหรัญญิก
นายอำไพ เกตุสุวรรณ	นายทะเบียน 1
นางวันทอง เกียรติกำจรกุล	นายทะเบียน 2
นายสายบัว พนมสุขเจริญ	ฝ่ายตรวจสอบ 1
นางสาวเกษร ดอนฮี้	ฝ่ายตรวจสอบ 2
นายสมเกียรติ เอี่ยมกำเหนิด	ฝ่ายตรวจสอบ 3
นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล	คณะกรรมการ
นายบุญเชิด วรรณโอทอง	คณะกรรมการ
นายปราโมทย์ ใจเจริญ	คณะกรรมการ

เมื่อครบวาระ 1 ปีทางกลุ่มฯจะมีการประชุมสมาชิกกลุ่ม เพื่อทำการคัดเลือกคณะกรรมการในการบริหารกลุ่มต่อไป

4.2.4 การบริหารกิจกรรม และกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่

กิจกรรมสำคัญของกลุ่มที่นำไปสู่การแก้ปัญหาหนี้สินประกอบด้วย การประชุมคณะกรรมการกลุ่ม ทุกวันที่ 2 ของเดือนและการประชุมสมาชิกกลุ่มในวันที่ 3 ของเดือน ปัจจุบันทางกลุ่มได้มีการดำเนินกิจกรรม กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจรวม เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการอบรมการพัฒนาเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น แจ้งความคืบหน้าการแก้ปัญหาหนี้สินสมาชิก ปกษาหาหรือ การประกอบอาชีพทางการเกษตร สื่อสารข้อมูลสถานการณ์ความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เปิดพื้นที่ให้สมาชิกริเริ่มผลิตผลทางการเกษตรมาจำหน่ายที่กลุ่มเป็นประจำทุกเดือน กลุ่มได้มีรูปแบบการประสานงานระหว่างสมาชิก ได้แบ่งการประสานงานออกเป็น 6 กลุ่มย่อยโดยสมาชิกกลุ่มย่อยในแต่ละกลุ่มมีผู้ประสานงานหลัก 1 คนและตัวแทนกลุ่มย่อยเหล่านี้จะมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มๆมีวาระการทำงาน 1 ปีแต่สามารถได้รับการเสนอชื่อเข้ามาใหม่ได้อีกขึ้นอยู่ด้วยความประสงค์ของสมาชิก

ขั้นตอนการรับเรื่องและกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรในกลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 ได้แก้ไขปัญหาหนี้สินสมาชิกเมื่อได้รับการรับรองการเป็นสมาชิกและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กลุ่มกำหนด พร้อมทั้งให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในเบื้องต้น สมาชิกเข้าประชุมประจำเดือนต่อเนื่อง 3 ครั้ง เพื่อเรียนรู้วิธีการทำงานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันภายในกลุ่ม สมาชิกชำระเงินค่าสมาชิกแรกเข้าคนละ 1,000 บาทและค่าบำรุงองค์กรรายปีตามจำนวนหนี้ (ต่ำสุด 300 บาท สูงสุด 2,000บาท) สมาชิกควรให้ความร่วมมือทำกิจกรรมกลุ่มๆ และกิจกรรมในสภาเครือข่ายองค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย (สค.ปท.) เพื่อรวมพลังแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรรายย่อย

4.2.5 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร (ประวัติสมาชิก พื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย ฯลฯ)

จากการวางแผนเก็บข้อมูลร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและพี่เลี้ยงจากมูลนิธิชีวิตไท ได้ตัดสินใจใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลพื้นฐาน และสถานการณ์หนี้สิน โดยในช่วงพัฒนาโครงการวิจัย ทีมวิจัยได้วางแผนการเก็บข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบระหว่างสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร และเกษตรกรที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร จำนวนรวม 150 ชุดแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่ม 84 คน และนอกสมาชิกกลุ่ม 66 คน และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของทีมวิจัย พบว่าสามารถลงพื้นที่สัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม และนำกลับมาวิเคราะห์เชิงสถิติได้ 52 ชุด เนื่องจากทีมวิจัยไม่สามารถร่วมกันเก็บแบบสอบถามได้ครบตามจำนวนที่วางไว้ และแบบสอบถามหลายชุดไม่มีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะวิเคราะห์เชิงสถิติได้ จากการสรุปบทเรียนร่วมกันของทีมวิจัยเรื่องการเก็บแบบสอบถามพบว่า ทีมไม่ได้วางผู้รับผิดชอบหลัก ขาดการประชุมติดตามตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

4.2.6 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

จากแบบสอบถามแบ่งเกษตรกรเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7 ตำบลเกาะขนุน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา จำนวน 37 ราย คิดเป็นร้อยละ 71.15 และกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มฯ จำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.85 ดังตารางที่ 4.2.1

ตารางที่ 4.2.1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำแนกตามสถานะการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
เป็นสมาชิกกลุ่ม	37	71.15
ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม	15	28.85
รวม	52	100.00

4.2.7 ระยะเวลาการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ พบว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ มีระยะเวลาการเข้าเป็นสมาชิกเฉลี่ย 8.25 ปี โดยส่วนใหญ่เป็นสมาชิกมาเป็นระยะเวลา 10ปี คิดเป็นร้อยละ 41.67 รองลงมา ได้แก่ ระยะเวลา 1 ปี (ร้อยละ 16.67) ระยะเวลา 5 ปี 7 ปี และ 14 ปี (ร้อยละ 8.33) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.2 (แบบสอบถามสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ 36ชุด)

ตารางที่ 4.2.2 แสดงระยะเวลาการเข้าร่วมกลุ่มของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

ระยะเวลาการเข้าร่วมกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
1 ปี	6	16.67
2 ปี	1	2.78
5 ปี	3	8.33
7 ปี	3	8.33
8 ปี	1	2.78
10 ปี	15	41.67
11 ปี	2	5.56
14 ปี	3	8.33
15 ปี	2	5.56
(ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.25 ปี)		
รวม	36	100.00

4.2.8 เพศ

ผลการวิเคราะห์พบว่า โดยรวมกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเป็นเพศหญิงร้อยละ 57.69 และเป็นเพศชายร้อยละ 42.31 รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.3

ตารางที่ 4.2.3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และสถานะการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

เพศ		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ชาย	จำนวน	7	15	22
	ร้อยละ	13.46	28.85	42.31
หญิง	จำนวน	8	22	30
	ร้อยละ	15.38	42.31	57.69
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.2.9 อายุ

ผลการวิเคราะห์ พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 60.56 ปี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 61 – 70 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.25 แต่เมื่อพิจารณาแยกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า กลุ่มที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 61 – 70 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.45 และกลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกฯ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.76 รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.4

ตารางที่ 4.2.4 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามช่วงอายุ และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

อายุ (ปี)		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
อายุระหว่าง 41 – 50 ปี	จำนวน	3	3	6
	ร้อยละ	5.88	5.88	11.76
อายุระหว่าง 51 – 60 ปี	จำนวน	6	11	17
	ร้อยละ	11.76	21.57	33.33
อายุระหว่าง 61 – 70 ปี	จำนวน	5	14	19
	ร้อยละ	9.80	27.45	37.25
อายุตั้งแต่ 71 ปี ขึ้นไป	จำนวน	1	8	9
	ร้อยละ	1.96	15.69	17.65
รวม	จำนวน	15	39	51
	ร้อยละ	29.41	70.59	100.00

หมายเหตุ อายุน้อยสุด 42 ปี อายุสูงสุด 83 ปี อายุเฉลี่ย 60.56 ปี

4.2.10 การศึกษา

ผลการวิเคราะห์ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม และแยกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.08 รองลงมา ได้แก่ จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 5.77) และมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 5.77) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.5

ตารางที่ 4.2.5 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการศึกษา และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

การศึกษา		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ต่ำกว่าประถมศึกษา	จำนวน	1	1	2
	ร้อยละ	1.92	1.92	3.85
ประถมศึกษา	จำนวน	12	26	38
	ร้อยละ	23.08	50.00	73.08
มัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน	0	3	3
	ร้อยละ	0.00	5.77	5.77
มัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน	2	7	9
	ร้อยละ	3.85	13.46	17.31
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.2.11 สถานะอาชีพเสริม

ผลการวิเคราะห์ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม และแยกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่มีอาชีพเสริม คิดเป็นร้อยละ 69.23 สำหรับผู้ที่มีอาชีพเสริม คิดเป็นร้อยละ 30.77 รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.6

ตารางที่ 4.2.6 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกอาชีพเสริม และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

อาชีพเสริม		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
มีอาชีพเสริม	จำนวน	5	11	16
	ร้อยละ	9.62	21.15	30.77
ไม่มีอาชีพเสริม	จำนวน	10	26	36
	ร้อยละ	19.23	50.00	69.23
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.2.12 อาชีพเสริม

ผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป เมื่อพิจารณาภาพรวมกลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.50 ส่วนอาชีพค้าขายมีร้อยละ 34.50 รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.7

ตารางที่ 4.2.7 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มเกษตรกรจำแนกอาชีพเสริม และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

อาชีพเสริม		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ค้าขาย	จำนวน	1	5	6
	ร้อยละ	6.25	31.25	34.50
รับจ้างทั่วไป	จำนวน	4	6	10
	ร้อยละ	25.00	37.50	62.50
รวม	จำนวน	5	11	16
	ร้อยละ	31.25	68.75	100.00

4.2.13 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวมพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 28.85 รองลงมา ได้แก่ มีสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 4 คน (ร้อยละ 25.00) และ มีสมาชิกในครัวเรือน 2 คน (ร้อยละ 15.38) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.8

ตารางที่ 4.2.8 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
1 คน	จำนวน	0	3	3
	ร้อยละ	0.00	5.77	5.77
2 คน	จำนวน	3	5	8
	ร้อยละ	5.77	9.62	15.38
3 คน	จำนวน	5	10	15
	ร้อยละ	9.62	19.32	28.85
4 คน	จำนวน	4	9	13
	ร้อยละ	7.69	17.31	25.00
5 คน	จำนวน	1	3	4
	ร้อยละ	1.92	5.77	7.69
6 คน	จำนวน	2	0	2
	ร้อยละ	3.85	0.00	3.85
7 คน	จำนวน	0	2	2
	ร้อยละ	0.00	3.85	3.85
8 คน	จำนวน	0	3	3
	ร้อยละ	0.00	5.77	5.77
9 คน	จำนวน	0	2	2
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.2.14 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถทำงานได้

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถทำงานได้ ส่วนใหญ่มีจำนวน 1 คน และ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 32.69 รองลงมาได้แก่ มีสมาชิกที่ทำงานได้ จำนวน 3 คน (ร้อยละ 23.08) และ 4 คน (ร้อยละ 11.54) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.9

ตารางที่ 4.2.9 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถทำงานได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ที่สามารถทำงานได้		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
1 คน	จำนวน	6	11	17
	ร้อยละ	11.54	21.15	32.69
2 คน	จำนวน	6	11	17
	ร้อยละ	11.54	21.15	32.69
3 คน	จำนวน	3	9	12
	ร้อยละ	5.77	17.31	23.08
4 คน	จำนวน	0	6	6
	ร้อยละ	0.00	11.54	11.54
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.2.15 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร ส่วนใหญ่มี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 54.00 รองลงมาได้แก่ มีสมาชิกที่ทำการเกษตร จำนวน 2 คน (ร้อยละ 42.00)

เมื่อพิจารณาแยกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า กลุ่มที่เป็นสมาชิก มีผู้ทำการเกษตรในครัวเรือน ส่วนใหญ่จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 ส่วนในครัวเรือนกลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกฯ มีผู้ทำการเกษตรส่วนใหญ่จำนวน 1 คน (ร้อยละ 22.00) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.10

ตารางที่ 4.2.10 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ที่สามารถทำงานได้		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
1 คน	จำนวน	11	16	27
	ร้อยละ	22.00	32.00	54.00
2 คน	จำนวน	3	18	21
	ร้อยละ	5.00	36.00	42.00
3 คน	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0.00	2.00	2.00
7 คน	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0.00	2.00	2.00
รวม	จำนวน	14	36	50
	ร้อยละ	28.00	72.00	100.00

4.2.16 ลักษณะการถือครองที่ดิน

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยผู้ที่มีที่ดินเป็นของตนเอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.00 ส่วนผู้ที่ไม่มีที่ดินของตนเอง แต่มีการเช่าที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 12.00 รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.11

ตารางที่ 4.2.11 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

การถือครองที่ดิน		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนา เกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ที่ดินของตนเอง	จำนวน	12	34	46
	ร้อยละ	80.00	91.89	88.00
ไม่มีการถือครองที่ แต่เช่าที่ดินเพื่อ ทำการเกษตร	จำนวน	3	3	6
	ร้อยละ	20.00	8.11	12.00
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	100	100	100

4.2.17 จำนวนพื้นที่ดินของผู้ที่มีที่ดินของตนเอง

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมของเกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง รวมมีพื้นที่ 1,166.63 ไร่แบ่งเป็น ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย จำนวน 244 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.91 และเป็นที่ดินเพื่อทำการเกษตร จำนวน 922.63 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 79.09 รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.12

ตารางที่ 4.2.12 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนที่ดิน และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรฯ

จำนวนที่ดินรวม (ไร่)		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนา เกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
พื้นที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย	จำนวน(ไร่)	51 ไร่	193 ไร่	244 ไร่
	ร้อยละ	28.41	19.55	20.91
พื้นที่ดินเพื่อทำการเกษตร	จำนวน(ไร่)	128 ไร่	794 ไร่	922.63 ไร่
	ร้อยละ	71.59	80.45	79.09
รวม	จำนวน (ไร่)	179.50 ไร่	987.13 ไร่	1,166.63 ไร่
	ร้อยละ	100	100	100

4.2.18 ระบบการเกษตร

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 60.78 รองลงมาได้แก่ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน (ร้อยละ 35.29) และทำการเกษตรแบบผสมผสาน ร่วมกับเกษตรเชิงเดี่ยวมี จำนวน 2 ราย (ร้อยละ 3.92) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.13 ซึ่งเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานร่วมกับเกษตรเชิงเดี่ยว ได้แก่

1) นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่ 12 ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยนายประสิทธิ์ปลูกมันสำปะหลังเป็นพืชเชิงเดี่ยว และมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยปลูก กล้าย มะนาว มะพร้าว มะม่วง

2) นางหอมจันทร์ แสงอรุณ อยู่บ้านเลขที่ 158 หมู่ 12 ตำบลหนองยาง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยนางหอมจันทร์ปลูกข้าวหอมมะลิเป็นพืชเชิงเดี่ยว และมีการปลูกผัก

ตารางที่ 4.2.13 แสดงจำนวนและร้อยละของระบบการเกษตรของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

ระบบการเกษตร		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนา เกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
การเกษตรแบบผสมผสาน	จำนวน	4	14	18
	ร้อยละ	7.84	27.45	35.29
การเกษตรเชิงเดี่ยว	จำนวน	11	20	31
	ร้อยละ	21.57	39.22%	60.78
การเกษตรแบบผสมผสาน และเชิงเดี่ยว	จำนวน	0	2	2
	ร้อยละ	0.00	3.92%	3.92
รวม	จำนวน	15	36	51
	ร้อยละ	29.41	70.59	100.00

4.2.19 ประเภทการเกษตรระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีการปลูกพืชในระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว มีการปลูกพืชไร่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.50 โดยพืชไร่ที่พบ ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าว ยูคาลิปตัส และยางพารา รองลงมาได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 28.13) โดยเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ คือ วัว หมู ไก่ และปลา นอกนั้นจะเป็นการปลูกพืชไร่ และมีการปลูกผัก (ร้อยละ 6.25) และมีเกษตรกร 1 ราย ที่มีการปลูกมัน และเลี้ยงปลา (ร้อยละ 3.13) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.14

ตารางที่ 4.2.14 แสดงจำนวนและร้อยละของประเภทการเกษตรในระบบเกษตรเชิงเดี่ยวของกลุ่มตัวอย่าง
จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

ระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนา เกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
1. เลี้ยงสัตว์ (ได้แก่ วัว หมู ไก่ ปลา)	จำนวน	2	7	9
	ร้อยละ	6.25	21.88	28.13
2. พืชไร่ (ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าว ยูคา ลิปตัส ยางพารา)	จำนวน	8	12	20
	ร้อยละ	25.00	37.50	62.50
3. พืชไร่ เลี้ยงสัตว์ (ได้แก่ ปลูkmัน เลี้ยงปลา)	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0.00	3.13	3.13
4. พืชไร่ และปลูกผัก (ได้แก่ มันสำปะหลัง ถั่วเขียว มะนาว) ผักชี ต้นหอม)	จำนวน	0	2	2
	ร้อยละ	0.00	6.25	6.25
รวม	จำนวน	10	22	32
	ร้อยละ	31.25	68.75	100.00

4.2.20 พืชที่ปลูกในระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวม พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลการปลูกพืช จำนวน 25 ราย พืชที่ปลูกเชิงเดี่ยว
พบ 4 ชนิด คือ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา และยูคาลิปตัส โดยเกษตรกร 25 ราย ปลูกข้าวจำนวน 14 ราย
คิดเป็นร้อยละ 56.00 ปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 4 ราย ปลูกยางพารา จำนวน 4 ราย(ร้อยละ 16.00) และมี
ปลูกยูคาลิปตัส จำนวน 3 ราย (ร้อยละ 12.00) รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.15

ตารางที่ 4.2.15 แสดงจำนวนและร้อยละของพืชที่ปลูกในระบบเกษตรเชิงเดี่ยวของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

พืชที่ปลูกระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนา เกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
มันสำปะหลัง	จำนวน	0	4	4
	ร้อยละ	0.00	16.00	16.00
ข้าว	จำนวน	4	10	14
	ร้อยละ	16.00	40.00	56.00
ยางพารา	จำนวน	2	2	4
	ร้อยละ	8.00	8.00	16.00
ยูคาลิปตัส	จำนวน	2	1	3
	ร้อยละ	8.00	4.00	12.00
รวม	จำนวน	8	17	25
	ร้อยละ	32.00	68.00	100.00

4.2.21 ระบบการเกษตรแบบผสมผสาน

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลการทำเกษตรแบบผสมผสานทั้งหมดจำนวน 16 ราย มีการปลูกพืชในระบบการเกษตรแบบผสมผสาน แบ่งเป็นกลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.50 และกลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิกฯ จำนวน 6 ราย เมื่อพิจารณาตามประเภทพืชที่ปลูก สามารถเรียงตามลำดับตามจำนวนความถี่ดังนี้

1) ประเภทการปลูกผัก ผักสวนครัว และสมุนไพร โดยภาพรวมมีเกษตรกร จำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.00 ของการปลูกพืชในระบบเกษตรแบบผสมผสาน โดยแบ่งเป็นคนที่ เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.25 และคนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.75 ซึ่งพืชที่ปลูก ได้แก่ มะนาว ข่า ตะไคร้ ผักเสมีด ถั่ว บวบ มะเขือ พริก

2) ประเภทไม้ผล และผัก โดยภาพรวมมีเกษตรกร จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.25 ของการปลูกพืชในระบบเกษตรแบบผสมผสาน โดยแบ่งเป็นคนที่ เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.75 และคนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.25 ซึ่งพืชที่ปลูก ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง ฝรั่ง มะยงชิด ข่า ผักสวนครัว

3) ประเภทไม้ผล โดยภาพรวมมีเกษตรกร จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.75 ของการปลูกพืชในระบบเกษตรแบบผสมผสาน ในเกษตรกร 3 รายเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งพืชที่ปลูก ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง กล้าย

4) ประเภทไม้ผล ปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์ โดยภาพรวมมีเกษตรกร จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.50 ของการปลูกพืชในระบบเกษตรแบบผสมผสาน ในเกษตรกร 2 ราย เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งพืชที่ปลูก ได้แก่ ถั่ว บวบ มะระ ร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เป็ด ไก่ รายละเอียดดังตารางที่ 4.2.16

ตารางที่ 4.2.16 แสดงจำนวนและร้อยละของประเภทการเกษตรในระบบการเกษตรแบบผสมผสานของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

ระบบการเกษตรผสมผสาน		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนา เกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
1. ไม้ผล	จำนวน	0	3	3
(ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง กล้วย)	ร้อยละ	0.00	18.75	18.75
2. ไม้ผล และผัก	จำนวน	2	3	5
(ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง ไข่ มะยง ชิด ข่า ผักสวนครัว)	ร้อยละ	12.50	18.75	31.25
3. ไม้ผล ผัก เลี้ยงสัตว์	จำนวน	0	2	2
(ได้แก่ ถั่ว บวบ มะระ เป็ด ไก่)	ร้อยละ	0.00	12.50	12.50
4. ผัก /ผักสวนครัว/สมุนไพร	จำนวน	3	5	8
(ได้แก่ มะนาว ข่า ตะไคร้ ผัก เสฉิม ถั่ว บวบ มะเขือ พริก)	ร้อยละ	18.75	31.25	50.00
รวม	จำนวน	6	10	16
	ร้อยละ	37.50	62.50	100.00

4.3 สถานการณ์หนี้สิน (ลักษณะการเป็นหนี้ ต้นทุนการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิต รายได้ ฯลฯ)

4.3.1 รายได้จากภาคการเกษตร (บาท/เดือน)

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคการเกษตรระหว่าง 3,001 – 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 25.85 รองลงมา มีรายได้ มากกว่า 9,000 บาท (ร้อยละ 26.92) และ มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท (ร้อยละ 25.00) รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.1

ตารางที่ 4.3.1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ของกลุ่มตัวอย่างจากภาคการเกษตร และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

รายได้ของเกษตรกรจากภาคการเกษตร (บาท/เดือน)		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ต่ำกว่า 3,000 บาท	จำนวน	6	6	13
	ร้อยละ	11.54	13.46	25.00
3,001 – 5,000 บาท	จำนวน	6	9	15
	ร้อยละ	11.54	17.31	25.85
5,001 – 7,000 บาท	จำนวน	0	7	7
	ร้อยละ	0.00	13.46	13.46
7,001 – 9,000 บาท	จำนวน	1	2	3
	ร้อยละ	1.92	3.85	5.77
มากกว่า 9,000 บาท	จำนวน	2	12	14
	ร้อยละ	3.85	23.08	26.92
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.3.2 รายจ่ายจากภาคการเกษตร (บาท/เดือน)

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายจ่าย ต่ำกว่า 3,000 บาท คิดเป็น ร้อยละ 48.08 รองลงมา มีรายจ่าย มากกว่า 9,000 บาท (ร้อยละ 23.08) และ มีรายจ่ายระหว่าง 3,001 – 5,000 บาท บาท (ร้อยละ 17.31) รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.2

ตารางที่ 4.3.2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายจ่ายจากภาคการเกษตร และการเป็น สมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

รายจ่ายของเกษตรกรจากภาคการเกษตร (บาท/เดือน)		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ต่ำกว่า 3,000 บาท	จำนวน	8	17	25
	ร้อยละ	15.38	32.69	48.08
3,001 – 5,000 บาท	จำนวน	4	5	9
	ร้อยละ	7.69	9.62	17.31
5,001 – 7,000 บาท	จำนวน	3	2	5
	ร้อยละ	5.77	3.85	9.62
7,001 – 9,000 บาท	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0.00	1.92	1.92
มากกว่า 9,000 บาท	จำนวน	0	12	12
	ร้อยละ	0.00	23.08	23.08
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.3.3 รายได้จากนอกภาคการเกษตร (บาท/เดือน)

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้จากนอกภาคการเกษตร ระหว่าง 3,001 – 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40.82 รองลงมา มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท (ร้อยละ 28.57) และมีรายได้มากกว่า 9,000 บาท (ร้อยละ 14.29) รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.3

ตารางที่ 4.3.3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้นอกภาคการเกษตร และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

รายได้ของเกษตรกรนอกภาคการเกษตร (บาท/เดือน)		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ต่ำกว่า 3,000 บาท	จำนวน	4	10	14
	ร้อยละ	8.16	20.41	28.57
3,001 – 5,000 บาท	จำนวน	7	13	20
	ร้อยละ	14.29	26.53	40.82
5,001 – 7,000 บาท	จำนวน	3	2	5
	ร้อยละ	6.12	4.08	10.20
7,001 – 9,000 บาท	จำนวน	1	2	3
	ร้อยละ	2.04	4.08	6.12
มากกว่า 9,000 บาท	จำนวน	0	7	7
	ร้อยละ	0	14.29	14.29
รวม	จำนวน	15	34	49
	ร้อยละ	30.61	69.39	100.00

4.3.4 รายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร (ไม่รวมภาคการเกษตร)

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายจ่าย ต่ำกว่า 3,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.62 รองลงมา ระหว่าง 3,001 – 5,000 บาท (ร้อยละ 30.77) มีรายจ่าย และ มีรายจ่ายมากกว่า 9,000 บาท (ร้อยละ 17.31) รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.4

ตารางที่ 4.3.4 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

รายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร (บาท/เดือน)		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ต่ำกว่า 3,000 บาท	จำนวน	7	11	18
	ร้อยละ	13.46	21.15	34.62
3,001 – 5,000 บาท	จำนวน	4	12	16
	ร้อยละ	7.69	23.06	30.77
5,001 – 7,000 บาท	จำนวน	0	5	5
	ร้อยละ	0	9.62	9.62
7,001 – 9,000 บาท	จำนวน	1	3	4
	ร้อยละ	1.92	5.77	7.69
มากกว่า 9,000 บาท	จำนวน	3	6	9
	ร้อยละ	5.77	11.54	17.31
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.3.5 การออมเงิน

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการออมเงิน คิดเป็นร้อยละ 59.62 ส่วนกลุ่มที่ไม่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 40.38 เมื่อพิจารณาแยกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร พบว่า กลุ่มที่เป็นสมาชิกฯ มีการออมเงินมากกว่ากลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิก รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.5

ตารางที่ 4.3.5 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานะการออมเงิน และการเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร

การออมเงินของเกษตรกร		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ไม่มีเงินออม	จำนวน	10	11	21
	ร้อยละ	19.23	21.15	40.38
มีเงินออม	จำนวน	5	26	31
	ร้อยละ	9.62	50.00	59.62
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.3.6 จำนวนเงินออมที่มีอยู่ในปัจจุบัน (บาท)

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวมเกษตรกรมีจำนวนเงินออมเฉลี่ย 9,953.57 บาท โดยส่วนใหญ่มีเงินออมต่ำกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมา ได้แก่ มีเงินออมระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท (ร้อยละ 26.67) และมีเงินออมระหว่าง 20,001 – 30,000 บาท (ร้อยละ 10.00) รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.6

ตารางที่ 4.3.6 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนเงินออม และ การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

จำนวนเงินออมของเกษตรกร		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ต่ำกว่า 10,000 บาท	จำนวน	5	13	18
	ร้อยละ	16.67	43.33	60.00
10,001 – 20,000 บาท	จำนวน	0	8	8
	ร้อยละ	0.00	26.67	26.67
20,001 – 30,000 บาท	จำนวน	0	3	3
	ร้อยละ	0.00	10.00	10.00
30,001 – 40,000 บาท	จำนวน	0	0	0
	ร้อยละ	0.00	0.00	0.00
ตั้งแต่ 40,001 ขึ้นไป	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0.00	3.33	3.33
รวม	ร้อยละ	5	25	30
	จำนวน	16.67	83.33	100.00

*หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย 9,953.57 บาท ,จำนวนเงินออมต่ำสุด 100 บาท ,จำนวนเงินออมสูงสุด 100,000 บาท

4.3.7 สถานะหนี้สิน

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า เกษตรส่วนใหญ่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 63.46 ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินมีร้อยละ 36.54 เมื่อพิจารณาแยกตามสถานะการเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรพัฒนาฯ พบว่า กลุ่มที่เป็นสมาชิก ส่วนใหญ่มีหนี้สิน จำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.77 โดยเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน มีจำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.38

สำหรับกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกฯ พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกฯ ไม่มีหนี้สิน จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.15 ส่วนที่มีหนี้ มีจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.69 รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.7

ตารางที่ 4.3.7 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานะหนี้สินและการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

สถานะหนี้สินของเกษตรกร		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
มีหนี้สิน	จำนวน	4	29	33
	ร้อยละ	7.69	55.77	63.46
ไม่มีหนี้สิน	จำนวน	11	8	19
	ร้อยละ	21.15	15.38	36.54
รวม	จำนวน	15	37	52
	ร้อยละ	28.85	71.15	100.00

4.3.8 แหล่งเงินกู้

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวมพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 27.59 รองลงมาได้แก่ กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน (ร้อยละ 20.69) กู้เงินจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) (ร้อยละ 18.97) และกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ (ร้อยละ 12.07) เมื่อพิจารณาแยกตามสถานะการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร พบว่า กลุ่มที่เป็นสมาชิกฯ มีการกู้เงินจากหลายแหล่ง ในขณะที่กลุ่มไม่เป็นสมาชิกฯ มีการกู้เงินจาก 2 แหล่ง คือ จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) จำนวน 1 ราย และจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 3 รายรายละเอียดดังตารางที่ 4.3.8

ตารางที่ 4.3.8 แสดงจำนวนและร้อยละแหล่งเงินกู้ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

แหล่งเงินกู้		สถานะการเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์ (ธ.ก.ส.)	จำนวน	1	15	16
	ร้อยละ	1.72	25.86	27.59
กองทุนหมู่บ้าน	จำนวน	3	9	12
	ร้อยละ	5.17	15.52	20.69
สหกรณ์การเกษตร	จำนวน	0	2	2
	ร้อยละ	0	3.45	3.45
กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตร (กฟก.)	จำนวน	0	11	11
	ร้อยละ	0	18.97	18.97
ธนาคารพาณิชย์	จำนวน	0	7	7
	ร้อยละ	0	12.07	12.07
เงินกู้ธนาคาร	จำนวน	0	4	4
	ร้อยละ	0	6.90	6.90
ร้านค้าวัสดุทางการเกษตร	จำนวน	0	2	2
	ร้อยละ	0	3.45	3.45
ญาติ/เพื่อนบ้าน	จำนวน	0	3	3
	ร้อยละ	0	5.17	5.17
กลุ่มออมทรัพย์	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0	1.72	1.72
รวม	จำนวน	4	54	58
	ร้อยละ	6.90	93.10	100

4.3.9 สถานะหนี้ค้างปัจจุบันของกลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ พบว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร มีหนี้คงเหลือจากทุกแหล่งหนี้รวมกันจำนวน 10,459,480.61 บาท โดยสามารถเรียงลำดับจำนวนหนี้คงเหลือจากมากไปน้อย ได้ดังนี้

อันดับ 1 เกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงิน จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) จำนวน 15 ราย ที่กู้จาก ธ.ก.ส. มีหนี้คงเหลือรวมกันจำนวน 6,347,000.00 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 60.68 ของจำนวนหนี้คงเหลือทั้งหมด

อันดับ 2 แหล่งเงินกู้จากธนาคารพาณิชย์ มีหนี้คงเหลือรวม 2,472,080.61 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.63

อันดับ 3 แหล่งเงินกู้จากสหกรณ์การเกษตร มีหนี้คงเหลือรวม 390,000.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.73

อันดับ 4 แหล่งเงินกู้ กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) มีหนี้คงเหลือรวม 368,400.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.52

อันดับ 5 แหล่งเงินกู้ธนาคาร มีหนี้คงเหลือรวม 350,000.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.35

อันดับ 6 แหล่งเงินกู้จากญาติ/เพื่อนบ้าน มีหนี้คงเหลือรวม 247,000.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.36

อันดับ 7 แหล่งเงินกู้จากกลุ่มออมทรัพย์ มีหนี้คงเหลือรวม 150,000.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 1.43

อันดับ 8 แหล่งเงินกู้กองทุนหมู่บ้าน มีหนี้คงเหลือรวม 135,000.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 1.29

จากข้อมูลสามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการกู้ยืมจากแหล่งหนี้มากกว่า 1 แหล่ง พฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคตเนื่องจากไม่สามารถชำระดอกเบี้ยที่จะเกิดขึ้นได้ทันกำหนด โดยเฉพาะในส่วนแหล่งเงินกู้ธนาคาร ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าแหล่งหนี้อื่น ๆ ที่อยู่ในระบบ รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.9

ตารางที่ 4.3.9 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแหล่งนี้ และจำนวนหนี้คงค้างเหลือของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

แหล่งหนี้ที่เกษตรกรกู้	จำนวนเกษตรกรที่เป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร (ราย)		จำนวนหนี้คงค้างปัจจุบัน		
	จำนวน	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	จำนวนหนี้เฉลี่ย ต่อราย (บาท)
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.)	15	27.78	6,347,000.00	60.68	423,133.33
กองทุนหมู่บ้าน	9	16.67	135,000.00	1.29	15,000.00
สหกรณ์การเกษตร	2	3.70	390,000.00	3.73	195,000.00
กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.)	11	20.37	368,400.00	3.52	33,490.91
ธนาคารพาณิชย์	7	12.96	2,472,080.61	23.63	353,154.37
เงินกู้ยืมครอบครัว	4	7.41	350,000.00	3.35	87,500.00
ร้านค้าวัสดุทางการเกษตร	2	3.70	ไม่ระบุ	0.00	-
ญาติ/เพื่อนบ้าน	3	5.56	247,000.00	2.36	82,333.33
กลุ่มออมทรัพย์	1	1.85	150,000.00	1.43	150,000.00
รวม	54	100.00	10,459,480.61	100.00	

* หมายเหตุ สรุปรายข้อมูลเฉพาะเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร เนื่องจากกลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกฯ ไม่กรอกข้อมูลจำนวนหนี้

4.3.10 วัตถุประสงค์ของการกู้

ผลการวิเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินเพื่อซื้ออุปกรณ์และลงทุนทางการเกษตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมา ได้แก่ กู้เงินเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 18.18) กู้เงินเพื่อค้าขาย / ลงทุนนอกภาคเกษตร (ร้อยละ 7.27) รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.10

ตารางที่ 4.3.10 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามวัตถุประสงค์การกู้และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

วัตถุประสงค์การกู้ยืม		การเป็นสมาชิก กลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ซื้ออุปกรณ์ / ลงทุนทางการเกษตร	จำนวน	4	29	33
	ร้อยละ	7.27	52.73	60.00
ค้าขาย / ลงทุนนอกภาคเกษตร	จำนวน	1	3	4
	ร้อยละ	1.82	5.45	7.27
ซื้อที่ดิน	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0	1.82	1.82
ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน	จำนวน	1	9	10
	ร้อยละ	1.82	16.36	18.18
ชำระหนี้	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0	1.82	1.82
ค่าเล่าเรียนบุตร	จำนวน	0	3	3
	ร้อยละ	0	5.45	5.45
สร้างบ้าน หรือซ่อมแซมบ้าน	จำนวน	0	1	1
	ร้อยละ	0	1.82	1.82
ใช้จ่ายเพื่อการรักษาพยาบาล	จำนวน	1	1	2
	ร้อยละ	1.82	1.82	3.64
ให้กู้ยืมต่อ	จำนวน	0	0	0
	ร้อยละ	0	0	0
รวม	จำนวน	7	48	55
	ร้อยละ	12.73	87.27	100

4.3.11 สาเหตุของการเป็นหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวม พบว่า สาเหตุของการเป็นหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้ เกิดจาก การขายผลผลิตไม่ได้ ขายได้น้อย และราคาผลผลิตตกต่ำ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.06 รองลงมาได้แก่ การมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 21.57) และเกิดจาก ผลผลิตได้รับความเสียหายหรือเกิดภัยพิบัติ (ร้อยละ 17.65)

เมื่อพิจารณาแยกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรฯ สำหรับกลุ่มที่เป็นสมาชิกฯ พบว่า สาเหตุของการเป็นหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้ ส่วนใหญ่เกิดจากการขายผลผลิตไม่ได้ ขายได้น้อย และราคาผลผลิตตกต่ำ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.06 รองลงมาได้แก่ การมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 17.65) และเกิดจากผลผลิตได้รับความเสียหายหรือเกิดภัยพิบัติ (ร้อยละ 15.69) สำหรับกลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกฯ พบว่า สาเหตุการเป็นหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้เกิดจากมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.92 รองลงมาได้แก่ การมีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินเกิดขึ้นในครอบครัว และไม่ได้ใช้เงินกู้ตามวัตถุประสงค์ (ร้อยละ 1.96) รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.11

ตารางที่ 4.3.11 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาเหตุของการเป็นหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

สาเหตุที่มีภาระหนี้และไม่สามารถชำระคืนได้		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ	จำนวน	2	9	11
	ร้อยละ	3.92	17.65	21.57
มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินเกิดขึ้นในครอบครัว	จำนวน	1	3	4
	ร้อยละ	1.96	5.88	7.84
ไม่ได้ใช้เงินกู้ตามวัตถุประสงค์	จำนวน	1	2	3
	ร้อยละ	1.96	3.92	5.88
ขายผลผลิตไม่ได้ / ได้น้อย / ราคาต่ำ	จำนวน	0	24	24
	ร้อยละ	0	47.06	47.06
ผลผลิตได้รับความเสียหายหรือเกิดภัยพิบัติ	จำนวน	1	8	9
	ร้อยละ	1.96	15.69	17.65
รวม	จำนวน	5	46	51
	ร้อยละ	9.80	90.20	100

4.3.12 แนวโน้มของหนี้สิน

ผลการวิเคราะห์แนวโน้มหนี้สิน โดยภาพรวม พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่หนี้สินมีแนวโน้มคงที่ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมา ได้แก่ หนี้สินมีแนวโน้มลดลง (ร้อยละ 30.00) และหนี้สินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมีร้อยละ 10.00 รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.12

เมื่อพิจารณาแยกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร พบว่ากลุ่มที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่หนี้สินมีแนวโน้มคงที่ คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาหนี้สินมีแนวโน้มลดลง (ร้อยละ 23.33) และหนี้สินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ร้อยละ 6.67)

ในส่วนกลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิก มี 3 รายที่ให้ข้อมูล พบว่าส่วนใหญ่หนี้สินมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 6.67 นอกนั้นคือหนี้สินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 3.33 รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.12

ตารางที่ 4.3.12 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแนวโน้มของหนี้สิน และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรฯ

แนวโน้มหนี้สิน		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนา เกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ลดลง	จำนวน	2	7	9
	ร้อยละ	6.67	23.33	30.00
คงที่	จำนวน	0	18	18
	ร้อยละ	0	60.00	60.00
เพิ่มขึ้น	จำนวน	1	2	3
	ร้อยละ	3.33	6.67	10.00
รวม	จำนวน	3	27	30
	ร้อยละ	10.00	90.00	100.00

4.3.13 สถานะที่ดินที่ติดภาระค้ำประกันหนี้

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมของเกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง พบว่า ส่วนใหญ่ที่ดินติดภาระค้ำประกันหนี้ คิดเป็นร้อยละ 54.35 ส่วนที่ดินปลอดภาระคิดเป็นร้อยละ 45.65 รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.13

ตารางที่ 4.3.13 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานะที่ดินที่ติดภาระค้ำประกัน และการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรฯ

สถานะที่ดินที่ติดภาระค้ำประกันหนี้ (ราย)		การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร		รวม
		ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	
ที่ดินติดภาระ	จำนวน (ราย)	1	24	25
	ร้อยละ	8.33	70.59	54.35
ที่ดินปลอดภาระ	จำนวน(ราย)	11	10	21
	ร้อยละ	91.67	29.41	45.65
รวม	จำนวน (ราย)	12	34	46
	ร้อยละ	100	100	100

4.3.14 วิเคราะห์ระบบเกษตร และสถานะหนี้ของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวม พบว่า ในกลุ่มตัวอย่าง 51 ราย มีผู้ที่เป็นหนี้จำนวน 32 ราย โดยใน 32 รายนั้น มีเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมีหนี้จำนวน 20 ราย ซึ่งมากกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน (11 ราย) และจำนวนคนที่ไม่มีหนี้ของผู้ที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว มี 11 ราย ส่วนจำนวนคนที่ไม่มีหนี้ในระบบเกษตรแบบผสมผสานมี 7 ราย แต่อาจเกิดจากการเก็บกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวในสัดส่วนที่มากกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ทำให้สัดส่วนการเป็นหนี้ในระบบเกษตรเชิงเดี่ยวมากกว่า เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแยกตามระบบการเกษตร พบว่า

การเกษตรแบบผสมผสาน พบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานมีเกษตรกรที่เป็นหนี้ จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.57 และเกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานและไม่มีหนี้สิน จำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.73

การเกษตรแบบเชิงเดี่ยว พบว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวมีหนี้มากกว่าไม่มีหนี้ โดยมีเกษตรกรที่เป็นหนี้ จำนวน 20 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.22 และเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานและไม่มีหนี้สิน จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.57

การเกษตรแบบผสมผสานและเชิงเดี่ยว พบว่า มี 2 ราย โดยทั้งสองราย มีหนี้ 1 ราย และไม่เป็นหนี้ 1 ราย รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.14

ตารางที่ 4.3.14 แสดงจำนวนและร้อยละของระบบการเกษตรของเกษตรกร จำแนกตามสถานะหนี้ของเกษตรกร

ระบบการเกษตร		สถานะหนี้สินของเกษตรกร		รวม
		มีหนี้	ไม่มีหนี้	
การเกษตรแบบผสมผสาน	จำนวน	11	7	18
	ร้อยละ	21.57	13.73	35.29
การเกษตรเชิงเดี่ยว	จำนวน	20	11	31
	ร้อยละ	39.22%	21.57%	60.78
การเกษตรแบบผสมผสานและเชิงเดี่ยว	จำนวน	1	1	2
	ร้อยละ	1.96	1.96	3.92
รวม	จำนวน	32	19	51
	ร้อยละ	62.75	37.25	100.00

4.3.15 วิเคราะห์การถือครองที่ดิน และสถานะหนี้ของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 52 ราย เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง 46 ราย มีภาระหนี้สิน จำนวน 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.47 โดยมีเกษตรกรที่มีที่ดินของตนเองและไม่มีหนี้สิน จำนวน 13 ราย ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีการถือครองที่ดิน พบว่าทุกรายไม่มีหนี้สิน รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.15

ตารางที่ 4.3.15 แสดงจำนวนและร้อยละของการถือครองที่ดิน จำแนกตามสถานะหนี้ของกลุ่มตัวอย่าง

การถือครองที่ดิน		สถานะหนี้สินของเกษตรกร		รวม
		มีหนี้	ไม่มีหนี้	
มีที่ดินของตนเอง	จำนวน	33	13	46
	ร้อยละ	63.47	25	88.46
ไม่มีการถือครองที่ดิน แต่เช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร	จำนวน	0	6	6
	ร้อยละ	0	11.54	11.54
รวม	จำนวน	33	19	52
	ร้อยละ	63.47	36.54	100

4.3.16 สถานะการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร และการแก้ไขปัญหาหนี้สิน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานะการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มฯ อยู่ในสถานะการขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มพัฒนาเกษตรกรฯ และรอการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.36 โดยสมาชิกกลุ่มฯ ที่ได้รับการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ มีร้อยละ 8.34 นอกจากนั้นเป็นสมาชิกกลุ่มฯ ที่ชำระหนี้ตนเอง มีเพียงร้อยละ 5.30 รายละเอียดดังตารางที่ 4.3.16

ตารางที่ 4.3.16 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ และการแก้ไขปัญหาหนี้สิน

สถานการณ์เป็นสมาชิกกลุ่มฯ	จำนวน	ร้อยละ
1. ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกองค์กร (กลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่ 7) และรอการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ	114	86.36
2. ได้รับการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ	11	8.34
3. ชำระหนี้ตนเอง	7	5.30
รวม	132	100.00

4.3.17 กรณีศึกษาของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรรม 7 ต.เกาะขนุน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา

1. บทเรียนที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการทำอาชีพเกษตรกรรมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง

คนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูล ไม่ระบุ

เป็นหนี้กองทุน 2 ล้านบาท กู้มาจาก 2 ธนาคาร ได้แก่ ธนาคารกรุงไทย และ ธกส. ในส่วนของธนาคารกรุงไทยได้ขายให้กับบสภ. (บริษัทบริหารสินทรัพย์ กรุงเทพพาณิชย์ จำกัด มหาชน) จำนวน 280,000 บาท (เฉพาะเงินต้น) และในส่วนที่เป็นหนี้กับ ธกส. จำนวน 1,000,000 บาท

คนที่ 2 นายอาริยะ เป็นสมาชิกใหม่พึ่งมาขึ้นทะเบียน อายุ 47 ปี

สมัยก่อนขับรถบรรทุกส่งของในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตต้มยำกุ้งทำให้เศรษฐกิจแย่ จากนั้นเลยกลับมาอยู่บ้าน เป็นหนี้จำนวน 4,900,000 บาท ไร่ ที่เป็นหนี้เพราะกู้ไปซื้อที่ดิน กู้เงินมาจาก ธกส. ซื้อที่ดินเพราะเป็นที่ดินมาจากบรรพบุรุษ โดยซื้อที่ดินจากแม่ตัวเองที่นำไปแบ่งให้พี่น้อง เพราะพี่น้องไม่ได้ทำเกษตรก็เลยอยากซื้อที่ดินเก็บเอาไว้ทำการเกษตรเอง ได้ไปกู้เงินมาจาก ธกส. โดยใช้เอกสารสิทธิ์ในการกู้เงิน ไม่ได้ส่งดอกเบี้ยจากรายได้ไม่เพียงพอ

มีพื้นที่ทั้งหมด 160 ไร่ (โฉนด 5 ใบ) พื้นที่ใช้ทำนาและปลูกปาล์ม ทำนาขาดทุนมา 2 ปีแล้วเพราะมีเรื่องโรคแมลง ในปัจจุบันพยายามควบคุมต้นทุนการทำนาให้อยู่ไม่เกินไร่ละ 3,000 บาท พยายามไม่ใช้สารเคมีเพื่อเป็นการช่วยลดต้นทุนอีกทาง ในอนาคตจะทำข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพราะมีราคาดี จะนำข้าวมาสีเองเพื่อลดค่าใช้จ่ายและมีการแบ่งพื้นที่ปลูกพืชชนิดอื่นด้วย ในปีนี้ลองทำนาข้าวหอมมะลิจำนวน 5 ไร่

คนที่ 3 นางวันทอง อายุ 65 ปี

ตอนเด็กคุณพ่อทำนา มีที่ดิน 50 ไร่ แบ่งให้พี่น้อง ตัวเองได้ที่ดินมา 12 ไร่ สามมีพื้นที่ 5 ไร่ ในที่ดอนจะเลี้ยงหมู ทำนาเป็นส่วนใหญ่ ทำนาคำ ทำนาหว่านบ้างบางครั้ง แต่เกิดน้ำท่วมก็เลยทิ้งนา ไปปลูกพืชบนที่ดอนแทน หยุดทำนามา 5 ปีแล้ว ตอนนี้อยู่เลี้ยงหมูของซีพี 1,100 ตัว อยู่ได้จากรายได้การขายผัก สามมีเป็นข้าราชการ มีลูก 3 คน ส่งเรียนจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ลูกก็หาเงินส่งตัวเองเรียน

เมื่อก่อนทำงานโรงงานพอมีลูกคนที่ 2 ถึงกลับมาอยู่ที่บ้าน เก็บเงินที่ทำงานจากโรงงานมาได้ 1 ก้อน มาซื้อที่ 1 แปลง จำนวน 2 ไร่ ทำไร่มันและเลี้ยงหมู สามมีอยู่เมื่อนอก หาเงินเลี้ยงคนในครอบครัวเอง เคยปลูกอ้อยประสบความสำเร็จมากแต่ไฟไหม้เลยขาดทุน ปลูกมันสำปะหลังไม่ประสบความสำเร็จเพราะราคาถูก ที่ปลูกมันสำปะหลังเพราะมีต้นพันธุ์

เคยขาดทุนจากการเลี้ยงหมู 1,200,000 บาท ช่วงเลี้ยงหมูไปกู้เงินธนาคารกรุงเทพ 1,100,000 บาท จากนั้นย้ายไปกู้ธนาคารกสิกร ไปขอ od ที่ธนาคารกสิกร (เอาหลักทรัพย์ไปค้ำประกันเพื่อกู้เงิน จะไม่เสียดอก) ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารหมูครั้งละเป็นล้าน ขาดทุนไปล้านกว่าบาทเพราะว่าเนื้อหมูราคาถูก หมูราคาไม่ติ๊กโลกรัมละ 12 บาท ที่เลี้ยงหมูเพราะว่าชาวบ้านเลี้ยงกันมาก

ปัจจุบันไปไถ่ที่ออกมาจากธนาคารกสิกรแล้ว ไถ่ที่ออกมาทำไร้อัย มัน ปาล์ม เหลือแค่ส่วนของ ธกส. ที่ดินอยู่ใน ธกส. 32 ไร่ มีจ้างแรงงานรายวัน สามีส่งเงินมาจากต่างประเทศ เดือนละ 10,000 บาท ตอนนี้มีที่ดิน 60 ไร่ ปลุกพืชผักสวนครัวทานบ้าง ให้เช่าที่ดินด้วย มีหนี้ ธกส. 10,000 บาท (รวมดอกเบี้ยแล้ว) สามารถที่จะชำระหนี้ได้แล้วแต่ไม่ชำระเนื่องจากใช้เป็นเครดิต

ที่ทำหมูขาดทุนแล้วยังทำต่อเป็นเพราะว่าตัวเองนั้นมีต้นทุนอยู่แล้วนั่นก็คือ โรงเรือนจึงเกิดความเสียหายไม่ยากให้เสียเปล่า ทำต่อมาเรื่อย ๆ อันที่จริงแล้วไม่ยากเลี้ยงหมูแต่ที่เลี้ยงเป็นเพราะไม่รู้จะไปทำอะไรแทน

สิ่งที่ได้ประโยชน์จากกองทุน ก็คือ สามารถตัดหนี้ของ ธกส. ไปได้ครึ่งหนึ่ง จาก 800,000 บาท เหลือ 400,000 บาท กองทุนไม่ได้ซื้อหนี้แต่ใช้เงินนอกกองทุนในการตัดหนี้ 50% แทน เราผ่อน ธกส. เอง

คนที่ 4 นางสาวสมจิต อายุ 73 ปี

เป็นหนี้กองทุนอยู่ 470,000 บาท มีที่ดินเป็นของตัวเองประมาณ 12 ไร่ ปลุกหอม ลูกทำงานโรงงาน ที่ดินไม่ได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ ไปขายของที่ตลาดด้วย อยู่กับสามี ลูก และหลาน 2 คน

คนที่ 5 คุณวรัญญา นกทรัพย์ 34 หมู่ 11 ตำบลบ้านช่อง

มีที่ดิน 3 ไร่ 56 ตารางวา ปลุกพืชผักผสมผสาน มีถั่วฝักยาว บวมเหลี่ยม น้ำเต้า มีแม่ค้ามารับผักที่ปลูกโดยตรงที่บ้าน หนี้สินเกิดจากเมื่อก่อนเลี้ยงหมู ตอนนี้กองทุนซื้อหนี้แล้ว

คนที่ 6 สมบัติ ประธานกลุ่ม อายุ 64 ปี

มีที่ดิน 17 ไร่ มีหนี้สิน 2,500,000 บาท กู้เงินมาทำสวนมะม่วง เลี้ยงปลา พอไม่ประสบผลสำเร็จก็มาปลูกโรงเรือนทำปุ๋ยอินทรีย์ ทำมา 10 กว่าปีแล้ว มีที่ดินอยู่กองทุน 13 ไร่ เลี้ยงปลาตก 5 ไร่ 300,000 ตัว ขาดทุน 450,000 บาท หลังจากนั้นที่เหลือเงินอยู่ไม่มากเลยหันมาลงทุนทำปุ๋ย สร้างเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยขึ้นมาเอง 1 วัน อัดได้ 100-200 กระสอบ มีลูกค้าจากบ้านแพ้วมาสั่งจากนั้นก็จะไปส่ง แต่พอมาช่วงนี้เศรษฐกิจไม่ค่อยดีลูกค้าน้อยลง เอาเงินจากการกู้มาส่งลูกเรียน ซื้อรถ ผ่อนรถ ที่ดิน 13 ไร่ ทำนาแต่ก็ผลผลิตได้ไม่ดี พยายามดูแลให้ได้ผลผลิตมากที่สุด ตอนนี้กองทุนซื้อหนี้ไปแล้ว มีลูก 4 คน ตอนนี้อยู่กับลูกชายคนเล็ก

คนที่ 7 ผู้ให้ข้อมูล ไม่ระบุ

กองทุนซื้อหนี้แล้ว มีที่ดิน 9 ไร่ ปลุกมัน 5 ไร่ครึ่ง

คนที่ 8 สวัสดิ์ ทรัพย์มงคล บ้านเลขที่ 4 หมู่ 20 ตำบลหนองแห่น

กองทุนซื้อหนี้ไปแล้วเหลือหนี้ 100,000 บาท หนี้สินเกิดจากกู้มาทำการเกษตรที่บ้านทำร้านค้า เริ่มต้นเป็นหนี้จากธนาคารไทยพาณิชย์ ไม่มีกู้ ธกส. มีกู้เงินนอกระบบเพื่อมาใช้หมุนเวียนในการทำการเกษตร ทำนา 45 ไร่ เช่าที่ดิน

คนที่ 9 ผู้ให้ข้อมูล ไม่ระบุ

อายุ 86 ปี มีภรรยาอายุ 76 ปี มีที่ดินงานเศษ เช่าที่ดินปลูกผักกระเฉด ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเองเพราะถูกยึด ขายผักกระเฉดเป็นรายได้หลัก มีลูก 1 คนพิการ ช่วยดูแลภรรยา ไม่มีหนี้สิน

คนที่ 10 ชัยนัน ต.เมืองใหม่ อ.ราชสาร

พ่อแม่มีอาชีพทำนา มีที่ดิน 50 ไร่ ทำนาครั้งเดียวเป็นนาค้า ได้ที่มาจากพ่อแม่ 30 ไร่ (โฉนดฉบับเดียว) มีหนี้ 2,000,000 บาท กู้มาจาก ธกส. และธนาคารกรุงไทย ธกส กู้มา 1,100,000 บาท กรุงไทยกู้มา 400,000 บาท กรุงไทยโอนไป บสภ แล้ว เหลือยอด 280,000 บาท ได้เข้าโครงการปรับโครงสร้างทำให้น้ำลดลง ตอนนี้เหลือ 200,000 บาท ในส่วน ธกส. เอาเข้ากองทุนให้กองทุนตัด 50% จะเหลือ 550,000 บาท เป็นหนี้เพราะกู้เงินมาเลี้ยงกุ้งแล้วขาดทุน พอขาดทุนเงินเริ่มหายไปเรื่อย ๆ กู้เงินมาชดเชย 1 ล้าน พอเห็นว่าได้กำไรก็ชดเชยเพิ่มและกู้เงินเพิ่มมาเรื่อย ๆ เลี้ยงกุ้งมาตั้งแต่ปี 2538 เมื่อปี 2558 ซื้อมันปูค้อพามาชนกุ้ง

ปัจจุบันเลี้ยงปลา เลี้ยงปลาก็อายุได้กำไรไม่มาก ตอนนี้พออยู่ได้แต่ใช้หนี้ไม่ได้ มีอยู่ 1 บ่อ เลี้ยงปลานิลอย่างเดียว จับปลาปีละ 1 ครั้ง จับครั้งหนึ่งได้เงินประมาณเกือบล้าน ที่บ้านมีรายได้จากทำเหล้าขายเป็นเหล้าต้มกลั่นจากกากน้ำตาล ซื้อมากน้ำตาลมาทำเอง มีคนมารับไปขายต่อได้การรับรองจากกรมสรรพสามิตแล้ว เป็นของโอท็อป 1 เดือนขายได้ 150 ลัง 1 ลังมี 12 ขวด จะขายส่งอย่างเดียว เหล้า 30 ดีกรี ขวดเล็ก 30 บาท ขวดใหญ่ 50 บาท ขวดใหญ่ต้นทุนอยู่ที่ 37 บาท คิดว่าถ้าขายเหล้าอย่างเดียวไม่สามารถอยู่ได้ ถ้าจะให้สามารถอยู่ได้ต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ทำมา 8 ปีแล้ว จะไม่ชิมเหล้าจะใช้วิธีการต้มแทนเพราะทำมานาน เหล้าทำเมื่อปี 2552 ที่มาทำเพราะเคยทำเหล้าสาเกให้ญี่ปุ่นเมื่อปี 2538 ที่หันมาทำเหล้าเพราะดูว่ามีคนกินเหล้าอยู่มาก ได้ขออนุญาตเป็นวิสาหกิจชุมชน หยุตส่งดอกมาหลายปีแล้ว

คนที่ 11 นายอนุวัติ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

หน้าที่ของศูนย์คือการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกร ให้เกษตรกรสามารถล้มตา้าปากได้ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ปรึกษาหารือและแก้ปัญหาพร้อมกัน ฝึกให้ชาวบ้านรู้จักคิด รู้จักพัฒนา

ตัวเอง ถ้ากลุ่มเข้มแข็งก็สามารถออกไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ได้ ถ้าเปลี่ยนวิธีคิดชาวบ้านก็น่าจะสามารถปลดหนี้ได้ งานของศูนย์คือการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ต้องมีผู้นำกลุ่มคอยผลักดันกลุ่ม

คนที่ 12 พิลิต เกษมวิลาสี

เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผักแปลงใหญ่ปลอดภัยสูง ตำบลน้ำยาว เป็นเครือข่าย PGS กับศูนย์เขาหินซ้อน มาร่วมฟังเพราะอยากทราบว่าการวิจัยจะมีประโยชน์อย่างไร ต่อสมาชิก เป็นเกษตรกรที่ปลูกเมล่อน มีหนี้อยู่ประมาณ 200,000 บาท ตั้งเป้าว่าปีหน้าจะต้องชำระหนี้ให้หมด 2 โรงเรือน ผลิตได้โรงละ 4 ครั้ง ครั้งละ 75,000 บาท ทั้งหมด 8 ครั้ง ก็สามารถล้างหนี้ได้ ได้เข้าไปดูและระบบการผลิตผักของวิสาหกิจชุมชนด้วย มีความคิดว่าเกษตรกรไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนจากการผลิตข้าวเป็นการผลิตอย่างอื่นที่มีมูลค่าสูงกว่า มีที่ 17 ไร่ ให้เขาเช่าทำนา และตัวเองปลูกเมล่อนเพราะได้ผลตอบแทนดีกว่า มาทำเกษตรอินทรีย์ 2 ปีแล้วแต่ก่อนเคยเป็นครู เมล่อนมีทั้งคนมารับซื้อและนำไปขายเอง ขายกิโลกรัมละ 70 – 90 บาท ลูกละ 1.8 กิโลกรัม เป็นคนที่มีความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์มาก่อน

คนที่ 13 คุณมนัส เกียรติเจริญ

เป็นหนี้ล้านกว่าบาท พ่อแม่ทำอาชีพค้าขาย เคยทำสวนส้มโออยู่บางขุนเทียนมาก่อน จากนั้นก็ย้ายมาค้าขายอยู่ที่ เกาะขนุน พอเรียนจบมาก็มาซื้อที่ดินเพราะอยากทำการเกษตร เป็นหนี้เพราะกู้เงินมาซื้อที่ดินราคา 1,500,000 บาท ซื้อที่ดินจากพี่สาวแล้วเอามาค้าประกันในการกู้เงิน ซื้อที่ดินมาประมาณ 3 ไร่ เลยมีความคิดอยากจะเลี้ยงหมูจึงไปกู้เงินมา 1,100,000 บาท ลงทุนเลี้ยงหมูเองไปประมาณ 3 ล้าน ยืมเงินคุณแม่มาลงทุนก่อน ซื้อแม่พันธุ์หมูมา 50 ตัว หมูเนื้อร้อยละ 10 ตอนเลี้ยงหมูได้รายได้เดือนละประมาณแสนกว่าบาท ปี 40 เศรษฐกิจตกต่ำเนื้อหมูขายได้กิโลกรัมละ 18 บาท จาก 38 บาท ต้นทุนเนื้อหมูอยู่ที่ 28 บาท หยุดเลี้ยงหมูเมื่อปี 2552 มาเข้ากองทุนเมื่อปี 2553 หยุดหมูเลี้ยงไปสักพักเพราะเห็นว่าราคาเนื้อหมูไม่ดีเลยหันไปเลี้ยงกุ้งแทน เอาเงินที่เลี้ยงหมูมาลงทุนบ่อกุ้งได้ไปเช่าบ่อกุ้ง 32 ไร่ จำนวน 7 บ่อ ราคาเช่าปีละแสนกว่าบาท ทำได้ประมาณ 3 ปี สุดท้ายก็ขาดทุนเลี้ยงต่อไม่ได้

ตอนนี้ทำไก่สดขาย ถอนชนซึ่งก็โลขาย อนาคตอยากทำร้านอาหารแล้วนำไก่มาแปรรูปขาย ไก่สดจะทำตามที่ลูกค้าสั่ง จะมีการทำสต็อกเกอร์ไก่ทำมือเพื่อให้เป็นจุดขาย ใช้แรงงานในครอบครัว ทำวนเกษตรด้วย ปลูกทุกอย่าง มังคุด ลองกอง เงาะ ทำวนเกษตรเพื่อเอาไว้ใช้ในวังบ้านปลายชีวิต ปลูกไม้ที่ใช้ในการก่อสร้าง เป็นหนี้ ล้านกว่าบาท กองทุนซื้อหนี้ไปแล้ว

คนที่ 14 นายสุกิต อยู่กำเนิด

เลี้ยงปลา กุ้ง ปลูกป่า เลี้ยงกุ้งทั้งหมด 20 ไร่ เป็นหนี้จากการซื้อวัวพันธุ์มาเลี้ยง 2,000,000 บาท กู้เงินมาจาก ธกส. ตอนนี้กองทุนรับซื้อหนี้แล้ว ทำงานที่พนัสนิคมด้วย

คนที่ 15 คุณสุชาติ

ปลูกผักสวนครัว ใช้กินในครัวเรือนด้วย มีรายได้จากการขายผักวันละประมาณ 300 บาท มีพื้นที่ 5 ไร่ ปลูกผักอยู่ 2 ไร่ เป็นที่ของแม่ แต่ก่อนทำโรงงานอุตสาหกรรมแต่ได้รับสารเคมีมากเลยกลับมาทำที่บ้านของตัวเอง

คนที่ 16 คุณประนอม

มีที่ดิน 10 ไร่ พ.ศ. 2533 ทำนาอยู่ 10 ไร่ ก็เสียบ้างได้บ้าง ไม่เป็นหนี้ เสมอตัว สุขภาพไม่ดีเลยหันมาทำเกษตรอินทรีย์ เช่าที่ดิน 20 ไร่ ทำกับสมาชิก 30 คน ทำไครทามันแต่จะมีกฎเกณฑ์ว่าห้ามใช้สารเคมี ทำมาได้ 1 ปีแล้ว ก็พออยู่ได้ ปัญหาคือระบบน้ำไม่พอ หน้าฝนแฉะเกิน หน้าแล้งน้ำไม่พอ ยังไม่สามารถไปใช้สิทธิ์ในการกู้เงินกับเกษตรแปลงใหญ่ได้เพราะว่าไม่มีทุน

คุณสัญญา

พ.ศ. 2505 คุณพ่อ อพยพไปอยู่เกาะชุนเนื่องจากเกิดไฟไหม้ พอพนมสารคาม เริ่มฟื้นฟูก็กลับมาปลูกบ้าน 2 ชั้น ที่ตลาดพนมฯ คุณพ่อขายยาแผนโบราณ คุณแม่เก็บเงินมาซื้อที่ดิน ได้สามร้อยกว่าไร่ ไร่ละร้อยกว่าบาท คุณแม่ซื้อที่ดินมา 50 กว่าปีแล้ว คุณพ่อซื้อไผ่ตงมาปลูก ซื้อมะพร้าวไว้ใช้เอง เป็นรถไถคันแรกของคนละแวกนี้ มีการรับจ้างไถด้วย ใช้เงินสดซื้อรถไถ สมัยก่อนไม่กล้าทำการเกษตรเพราะไม่มีความรู้ ตอนนั้นที่ดินเป็น นส.3 เมื่อก่อนชาวบ้านก็มาหาของป่ากินในพื้นที่ เนื่องจากไม่ได้มีการกันรั้ว

พ.ศ. 2519 คนแถวนี้ปลูกมันสำปะหลัง ปอ ถังเหลือง ถังลิสง ทำพืชไร่ มีทำนาแต่ไม่มาก จะเป็นนาข้าวไร่ ไม่มีชลประทาน

เริ่มกู้เงินปี 2538 เอามาลงทุนปลูกมะม่วง ไม้ตง กู้เงินมา 4 แสน พื้นที่บางแปลงก็ได้เปิดให้เช่าไร่ละ 200-300 บาท ก่อนหน้าปลูกมะม่วงก็ปลูกมันแต่ก็ขาดทุน ที่จะปลูกมะม่วงเพราะทางเกษตรอำเภอมาทำชมรมชาวสวนมะม่วง ปลูกมะม่วงน้ำดอกไม้ (ใช้สารเคมีได้บ้าง) จ้างแรงงานจากชาวบ้าน จ้างเป็นรายวัน แรงงานไม่แพงสามารถจ้างได้

จากข้อมูลข้างต้นพบว่าระบบเกษตรสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร ในอดีตสมัยรุ่นพ่อทำนาแบบดั้งเดิม ทำนาดำเป็นนาปี มีบางส่วนประกอบอาชีพค้าขายแต่ต้องการทำเกษตรจึงได้นำเงินเก็บลงทุนซื้อที่ดิน ในยุคต่อมาได้ปรับระบบการผลิตโดยกู้เงินมาลงทุนและทำในปริมาณมาก เช่น เลี้ยงหมูเลี้ยงกุ้ง เมื่อมีรายได้ดีจึงเพิ่มขนาดการผลิตสูงขึ้น เกิดปรากฏการณ์วิกฤตเศรษฐกิจในยุค 2540 ผลผลิตตกต่ำขายของไม่ได้ขาดสภาพคล่องไม่สามารถผ่อนชำระหนี้ได้

ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวนหนึ่งได้ปรับระบบการผลิต ทำแบบผสมผสาน ลดขนาดพื้นที่ลง ไม่ใช้สารเคมี หาช่องทางจำหน่ายในพื้นที่ ทำให้มีรายได้เข้ามาพอใช้จ่ายในครอบครัว แต่ยังไม่สามารถชำระหนี้ก้อนใหญ่ได้

สถานะหนี้ของสมาชิกส่วนใหญ่ใช้ช่องทางกองทุนฟื้นฟูแก้ปัญหานี้สิน กล่าวคือช่วยประวิงเวลาไม่ให้ที่ดินหลุดมือ เรายากับกองทุนขอลดยอดหนี้ให้อยู่ในภาวะที่ผ่อนชำระได้

2 ผลการศึกษาข้อมูลจากการ สทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกรรม 7

ต.เกาะขนุน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา ในกลุ่มเกษตรผสมผสาน และกลุ่มเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อศึกษาระบบเกษตรและปัญหานี้สิน (วันที่ 11 กันยายน 2561)

1. นางสุนันท์ อุ่นแก้ว อายุ 66 หมู่ 12 เกาะขนุน

ที่ดินที่ทำการเกษตรอยู่ที่เดียวกับที่อยู่อาศัย บนเนื้อที่ 8 ไร่ 2 งาน เดิมทีพื้นที่แห่งนี้น้องชายของป้าปลูกมะม่วง (ใช้สารเคมี) เพื่อตอนกิ่งขาย แต่ในปี 2548 หลังน้องชายเสียชีวิต 2 ปี ป้าได้ไถดินมะม่วงทิ้งเพราะป่าตอนกิ่งมะม่วงไม่เป็น และใช้ยา/เคมีเยอะมาก และเปลี่ยนพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง พันธุ์ที่ใช้ก็ขอคนที่ปลูกอยู่มาเป็นพันธุ์เกษตรศาสตร์ก้านแดง ปลูกอยู่ได้ 3 ปี ใช้ปุ๋ยเคมี มีค่าใช้จ่ายจ้างรถไถ ค่าขนส่ง ค่าแรง ขายได้โลละ 1.20 บาท มีรายได้ปีละ 5,000-6,000 บาท ขาดทุนทั้ง 3 ปี เลยเลิกปลูกมันสำปะหลัง

ปี 2553-2557 ได้มาปลูกแตงกวา ปลูกถั่วฝักยาว 1 ไร่กว่า ใช้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าเพลี้ย ใช้แรงงานตนเอง ทำคนเดียว ผลผลิตมีคนมารับไปขายที่จังหวัดชลบุรี ขายได้โลละ 14-15 บาท เป็นพืชที่ปลูกระยะสั้น มีรายได้เรื่อย ๆ ยังคุ้มค่าการปลูกมันสำปะหลัง

ปี 2558 ได้แบ่งแปลงพื้นที่เหลือปลูกอินทผลัม 31 ต้น มีบริษัทเอกชนเข้ามาเสนอพันธุ์ และเสนอประกันรับซื้อจากเกษตรกร 10 ปี แต่การลงทุนทั้งหมดป้าลงทุนเอง ตั้งแต่การปรับเปลี่ยน พันธุ์อินทผลัม ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ ซีโก้ โดยหลังการปลูก 3 ปี จึงได้ผลผลิต ในระหว่างที่รอผลผลิตจากอินทผลัม ป้าก็ได้ปลูกพืชผักผลไม้ผสมผสานเต็มพื้นที่ และผักครว้เรือน ผสมผสานลงไปแปลงที่ปลูกอินทผลัมด้วย

จุดเริ่ม อินทผลัม ปลูกครั้งเดียวอยู่ได้ 50 ปี มีรายได้เรื่อย ๆ และกว่าจะได้ผลผลิตต้องปลูก 3 ปีขึ้นไป คิดว่าต้องพืชผสมผสาน พืชสวนครัว เพื่อให้มีรายได้และเราก็ได้กินด้วย ประหยัด

ถ้าพูดถึงเกษตรอินทรีย์ และเกษตรชีววิถี หรือเศรษฐกิจพอเพียง ป้าจะคิดถึงในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่สอนให้เราคิดถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ประหยัด ป้าคิดว่าเป็นเรื่องเดียวกัน

พืชผักครว้เรือนที่ปลูก ได้แก่ มะกรูด ยี่หระ ตะไคร้ ข่า กระเพรา โหระพา มะเขือพวง ยอ มะเขือเปราะ แมงลัก สะพลู พริกไทย เตย ชะอม

ผลไม้ ได้แก่ กล้วย มังคุด มะยงชิด เงาะ มะนาว มะม่วงน้ำดอกไม้ มะพร้าว ฝรั่ง (3 ไร่ เป็นของลูกชาย) มะละกอ

เมล็ดพันธุ์พืชผักที่ปลูก เริ่มจากขอคนที่มิ รับประทานจากศูนย์ศึกษาฯ เขาหินซ้อน ต่อมาก็ได้เก็บเมล็ดเองเป็นบางชนิด (พริก, มะเขือ) และซื้อเมล็ดของมาปลูก เช่น ผักชี ผักกาดขาว ต้นหอม กระเทียม

การบำรุงดิน ใช้ปุ๋ยขี้ไก่ ซื้อเป็นกระสอบใช้เดือนละครั้ง และใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ทั้งซื้อจากร้าน และรับฟรีมาจากศูนย์ศึกษาฯเขาหินซ้อน แล้วมาผสมเพิ่ม ส่วนปุ๋ยอินทรีย์ก็ทำเองจากเศษผักและผลไม้ ยังใช้ยาฆ่าหญ้า (การม็อคโซน) ในช่วงฤดูฝน ฉีด 2 เดือนต่อครั้ง

การจัดการน้ำ สูบน้ำจากสระน้ำที่ขุดไว้หน้าบ้าน โดยใช้เครื่องสูบน้ำ ต่อท่อออกไปตามริมสวนและต่อสายยางเดินรดน้ำ

แปรรูปผลิตภัณฑ์ ยังไม่ได้ทำ

รายได้ มีคนมารับผักผลไม้ที่บ้านไปขายตลาดนัด มีรายได้ไม่มากนัก อาทิตย์ละ 200 บาท ได้จ่ายค่าออมทรัพย์กลุ่มหมู่บ้าน มีรายได้ทุกอาทิตย์ ไม่เดือนร้อน ใช้จ่ายในครัวเรือนได้สบาย นอกนั้นก็มียาได้จากเงินผู้สูงอายุ และลูกหลานให้ใช้เดือนละ 1000-2000 บาท ด้วย

หนี้สิน

1) เป็นหนี้เก่าที่เกิดจากน้องชายนำที่ดินที่บ้านไปกู้เงินธนาคาร จำนวน 360,000 บาท จ่ายหนี้ไปแล้ว 60,000 บาท คงเหลือ 300,000 บาท กองทุนได้ไปช่วยเปลี่ยนหนี้มาอยู่ที่กองทุนเป็นเงิน 300,000 บาท ยังคงค้างหนี้อยู่ ไม่ได้ส่ง คาดว่าจะมียาได้จากการขายอินทผลัมในปี 2562 นี้ เพื่อนำเงินมาชำระหนี้

2) หนี้กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน และโอนหนี้ไปที่ธนาคารออมสิน ปัจจุบัน ค้างมา 2 ปี ส่งแต่ดอก รอขายอินทผลัมเพื่อมาใช้หนี้ก้อนนี้ ซึ่งบริษัทที่ขายต้นพันธุ์ให้จะมารับซื้อ หากเขาไม่มาซื้อก็ต้องหาที่ขายเอง ป้าได้ซื้อหนังสือมาเพื่อศึกษาหาความรู้เรื่องอินทผลัม ทางบริษัทฯ ที่เข้ามาส่งเสริมไม่ได้มาให้ความรู้ที่บ้าน แต่ต้องให้ป้าไปเรียนที่บริษัทเขาที่ตั้งอยู่ที่ปทุมธานี

2. นางบุญช่วย พลอยแหวน อายุ 72 ปี

เดิมเคยทำฟาร์มหมู สามีเป็นคนทำ แต่ขาดทุนหมูเป็นโรค ทำให้เกิดหนี้จากการลงทุน 300,000 บาท ที่กู้มาจากธนาคารกรุงไทย และได้หยุดเลี้ยงมาประมาณ 10 ปีแล้ว เนื่องจากสามีป่วยเป็นอัมพฤกษ์

จากนั้นได้มาปลูกมันสำปะหลัง โดยจ้างเขาทุกขั้นตอน ทำให้ขาดทุนจนหมดเงินในบัญชี

ป้ามีที่ดิน 2 แปลง แปลงหนึ่งเป็นที่บ้านและทำสวนเนื้อที่ 2 ไร่ ส่วนอีกแปลง 5 ไร่ ปลูกยางพารา 400 ต้น จ้างเขาปลูก มีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ไถที่ ไร่ละ 200 บาท x 2 ครั้ง, จ้างขุดหลุมละ 1 บาท จำนวน 400 บาท, ตัดหญ้าค่าน้ำมัน 2000 บาทต่อครั้ง, ปุ๋ยขี้ไก่ 20 บาทต่อลูก ใส่ 1 ปีต่อครั้ง ใช้ 200 ลูก (1 ลูกต่อ 4 ต้น), ค่าจ้างเขาใส่ขี้ไก่

พืชผักผลไม้ที่ปลูก

1. มะพร้าว น้ำหอม ปลูกมา 10 ปีแล้ว ปัจจุบันเหลือ 6 ต้นเพราะเป็นโรค และเจอดั้วงเจาะค้อย ๆ ตายไป
2. ตะไคร้ 2 งาน พืชผักสวนครัว พริก ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด โหระพา กระเพรา

เมล็ดพันธุ์พืชผักที่ปลูก เก็บเมล็ดพันธุ์เอง

การบำรุงดิน ไม่ได้บำรุงดินอะไรมาก ไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง แต่ยังใช้ยาฆ่าหญ้าในพื้นที่ริมรั้ว

การจัดการน้ำ ตักน้ำรด

แปรรูปผลิตภัณฑ์ เคยทำน้ำมะพร้าว น้ำหอมขายที่ตลาดสด แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้ว อายุมากขึ้นไปไม่ไหว

รายได้

- ขายตะไคร้ให้ร้านข้าวแกง 2 ครั้งต่ออาทิตย์ ครั้งละ 4 โล โลละ 15 บาท
- ขายมะพร้าว มีคนมาซื้อถึงบ้าน ปัจจุบันขายไม่มาก
- ลูกให้เดือนละ 3,000 บาท จ่ายค่าน้ำค่าไฟ
- ได้เงินเดือนผู้สูงอายุและคนพิการ จากของตนเองที่พิการ 1,500 บาท และสามีที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์แต่พอจะช่วยเหลือตนเองได้บ้าง อีก 1,500 บาท

หนี้สิน

- หนี้จากสามีกู้ธนาคารมาลงทุนทำฟาร์มหมู ทางกองทุนได้ซื้อหนี้มาได้ 4 ปีแล้ว จำนวน 270,000 บาท ยังไม่ได้คืนกองทุน ปัจจุบันอยู่ในระหว่างการทำเรื่องขอปลดหนี้ เนื่องจากเป็นผู้พิการ
- กู้กลุ่มออมทรัพย์ 12,500 บาท เพื่อมาใช้จ่ายในบ้าน ปัจจุบันส่งดอกเบี้ยเดือนละ 125 บาท สิ้นปีจะชำระหนี้โดยให้กลุ่มออมทรัพย์หักจากเงินออม

3.นายมาลา ตะเภาทอง อายุ 52 ปี หมู่ 1

มีที่ดิน 3 ไร่กว่า เป็นที่ดินของตนเอง ปลูกพืชผักสวนครัว และผลไม้ และขุดบ่อเลี้ยงปลา และมีที่ดินของครอบครัวอีก 49 ไร่ ที่เคยปลูกมันสำปะหลัง 10 ไร่ และ อีก 7 ไร่ทำนาข้าว แต่เลิกทำตั้งแต่ปี 2559 เพราะราคาถูก ปัจจุบันที่ดินแปลงนี้ปล่อยว่าง

พืชผักผลไม้ที่ปลูก

กล้วย มะพร้าว น้ำหอม มะเขือพวง ถั่วพู มะละกอ มะกอกฝรั่ง มะม่วง 10 ต้น หลากพันธุ์ มะนาว 10 ต้น พันธุ์ทุลเกล้า แป้นพิจิตร ปลูกมา 2 ปีแล้ว ตอนนี้อยู่เก็บได้ 1 ต้น ขุดสระน้ำข้างบ้าน และเลี้ยงปลาสวย ปลานิล ไร้กิน และแจกญาติ

เมล็ดพันธุ์พืชผักที่ปลูก ซื้อเมล็ดของ

การจัดการน้ำ ใช้เครื่องสูบน้ำจากสระข้างบ้านรดน้ำต้นไม้

แปรรูปผลิตภัณฑ์ ไม่มี

รายได้ รายได้หลักมาจากการขายกล้วยเตี๋ยรรดขึ้นขายตามหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง มีขายผักและผลไม้บ้าง อาทิตย์ละ 200-300 บาท

หนี้สิน ยืมมาจากน้องสาว 150,000 บาท จากการนำมาลงทุนปลูกผักเคมีแปลงใหญ่ ข้าวโพด แตงกวา พริก ถั่วฝักยาว แปลงละ 3 ไร่ โดยนำไปขายตลาดนัด มีคนมารับไปขาย จำเขาเก็บผัก และเก็บเอง ปลูกได้ 3 ปี ขาดทุนทุกปี รวมขาดทุน 400,000 บาท ที่ขาดทุนเพราะขาดความรู้ และขาดเครื่องมือ ทำให้บริหารจัดการแปลงไม่ได้ ต้องจำทุกอย่าง

กลุ่มเกษตรกรเชิงเดี่ยว

สมาชิกกลุ่ม

1. สมาน นพฤทธิ์
2. นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล
3. บุญลือ เดียวหลี่
4. สายบัว พนมสุขเจริญ

รายได้รับมาจากไหนบ้าง

รายได้ของสมาชิกในกลุ่มนั้นมาจากภาคการเกษตร เช่น ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ การปลูกอ้อย การปลูกมันสำปะหลัง ผักกระเฉด ยูคาลิปตัส รวมถึงจากอาชีพ ค่าขายและนายหน้าขายที่ดิน

เคยมีหนี้สินไหม?

สมาน นพฤทธิ์ : เคยได้ทำการกู้เงินมากจาก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) จำนวน 400,000 บาท ลงทุนเลี้ยงไก่ส่งให้กับบริษัทและหยุดเลี้ยงไปเพราะมีไข้หวัดนกระบาดในช่วงนั้นประกอบกับเงื่อนไขของบริษัทที่ไม่เป็นธรรมกับเกษตรกรที่เลี้ยงไก่จึงหันหลังให้กับการเลี้ยงไก่ประมาณ พ.ศ.2550

นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล : ตนกับภรรยาได้กู้เงินจากแหล่งทุน ทั้งธนาคารพาณิชย์และธนาคารของรัฐ ในหลักล้านเพื่อนำมาลงทุนภาคการเกษตรและสุกร รวมถึงนำมาลงทุนในการซื้อเครื่องมือภาคการเกษตร เช่นรถไถขนาดใหญ่ รถ6 ล้อ เป็นต้น ปัจจุบันขึ้นทะเบียนหนี้สินจำนวน 100,000 บาท กับกองทุนฟื้นฟูฯ ซึ่งตนเองสามารถจัดการกับหนี้ก้อนนี้ได้เช่นกัน

บุญลือ เดียวหลี่ อายุ70 ปี : เคยมีหนี้สินประมาณ 20,000 บาท จากการยืมพี่น้อง และกลัวการเป็นหนี้จึงไม่กู้ยืมอีก

สายบัว พนมสุขเจริญ : จากเดิมเคยกู้ธนาคารมาลงทุนในภาคการเกษตรและสุกรเป็นหนี้หลักล้าน จึงได้มาขึ้นทะเบียนหนี้กับกองทุนฟื้นฟู ปัจจุบันยังเหลือหนี้กับธนาคารเพื่อ

การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) 60,000 บาท ซึ่งสามารถจัดการกับหนี้ก้อนนี้ได้

การเกษตรเชิงเดี่ยวปลูก

สมาน นพฤทธิ์ : ทำนาปรังและนาปี ทำนา 23 ไร่ 1 รอบการผลิตได้ 50,000 บาท ต้นทุนในการทำนาต่อครั้ง 5,000 บาท เนื่องจากใช้แรงงานตนเองในการไถและใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพที่ตนเองได้ทำการหมักใช้ในแปลงนา เคยลองไม่ใช้การผสมผสานระหว่างปุ๋ยหมักชีวภาพนั้นพบว่าจะต้องลงทุนสูงถึง 10,000 บาทต่อไร่ ก็จะทำให้ตนเองได้กำไรน้อยลง จึงเป็นที่มาของการปลูกข้าวโดยใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพในการดูแลบำรุงต้นข้าว เช่น การใช้น้ำหมักชีวภาพหมักกล้วยในการบำรุงต้นข้าว ปัจจุบันทำนา 2 รอบ ให้ดินได้พักบ้าง ระบบน้ำที่ใช้เป็นการใช้น้ำในสระของตนเองและมีพื้นที่ใกล้กับลำคลองจึงมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี เมล็ดพันธุ์ข้าวเดิมซื้ออย่างเดียวไม่ได้เก็บไว้เป็นพันธุ์แต่ปัจจุบันได้มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้และจะเปลี่ยนทุก ๆ 3 ปี แต่ตนเองก็ยังใช้ปุ๋ยเคมีและใช้ยาฆ่าหญ้าในแปลงนา อยู่ในช่วงแรกทำให้สามารถลดการเกิดของต้นวัชพืชได้ในระดับหนึ่ง การจัดการโรคแมลงก็ยังคงใช้เคมีในการควบคุมหากเกิดโรคระบาด ที่ทำนาเพราะว่าตนมีความรู้เรื่องนาและมีพื้นที่ในการเพาะปลูก

และช่วงหนึ่งที่ทำให้ตนเองสามารถปลดหนี้สินได้คือช่วงนโยบายการจำนำข้าวของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

ข้อจำกัดของคนที่ทำนาทั่วไป คือไม่สามารถเก็บข้าวเปลือกนานได้เพราะไม่มียุ้งฉางเก็บ ขาดความเข้าใจและความรู้เรื่องโรคแมลงในแปลงนา ขาดความรู้และความเข้าใจในการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง

นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล : ปลูกมันสำปะหลัง 80 ไร่ ปลูกอ้อย 45 ไร่ ปลูกข้าวโพด 25 ไร่ ปลูกต้นยูคาลิปตัส 30 ไร่ ปลูกยูคาลิปตัส 4 ปีถึงจะได้ขาย ขายไร่ละ 20,000 บาท ถ้าหากเช่าที่ดินจะลงทุน 10,000 บาทต่อไร่ หากเป็นที่ดินของตนเอง ลงทุน 4,000 บาทต่อไร่ จะไม่ทำอย่างอื่นในไร่ที่ทำการเพาะปลูกต้นยูคาลิปตัสเพราะจะทำให้การจัดการวัชพืชการดูแลรักษาต้นยูคาลิปตัสลำบาก การให้น้ำรดนั้นเป็นไปตามธรรมชาติอาศัยน้ำฝนที่ตกตามฤดูกาล

การปลูกมันสำปะหลัง อ้อย และข้าวโพดก็เพิ่งลงทุนเป็นปีแรก การให้น้ำก็อาศัยน้ำตามธรรมชาติตามฤดูกาลเช่นกัน แต่ก็ยังไม่รู้ว่าราคาขายจะเป็นอย่างไร ในการดูแลในช่วงเพาะปลูกยังใช้สารเคมีในการควบคุมหญ้าวัชพืชในไร่ ผสมกับน้ำหมักชีวภาพ เนื่องปลูกพืชทางการเกษตรในพื้นที่จำนวนมากหากใช้แรงงานในการกำจัดก็จะเกิดต้นทุนที่สูงตามไปด้วยจึงเลือกทำการจัดการกับพื้นที่โดยผสมผสานระหว่างแรงงานกับการใช้สารเคมีในครั้งเดียว เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดซื้อจากตลาดทั่วไป

บุญลือ เทียวหลี่ : ปลูกผักกะเฉด ปลูกในพื้นที่ของตนเอง 1 ไร่ มีบ้านใกล้กับแหล่งน้ำจึงเป็นข้อดีที่สามารถทำได้และทำได้ตลอดทั้งปี ต้นพันธุ์ซื้อมาจากบ่อใกล้เคียง และทำการปลูกโดยใช้ไม้ปักเป็นเสาหลักแล้วมัดติดกับเสาไว้ มีแหนในสระจะทำให้หยอดสวดยต้นสวดยงามน่า

รับประทาน การดูแลรักษาผักกระเฉด จะดูแลและให้ปุ๋ยทางใบโดยการฉีดพ่นหมักชีวภาพ เพื่อบำรุงต้นและบำรุงยอดผักกระเฉด ไม่ใช่สารเคมีและปุ๋ยเคมีมากกว่า 5 ปีแล้ว เป็นการผลิตโดยคนในครอบครัว คือพ่อ แม่และลูก จะทำการเก็บผักกระเฉดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ได้เงินครั้งละประมาณ 500-600 บาท ปีละ 10,000-2,0000 บาท

ต้นทุนในการเพาะปลูก จะมีค่า โถตดิน 500 บาทต่อไร่ ค่าต้นพันธุ์ 1,000 บาท สามารถปลูกครั้งเดียวเก็บยอดได้ทั้งปี จะมีแม่ค้าคนกลางมารับซื้อที่บ้านบางครั้งก็นำไปขายที่ตลาด ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพราะคนในครัวเรือนไม่ได้มีหนี้สิน

สายบัว พนมสุขเจริญ : อาชีพค้าขายและเป็นนายหน้าที่ดิน

สาเหตุที่มาเข้ากลุ่มเพราะ อดีตเคยกู้เงินมาลงทุนและไม่สามารถที่จะชำระตามเงื่อนไขของแหล่งเงินกู้จึงได้เข้ามาเพื่อให้กลุ่มเป็นผู้ประสานงาน ขึ้นทะเบียนหนี้ให้กับตนเองโดยผ่านกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรใช้กลไกกลุ่มเข้ามาหนุนเสริมขับเคลื่อนในเชิงนโยบายและร่วมกลุ่มเพื่อให้มีอำนาจในการต่อรองกับเจ้าหนี้ ในกลุ่มนี้มีเพียงตาบุญลือ เดียวพลี เท่านั้นที่มาเข้ากลุ่มโดยที่ตนเองไม่ได้มีหนี้สิน แต่ที่เข้ามาในกลุ่มเพราะมีคนในกลุ่มฯ ชักชวนมา ตาบอกว่าที่เข้ามาเพราะจะได้ไม่เหงา มาแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการเกษตรบ้าง มาพูดคุยหารือในเรื่องของคนที่มีประสบปัญหาเรื่องหนี้สินบ้างทำให้ตนเองนั้นรู้สึกว่าได้มีเพื่อนในการพูดคุย

ที่มาเข้าร่วมกับกลุ่มแม้ว่าตนเองจะไม่มีหนี้สิน หรือหนี้สินที่มีอยู่ตนเองก็สามารถจัดการได้ ที่เข้ามาเพราะ ตอนทีตนเองเป็นหนี้อยู่นั้นทางกลุ่มฯ และสมาชิกกลุ่มฯ ได้ช่วยเหลือตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขึ้นทะเบียนหนี้ การเดินเอกสาร การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การประสานงานกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ นอกจากพื้นที่ เช่น สคปท.

การได้ร่วมกันประท้วงในเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกรเพื่อเรียกร้องสิทธิ ไม่ว่าจะเป็นที่หน้ารัฐสภา กระทรวงต่าง ๆ แล้วสิ่งเหล่านี้ก็สามารถเป็นเงื่อนไขไปสู่การลดเงินต้นและอัตราดอกเบี้ยที่ตนเองเคยกู้มาเมื่อครั้งก่อน

และที่กลุ่มได้มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น ศูนย์พัฒนาเขาหินซ้อน เกษตรอำเภอพัฒนาที่ดินฯ มาให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร การแปรรูป ฯลฯ ให้กับสมาชิกของกลุ่มฯ รวมถึงมาที่กลุ่มก็ได้พูดคุยกับเพื่อน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกับสมาชิกท่านอื่น ๆ

บทเรียนที่ได้รับและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วม

สมาน นพฤทธิ์ : เราจะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าการลงทุนในแต่ละครั้งนั้นเราจะมีต้นทุนเท่าไร และเวลาขายสินค้าได้แล้วเราจะเหลือกำไรเท่าไร หากการลงทุนมีความเสี่ยง เช่น การลงทุนเลี้ยงไก่ที่ขณะเกิดโรคระบาดอยู่นั้นก็มีความเสี่ยงที่จะขาดทุนเพราะไก่ตาย และต้นทุนอาหารไก่ที่สูงขึ้นจะทำให้เราได้กำไรน้อยลงตามไปด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราต้องคิดให้รอบคอบ หากมีหนี้อยู่ก็ต้องบริหารจัดการหนี้ของตัวเองให้เร็วที่สุด เพราะหากปล่อยไว้นานก็จะทำให้เกิดดอกเบี้ยที่สูงตามไป

ด้วย ซึ่งตนเองนั้นได้ทำการปลดหนี้จากการขายข้าวเปลือกในช่วงที่รัฐบาลให้ราคาข้าวดีจึงรีบ นำเงินที่ได้จากการขายข้าวส่งให้กับทางธนาคาร มีมากก็ง่ายมาก มีน้อยก็จ่ายน้อยจึงทำให้ตนนั้นปลดหนี้สินของตนเองได้ภายในอย่างเดียวเพราะไม่รู้วราราคาสินค้าของเรานั้นจะขึ้นหรือลง เราต้องประเมินตัวเองให้ได้ก่อนเป็นลำดับต้น

นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล : ทำอาชีพทุกอย่างที่สามารถนำมาซึ่งรายได้ เราเป็นคนที่มีหนี้สินอยู่เราต้องเป็นคนที่ยื่นทำงาน งานที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และเป็นรายได้ที่สามารถนำเงินไปส่งให้กับธนาคารเราต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งเงิน แต่ต้องเป็นอาชีพที่สุจริต มีลูกน้องหรือคนงานอย่าแบ่งแยกชนชั้นให้เขาทำงานเหมือนคนในครอบครัวของเรา เราต้องรักในครอบครัวของลูกน้องไม่กลัวว่าลูกน้องจะรวย รวยได้ดีทำให้เราได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อีกยาวนาน เราต้องคิดตลอดเวลาว่าเราจะแก้ไขปัญหาหนี้สินของเราได้อย่างไร ที่ผ่านมามันได้คิดแก้ไขปัญหาเรื่องหนี้สินกับภรรยาและคนในครอบครัว และโชคดีที่มีภรรยาเก่งสามารถบริหารจัดการการเงิน เรื่องหนี้สินได้เป็นอย่างดี

บุญลือ เทียวหลี่ : อย่าไปสร้างหนี้สิน ให้กลัวหนี้ไว้มาก่อนเพราะหนี้สินนั้นจะทำให้เราทุกข์ใจ อยู่อย่างประหยัดอดออม มีน้อยก็ใช้น้อย อะไรที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวให้ทำไปแม้มันจะได้เงินมาไม่มาก ให้ขยันในการทำงานหนักเอาเบาสู้ ไม่ใช่เงินในเรื่องสิ้นเปลือง เช่น ดื่มเหล้า สูหรี่ เป็นต้น ที่บ้านลุงโชคดีที่มีภรรยาที่เก่งเก็บเงินอยู่ ใช้ชีวิตเรียบง่ายไม่ต้องไปแข่งขันกับใคร ในการลงทุนปลูกผักกระเฉดก็ไม่ต้องใช้สารเคมี เพราะเราต้องดูแลสุขภาพของเรา ก่อน ทำปุ๋ยหมักใช้เองเพื่อเป็นการลดต้นทุนของเราด้วย

สายบัว พนมสุขเจริญ : เราจะต้องเป็นคนที่มีซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เราจะต้องขยันทำงาน เราจะต้องมีวินัยในการใช้เงินให้มาก โดยเฉพาะอาชีพนายหน้าที่จะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อผู้ค้า หากมีเงินมากเราก็จะต้องรับนำเงินที่ได้มานั้นไปส่งให้กับทางธนาคารอย่าปล่อยไว้นาน เดียวหนี้ก็จะเพิ่มขึ้นตามเวลาที่เรายปล่อยทิ้งไว้

3. บทเรียนพัฒนาเกษตรชีววิถี เส้นทางอาชีพเกษตรกรกรมกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ครอบครัวสัญญา ยะคะเสม สมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร

แรงบันดาลใจในการปรับตัว มาจากการที่ได้ลงมือปลูกผักไว้กินเอง หลังจากปลูกแล้วเหลือก็ให้เพื่อน และภรรยาเป็นคนชอบขายของ จึงนำผักไปขายที่ตลาดนัด มีการบอกปากต่อปากจึงทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพของผัก

ในช่วงที่ได้ทำการปลูกผัก ทำให้เกิดแนวคิดว่าการปลูกผัก ไม่ทำแต่พืชไร่ที่ยังทำง่ายก่อนหนี้สิน ด้วยการทำพืชไร่ไม่สามารถทำได้ลำพังต้องมีการจ้าง จ้างใส่ปุ๋ย ฉีดยาฆ่าหญ้า และโรคภัยก็ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งล้วนแต่ใช้ทุน แต่เกษตรกรมีแต่ที่ดิน เงินทุนในการหมุนเวียนไม่มีต้องกู้กับ ธกส.

ในช่วงปี 2559 – 2560 เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ เขาหินซ้อน เข้ามาในพื้นที่ และเริ่มมีความพร้อมในการจัดทำมาตรฐาน PGS ซึ่งก่อนหน้านั้นชาวบ้านต้องเข้าไปเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ฯ

ปี 2560 สัญญา เข้าอบรม PGS รุ่น 2 เป็นความรู้ และวิธีปฏิบัติตามมาตรฐาน PGS มีข้อกำหนดมาตรฐาน 14 ข้อ (อ้างอิงในคู่มือ)

1. ทำการปรับเปลี่ยนก่อนการขอมาตรฐานใช้เวลา 12 – 18 เดือน โดยจะมีการพิจารณาโดยคณะกรรมการพิจารณา PGS สิ่งที่ต้องพิจารณาบริเวณแปลงที่ขอมาตรฐาน ดังนี้

- บริเวณแปลงมีแนวกันชนตามข้อกำหนดหรือไม่
- มีข้อห้ามในการใช้เคมีภัณฑ์ทุกชนิด กำหนดให้ใช้ชีวภัณฑ์แทน
- แหล่งน้ำ มี 2 รูปแบบคือ (1) แหล่งน้ำที่เป็นระบบปิด เช่น บ่อน้ำ บ่อบาดาล ตื้น หรือบ่อน้ำบาดาล (2) แหล่งน้ำสาธารณะ ต้องมีการทำระบบพักน้ำก่อนนำมาใช้ในแปลงเกษตร
- พบตัวบ่งชี้ความอุดมสมบูรณ์ทางชีวภาพ เช่น แมลง นก รวมถึงพืชสมุนไพรที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติบริเวณแปลงปลูกนั้นๆ

2. การอบรมบัญชีฟาร์ม โดยแนะนำให้ใช้ของที่มีอยู่เดิม เช่น ใบไม้ วัสดุเหลือใช้จากแปลงเดิม เพื่อลดต้นทุน

3. การเลือกเมล็ดพันธุ์คือ แหล่งเมล็ดพันธุ์หรือเมล็ดพันธุ์ที่สามารถสืบต้นกำเนิดเมล็ดพันธุ์ได้

4. การดูแลจัดการเครื่องมือ อยู่ในสภาพพร้อมใช้ด้วยความปลอดภัย และไม่ใช้ร่วมกับแปลงที่เป็นเคมี

5. การอบรมผู้จำหน่าย PGS

จากการทบทวนขั้นตอนการขอมาตรฐาน PGS ทำให้แยกแยะสิ่งของที่ต้องซื้อ กับสิ่งที่สามารถทำใช้เองโดยไม่ต้องจ่ายเงินและลดต้นทุนในการจัดซื้อ และเน้นการใช้แรงงานในครอบครัว พบว่า ต้นทุนที่เกิดขึ้น(ใช้เงินซื้อ)

- เมล็ดพันธุ์
- น้ำมันรถไถ
- อุปกรณ์ (ท่อน้ำ กิ่งน้ำของเดิมมาปรับใช้)
- มีถุงผักที่มีตรารับรองมาตรฐาน PGS
- ต้นทุนที่ลดลงจากการลงมือทำเอง
- เชื้อจุลินทรีย์ (ต่อหัวเชื้อเอง)
- น้ำหมัก + มีมูลสัตว์เป็นของตนเอง
- พลาสติก ตาข่าย จากอาชีพเดิม

- แรงงาน (3 คนในครอบครัว) กับ 5 ไร่

**ผลที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวกับการขอรับมาตรฐาน PGS ในระยะเวลา 2 ปีรวม
ในช่วงการปรับพื้นที่เพื่อขอรับมาตรฐาน**

- มีช่องทางการตลาด จากบรรจุกัญท์ มีการเข้ามาศึกษาดูงาน และมีตลาดในการจำหน่ายต่อเนื่อง
- มีเครือข่ายตลาด / ใช้เทคโนโลยีขายออนไลน์
- สุขภาพของผู้ปลูก และได้ออกกำลังกายจากการดูแลแปลง
- มีอาหารปลอดภัยไว้บริโภคเองที่บ้าน
- ราคาผลผลิตเพิ่มจากเดิม เช่น แตงโม

ปัญหา อุปสรรค

ระยะทางในการเอาของไปขายที่ตลาดไกล

- แรงงาน กำลังการผลิตไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดใหญ่ได้
 - ยังขาดระบบการผลิตแบบรวมกลุ่มเพื่อรวมผลผลิตของกลุ่ม
 - จำนวนการสั่งซื้อ (orders) ไม่แน่นอน เกินจำนวนที่เกษตรกรจะผลิตให้ได้
- แม้จำนวนการสั่งซื้อที่ไม่คงที่ หรือครั้งละมาก ๆ อาจส่งผลให้การผลิตกลับไปสู่การผลิตในรูปแบบเดิมคือใช้สารเคมีเพื่อให้ได้ผลผลิตได้ทันต่อการสั่งซื้อ
- การรวบรวมผลผลิตไม่ตรงตามการสั่งซื้อ ไม่ได้มาตรฐานการสั่งซื้อ

สิ่งที่ต้องการพัฒนา

- หาจุดขายของกลุ่ม (ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม)
- การสร้าง brand สินค้า โดยจำหน่ายในราคาไม่สูง แต่จะสร้างความน่าเชื่อถือต่อผลิตภัณฑ์
- การรวมกลุ่มสามารถผลักดันในการขอมาตรฐานระดับต่าง ๆ ได้

บทบาทกลุ่มช่วยหนุนเสริม

- การเข้ามาสนับสนุนจากนักวิชาการ หน่วยงาน เช่น อาจารย์นิกร จากศูนย์เรียนรู้ฯ เขาคินซ็อน
- หัวหน้ากลุ่มเป็นตัวอย่าง และเจ้าหน้าที่เข้ามาแนะนำให้เห็นต้นแบบในพื้นที่
- โอกาสในการเข้าร่วมอบรมเสริมความรู้ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับหน่วยงานต่าง ๆ โดยไม่ต้องเสียงบประมาณส่วนตัว เช่น ศูนย์การเรียนรู้ฯ เขาคินซ็อนมีหน่วยงานอยู่ 13 หน่วยงานร่วมในประเด็นการพัฒนาที่ดิน รวมถึงกลุ่มที่รู้จักกับ ศูนย์ฯ เขาคินซ็อน เป็นต้น

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน

- มูลนิธิชีวิตไท เริ่มปี 2556 ในการอบรมนักข่าวพลเมือง ปัญหาหยาบหนองแหน, ให้ความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหนี้สิน, การจัดทำข้อมูลของเกษตรกรที่เป็นหนี้ร่วมกัน
- สกว. เพื่อท้องถิ่น โหนดสุวรรณภูมิ เริ่มปี 2558 ในการนำกระบวนการวิจัยเข้าร่วมในการจัดการปัญหาหนี้สิน
- อดท.จังหวัด เมื่อปี 2557 ในโครงการตลาดเกษตรกร แต่ได้หยุดทำแล้ว
- สภาเกษตรกร เมื่อปี 2558 มีสมาชิกเข้าร่วม 73 คน ในการเชื่อมประสานกลุ่มและสนับสนุนเครื่องไม้เครื่องมือ
- กรมป่าไม้ เมื่อปี 2553 สนับสนุน โครงการปลูกไม้ โดยให้ต้นไม้และงบประมาณ
- ศูนย์ฯ เข้าหินซ้อน (อย่างต่อเนื่อง) โครงการธนาคารปู โครงการบ่อน้ำตื้น โครงการอบรม PGS

4.มีการปรับปรุงแบบการผลิตจากการปลูกข้าวเคมีมาทดลองปลูกข้าวแบบอินทรีย์

จากการวิเคราะห์จากข้อมูลจากแบบสอบถามสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร ต.เกาะขนุน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา ในประเด็นพืชที่ปลูกในระบบเกษตรเชิงเดี่ยวพบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 56 ปลูกข้าว เป็นอันดับสองรองจากมันสำปะหลัง ในขณะที่กลุ่มส่งเสริมการเกษตรครบวงจรพบว่า พืชที่ปลูกในระบบเกษตรเชิงเดี่ยวส่วนใหญ่ปลูกข้าวมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 87.86 รองลงมาได้แก่มะม่วงน้ำดอกไม้ ทั้งนี้เนื่องจากข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจ และเป็นพืชอาหารหลักที่ต้องใช้บริโภคในครัวเรือนทางกลุ่มฯ และมูลนิธิชีวิตไท จึงได้จัดกิจกรรมอบรม การทำพันธุ์ข้าวและนาอินทรีย์ ในวันที่ 6 ธันวาคม 2561 ขึ้นที่กลุ่มพัฒนาเกษตรกร โดย นพดล มั่นศักดิ์ นักปรับปรุงพันธุ์ข้าวจาก จ.นครสวรรค์ การจัดอบรมในครั้งนี้มีเครือข่ายเกษตรกรสมาชิกกลุ่มส่งเสริมการเกษตรครบวงจร ต.บางซุด อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท มาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในฐานะกลุ่มที่ได้ทดลองปลูกข้าวขาวเกยไชยมาก่อน และมีกลุ่มเกษตรกรหนองยาว จากพื้นที่ใกล้เคียงที่กำลังทดลองทำนาอินทรีย์และเข้าร่วมเกษตรแปลงใหญ่กับโครงการรัฐ

นพดล มั่นศักดิ์ ได้เข้าร่วมเรียนรู้กับอาจารย์เดชา ศิริภัทรเมื่อปี 2540 เขากล่าวว่า “การทำนาอินทรีย์ต้องเริ่มจากพันธุ์ที่ดีและเป็นอินทรีย์ คนที่ทำแบบเคมีต้องค่อย ๆ ละเลิกเคมี ต้องจดต้นทุนการผลิตทั้งหมด รวมทั้งค่าใช้จ่ายส่วนตัวและระบบการผลิตถ้าอยากรู้ว่าข้าวเคมีต่างกับข้าวอินทรีย์อย่างไร ก็ต้องทดลองทำดู”

ชนวิทย์ากร นพดล มั่นศักดิ์ ลงไปดูแปลงทดลอง

สำหรับจุดกำเนิดของข้าว “ข้าวเกยไชย” ตั้งตามชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครสวรรค์ และสืบเนื่องจากพื้นที่ในแถบจังหวัดนครสวรรค์ ไม่สามารถทำนาปีได้ ทำให้มีแนวคิดว่าจะมีข้าวพันธุ์ไหนบ้างที่ปลูกในระบบนาปรังแต่มีรสชาติเหมือนหรือใกล้เคียงกับข้าวหอมมะลิ จึงได้ทดลองเอาข้าวบาสชาติของอินเดียซึ่งมีลักษณะเมล็ดยาวและมีหางทุกเม็ด โดยเอามาปลูกและคัดต้นที่ออกมาไม่มีหาง พอหาหายยังเป็นนาปีอยู่ จึงได้ทดลองมาผสมกับช่อราตรี เป็นข้าวจากมูลนิธิข้าวขวัญ ปรากฏรวงใหญ่มากนับดูประมาณ 400 เม็ดต่อ 1 รวง ก็เลยมาผสมกับบาสชาติ จนเป็นนาปรัง นึ่งที่ F5 การผสมข้าว ข้าว 1 เม็ด ได้ข้าว 1 ต้น ข้าว 1 ต้นได้ประมาณ 20 รวง และเอาไปปลูกเรียงแถว ห่างกัน 30 เซน ทำแบบนี้จน 5 F เก็บทุกตัวอย่างเอามาจัดเป็นกลุ่ม

วิทยากรได้ให้ความรู้เทคนิคการทำ พันธุ์ข้าว เพื่อลดต้นทุนการทำนาอินทรีย์ ครอบครัวชาวนาต้องทำพันธุ์ข้าวควบคู่ไปกับการทำนา ด้วยวิธี ดำ ดำต้นเดียว แล้วก็แกะเมล็ดข้าวกล้องเลือกเอาเมล็ดข้าวที่มีลักษณะ ขาว ใส มัน วาว ใน 1 ไร่ ใช้ 26,500 เมล็ด มีขั้นตอนดังนี้ เอาไปเมล็ดข้าวเพาะทรายหรือซีไคก็ได้ แล้วเอามาปลูกได้ 20 วันถอนลงกล้าแบบต้นเดียว ตีตารางเชือกขึง 30 ซม.แล้วก็ดำ ใส่น้ำอย่างเดียวย ทำแบบนี้9ครี้อสามารถเป็นพันธุ์อื่นที่ต้องการได้

การปรับปรุงแบบการผลิตจากการปลูกข้าวเคมีมาทดลองปลูกแบบอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มพัฒนาเกษตรกร ศึกษากรณ์ สวาสดิ์ ทัพมงคล.อายุ 67 ปี ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มยุคแรก ๆ มีอาชีพทำนามาตั้งแต่สมัยพ่อแม่ ซึ่งจากการ สัมภาษณ์กลุ่มสถานะภาพรายรับรายจ่ายของครอบครัว สวาท พบว่า ปัจจุบันเป็นหนี้สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) โดยเป็นหนี้ที่ กฟก.ซื้อแล้วจำนวน 100,000 บาท หนี้กองทุนหมู่บ้านจำนวน 40,000 บาท หนี้จากเจ้าหนี้

บอกระบบ(กู้มาจากนายทุนเจ้าของรถเกี่ยว ปุ๋ย ยา)จำนวน 70,000 บาท เจ้าหนี้คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 16 ต่อปี รวมแล้วครอบครัวสวาทมีหนี้ทั้งหมด 210,000 บาท

ในอดีตครอบครัว สวาสดี มีรายได้จากการทำนาปีละ 2 รอบในพื้นที่ 45 ไร่ โดยขายข้าวได้ประมาณตันละ 6,200บาท ทำให้มีรายได้จากการขายข้าวทั้งหมด 240,000 บาท

และมีค่าใช้จ่ายในการทำนา แบ่งเป็น ค่าปุ๋ย2รอบจำนวน 70,000 บาท ค่ายาฉีด 6 ครั้งต่อปีรวม 30,000 บาท ค่าแรงหว่านปุ๋ย ฉีดยา 2 รอบ 8,000 บาท ค่าน้ำมันรถ 2 รอบ 10,000 บาท ค่าไฟปั่นน้ำเข้านา รวมสองรอบ 10,000บาท ค่าเกี่ยวข้าวรวมสองรอบ 8,000 ค่าเช่านา 30,000 บาทต่อปี ทำให้มีต้นทุนต่อปีทั้งหมด 166,000 บาท เฉลี่ยต้นทุนต่อไร่ 3,688 บาท ในขณะที่มีบางปีมีความเสี่ยงจากโรค หนอนกอ เพลี้ยกระโดด และน้ำท่วม

ครอบครัว สวาสดี มีรายได้ต่อปีโดยประมาณ 160,400บาท แบ่งเป็นรายได้จากเบี้ยสูงอายุของตนเองและภรรยา รวมกัน 14,400 บาท ร้านค้าขายของชำ 72,000บาท ทำนา 74,000 บาท

มีรายจ่ายหลัก ๆ รวมทั้งปี 151,200 บาท แบ่งเป็น ค่าอาหาร 36,000 บาท ค่าไฟ 7,200 บาท ค่าน้ำ 4,800บาท ค่าโทรศัพท์ 2,400 บาท น้ำมันรถ 72,000 บาท ค่าหลานไปโรงเรียน 10,800 บาท และค่าภาษีสังคม 18,000 บาท

ปัจจุบันสวาสดีและครอบครัวทำนาด้วยการเช่าที่นาจำนวน 15 ไร่จ่ายค่าเช่าปีละ 10,000 บาท มีพื้นที่นาอยู่ใกล้คลองชลประทาน ในเขตตำบลหนองแหวน อ.พนมสารคาม ครอบครัวต้องการปรับวิธีการทำนาจากการทำนาเคมีมาสู่นาอินทรีย์ เนื่องจากมีเหตุเศร้าในครอบครัวที่เคยสูญเสียลูกชายด้วยพิษภัยจากสารเคมีในนาข้าวในระหว่างฉีดยาปราบศัตรูพืชอยู่ก็เป็นลมหมดสติและเสียชีวิตไปเมื่อหลายสิบปีก่อน ประกอบกับการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มส่งผลให้สวาทได้ร่วมเรียนรู้อบรม การปรับระบบการผลิตแบบพึ่งตนเองมากขึ้นส่งผลให้เขาได้เริ่มลดการใช้สารเคมีในนาข้าว

ขั้นตอนการทำนาแปลงทดลองแบบลดการใช้สารเคมี : ครอบครัวสวาท

1. ให้จุลินทรีย์ย่อยสลายซังข้าวประมาณ 200 ลิตรในพื้นที่จำนวน 5 ไร่
2. ใช้รถไถตดิน ทั้งไว้ 7 วัน
3. ใช้รถไถดีเลน
4. ปรับพื้นที่นาซักร่อง ในช่วงนี้ได้แช่เมล็ดพันธุ์เตรียมไว้ด้วย
5. หว่านเมล็ดข้าวเกยไย
6. เอน้ำออกจากนา ใช้ยาฉีดคลุมเลน
7. หว่านปุ๋ย ดูแลน้ำในนาไม่ให้ขาด
8. ช่วงข้าวท้องหว่านปุ๋ยอีกรอบ ใช้ฮอร์โมนฉีด
9. เก็บเกี่ยว

แปลงนาทดลองพื้นที่ 5 ไร่ ของ สวสดี

จากการศึกษาครอบสวสดี ทั้งรายได้ รายจ่ายในครัวเรือน รายจ่ายในภาคเกษตร และจำนวนหนี้สิน พบว่าในภาพรวมสวาท มีรายได้ทั้งปี 160,400 บาท มีรายจ่ายทั้งปี 151,200 บาท มีเงินคงเหลือเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว 9,200 บาท ในขณะที่มีหนี้รวมทั้งหมด 210,000 บาท ในสถานภาพปัจจุบันหากต้องการลดจำนวนหนี้บ้างก่อนสามารถทำได้โดยแบ่งชำระหนี้เป็นรายปี และมีศักยภาพชำระหนี้เพิ่มขึ้นถ้าปรับระบบการผลิตข้าวอย่างต่อเนื่อง ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น บางอย่าง เช่น ค่าภาษีสังคมที่ต้องจ่ายอยู่ปีละประมาณ 18,000 บาท

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ มีระยะเวลาการเข้าเป็นสมาชิกเฉลี่ย 8.25 ปี โดยส่วนใหญ่เป็นสมาชิกมาเป็นระยะเวลา 10 ปี มีอายุเฉลี่ย 60.56 ปี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 61 – 70 ปี ระดับการศึกษาจบการศึกษาชั้นประถมศึกษามากที่สุด มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถทำงานได้ ส่วนใหญ่มีจำนวน 1 คน และ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 32.69 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร ส่วนใหญ่มี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 54.00 รองลงมาได้แก่ มีสมาชิกที่ทำการเกษตร จำนวน 2 คน (ร้อยละ 42.00)

5.2 ปัญหาหนี้สินของสมาชิกกลุ่ม

เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน พบว่า กลุ่มที่เป็นสมาชิก ส่วนใหญ่มีหนี้สิน จำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.77 โดยเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน มีจำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.38 เกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) มากที่สุด รองลงมาได้แก่ กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน กู้เงินจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) จากข้อมูลสามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการกู้ยืมจากแหล่งหนี้มากกว่า 1 แหล่ง พฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคตเนื่องจากไม่สามารถชำระดอกเบี้ยที่จะเกิดขึ้นได้ทันกำหนด โดยเฉพาะในส่วนของแหล่งเกินก้นกระบะ ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าแหล่งหนี้อื่น ๆ เกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินเพื่อซื้ออุปกรณ์และลงทุนทางการเกษตรมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ กู้เงินเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน พบว่า สาเหตุของการเป็นหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้ ส่วนใหญ่เกิดจากการขายผลผลิตไม่ได้ ขายได้น้อย และราคาผลผลิตตกต่ำ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ การมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ และเกิดจากผลผลิตได้รับความเสียหายหรือเกิดภัยพิบัติ พบว่า ส่วนใหญ่ที่ดินติดภาระค้ำประกันหนี้ คิดเป็นร้อยละ 54.35 ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มฯ อยู่ในสถานะการขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มพัฒนาเกษตรกรฯ และรอการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.36 โดยสมาชิกกลุ่มฯ ที่ได้รับการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ มีร้อยละ 8.34 นอกจากนั้นเป็นสมาชิกกลุ่มฯ ที่ชำระหนี้ตนเอง มีเพียงร้อยละ 5.30

5.3 ระบบเกษตรของสมาชิกกลุ่ม

ระบบการปลูกพืชแบบผสมผสานของคนในชุมชน ที่ศึกษาพบว่าเริ่มเข้ามามีบทบาทหลักที่สำคัญต่อการลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว จากผลการศึกษาพบว่า คนในชุมชนนิยมปลูกพืชไร่ (ข้าว) ร่วมกับไม้ผล ในพื้นที่ ประกอบกับพื้นที่เป็นพื้นที่ที่มีคลองชลประทาน จากงานวิจัยของ สมชาย บุญประดับ (กรมวิชาการเกษตร) 2558 พบว่า พื้นที่ที่มีการชลประทานสามารถ ปลูกพืชผสมผสานได้ดีกว่าพื้นที่ที่อาศัยแต่น้ำฝนเพียงอย่างเดียว ชุมชนเกาะขนุน เป็นชุมชนที่มีคลองชลประทาน (อ้างถึง บทที่ 4 หัวข้อที่ 4.1 บริบทเชิงพื้นที่) จึงทำให้เหมาะต่อการปลูกพืชแบบผสมผสาน และงานวิจัยในเรื่องดังกล่าวยังพบว่า ในพื้นที่ภาคกลาง เหมาะแก่การปลูกข้าวเป็นพืชหลัก และไม้ผล เป็นพืชรอง ทำให้พื้นที่ตำบลเกาะขนุน จึงเหมาะต่อการปลูกข้าว (พืชไร่) เป็นพืชหลัก และ มะม่วง หรือ ไม้ผล ชนิดอื่น ๆ เป็นพืชรอง สอดคล้องกับผลการวิจัยในบทที่ 4 ของทีมวิจัย เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.78 รองลงมาได้แก่ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน (ร้อยละ 35.29) พืชที่ปลูกเชิงเดี่ยวพบ 4 ชนิด คือ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา และยูคาลิปตัส กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลการทำเกษตรแบบผสมผสานทั้งหมดจำนวน 16 ราย มีการปลูกพืชในระบบการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกผัก ผักสวนครัว และสมุนไพร

5.4 การทำอาชีพเสริมของคนในชุมชน

การทำอาชีพเสริมของคนในชุมชนที่ทำอาชีพค้าขาย จากพื้นฐานด้านการค้าขาย ส่งผลต่อการค้าขายไม้ผล รวมถึงพืชผักชนิดอื่น ๆ พืชไร่ หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาส่งเสริมอย่างจริงจังจึงเพิ่มช่วยเพิ่มรายได้ภาคการเกษตรของคนในชุมชน การปลูกพืชเชิงเดี่ยวของคนในชุมชนที่ยังคงมีอยู่ ทำให้รายได้ภาคการเกษตรต่ำลง คนในชุมชนบางคนเสียโอกาสในการปลูกพืชแบบผสมผสาน ตามงานวิจัยของพัชรพรรณ ยาโน (2552) ที่อ้างอิงการทำการเกษตรแบบชีวิติตามนแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยของขวัญกมล ดอนขวา (2557) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง การลดหนี้สิน เพิ่มรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ คนในชุมชน เริ่มรู้จักลดหนี้สิน เพิ่มรายได้ โดยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งของเกษตรชีวิติ พัทธพรรณ ยาโน (2552) ช่วยลดหนี้สินเพิ่มรายได้

งานวิจัยของ ขวัญพร สุทะ สนับสนุนผลการวิจัย ที่แนวทางในการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร คือ การสร้างอาชีพเสริม การปลูกพืชผสมผสาน และ เกษตรกรมีความต้องการในด้านเงินทุน และแหล่งตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเพิ่มรายได้ควร ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ

แต่ทว่า ภาครัฐไม่ควรที่จะแค่ส่งเสริมเท่านั้น แต่ควรปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดหาตลาดให้สนับสนุนด้านเงิน

5.5 รูปแบบการทำการเกษตรแบบชีววิถีในปัจจุบัน

5.5.1 รูปแบบของการทำอาชีพหลักที่ไม่ใช่การเกษตรมาก่อน ค่อยหันมาทำการเกษตรแบบชีววิถี

อาชีพหลักของสมาชิกชาวบ้านในชุมชน บางส่วนประกอบอาชีพ ค้าขาย ที่อยู่นอกภาคการเกษตร แล้วจึงหันมาทำการเกษตร กลุ่มของพวกนี้จะประสบปัญหากับหนี้สิน เนื่องจากต้องกู้เงินเพื่อมาลงทุน ยกเว้นบางราย (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558) เท่านั้น ที่สามารถปรับตัวได้ภายในเวลาที่จำกัด โดยส่วนใหญ่เมื่อเริ่มเปลี่ยนอาชีพจะเริ่มทำการเกษตร แต่เป็นการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ทำให้ประสบกับปัญหา ขาดความรู้ในระบบการผลิต ปลูกในพื้นที่ขนาดใหญ่ สินค้าเกษตรล้นตลาด ราคาขายต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ต้องหันมากู้เงิน เพื่อนำมาลงทุนต่อไปเรื่อย ๆ เหล่านี้คือ กลุ่มคนที่ทำอาชีพหลักที่อยู่นอกภาคการเกษตรมาก่อน แล้วจึงเปลี่ยนมาทำการเกษตรในระบบชีววิถี

จุดเด่นคือ องค์ความรู้ศาสตร์อื่นที่ชาวบ้าน หรือผู้ที่ทำการเกษตรสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในระดับหนึ่ง

ผลสัมฤทธิ์ที่ได้ สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือน มีรายได้เข้ามาต่อเนื่อง สุขภาพดีขึ้น

5.5.2 รูปแบบการทำการอาชีพหลักที่เป็นการเกษตรมาก่อน ค่อยหันมาทำการเกษตรแบบชีววิถี

ตัวอย่างของเกษตรกร กลุ่มนี้ เช่น รายของสัญญา ยะคะเสม ที่มีจากเดิมลงทุนทำไร่มันสำปะหลัง และเปลี่ยนมาทำการเกษตรอินทรีย์ โดยลดขนาดพื้นที่ทำขนาด 5 ไร่ โดยการหนุนเสริมจากศูนย์พัฒนาเขาหินซ้อน อบรมมาตรฐาน GPS การปรับเปลี่ยนแนวคิด มาเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ ปลูกพืชผักหลากหลายให้มีรายได้ทั้งปี หรือกรณีตัวอย่างของการทำการเกษตรแบบชีววิถี โดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวแต่ได้ปรับระบบการผลิตจากเคมีมาเป็นนาอินทรีย์ เหล่านี้เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการเปลี่ยนแนวคิดการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม แล้วหันมาทำการเกษตรแบบชีววิถี เพื่อลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ จากผลผลิตการเกษตร (กวิน มุสิก และคณะ มหาวิทยาลัยบูรพา , 2561) ทั้งนี้ในรูปแบบนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี ได้แก่

5.5.2.1 กรณีที่ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทำการเกษตร โดยที่ยังคงไว้ซึ่งการทำ การเกษตรแบบเดิม

ข้อดีของลักษณะการทำรูปแบบนี้ คือ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตร ส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาตามมา เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การทำการเกษตรโดยการรวมกลุ่ม เป็นต้น

ตัวอย่าง แนวคิดของการทำกลุ่มออมทรัพย์คือ ความคาดหวังว่าในอนาคตหากสามารถบริหารจัดการเงิน ออมทรัพย์ได้ดีเหมือนกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นหลักประกันสำหรับความอยู่รอดของกลุ่มได้เพราะสามารถนำไปบริหารจัดการ ให้เกิดดอกออกผลได้อีกหลายอย่าง นอกเหนือจากการให้สมาชิกกู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ตัวอย่างที่พบแล้วเช่น กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมกลุ่มฅมปณกิจศพ ของกลุ่มพัฒนาเกษตรหมู่ 7 จ.ฉะเชิงเทรา

การจัดตั้งกลุ่มต่างๆเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองนอกจากนี้ยังความู้และเห็นช่องทางของการเจรจาต่อรองปัญหาหนี้สินและการรักษาที่ดิน ทำกินของเกษตรกรผู้จกวิเคราะห้และเรียนผู้แก้ปัญหาหนี้สินเชิงนโยบาย ควบคู่ไปกับการลงมือปฏิบัติจริงระดับพื้นที่ เช่น การทำกลุ่มออมทรัพย์ การดำเนินการเจรจาต่อรองหนี้ และการประสานงาน

ข้อเสียของรูปแบบนี้ คือ องค์กรความรู้ที่ได้จากการทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวขาดการประยุกต์หรือบูรณาการศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง และลำดับความสำคัญของการเลือกชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยังไม่ชัดเจน

วิธีแก้ไขคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมจุดอ่อน

5.5.2.2 กรณีที่ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทำการเกษตร โดยที่ไม่คงไว้ซึ่งการทำ การเกษตรแบบเดิม

ข้อดี ของกรณีการทำรูปแบบนี้ คือ เกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ หรือบูรณาการองค์ความรู้เดิมมาใช้ในการทำการเกษตรแบบชีวิวิถีได้

ข้อเสียของรูปแบบนี้ คือ ขาดรูปแบบการทำการเกษตรที่เด่นชัด และลำดับความสำคัญของการเลือกชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยังไม่ชัดเจน

วิธีแก้ไขคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมจุดอ่อน

ตารางที่ 5.1 สรุปแนวคิดการทำการเกษตรชีววิถีสู่การลดปัญหาหนี้สิน ของทีมวิจัย รูปแบบการทำการเกษตรชีววิถีสู่การลดปัญหาหนี้สิน

ลำดับ	รูปแบบ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	แนวทางแก้ไข	การลดปัญหาหนี้สิน (0-3)
1	การทำงานนอกภาคการเกษตร	1.ค่าแรง ปักจ้ายภายนอก แปรรูปตามนโยบาย รัฐบาล ภาวะเศรษฐกิจ โลก	1. เกิดความไม่ แน่นอนจากการ แปรรูปของปักจ้าย ภายนอก 2. การปรับตัว เพื่อลดผลกระทบ ทำได้ยาก	1.หาอาชีพเสริมที่ สามารถช่วยพึ่ง ตนเองได้ ในยามที่ เกิดการแปรรูปจาก ปักจ้ายภายนอก	0
ลำดับ	รูปแบบ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	แนวทางแก้ไข	การลดปัญหาหนี้สิน (0-3)
2	การทำเกษตรเชิงเดี่ยว	1. การบริหารจัดการ ต้นทุนและรายได้เป็น ของตนเอง	1. รายได้และ ต้นทุนภาค การเกษตรยังคงมี การแปรรูป	1. หารายได้รองเพื่อ รองรับการแปรรูป ของ ราคา สิ้น ค้า เกษตร 2. จับกลุ่ม เพื่อลด อำนาจการต่อรอง ของกลุ่มนายทุน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม ฅาปนกิจ ของกลุ่ม พัฒนาเกษตรหมู่ 7	1
3	ทำการเกษตร แบบผสมผสาน	1. การบริหารจัดการ ต้นทุนและรายได้เป็น	1. ยังคงพบความ ไม่สอดคล้องกัน	1. เพิ่มแนวทางการ ปลูกพืชอย่างเป็น	2

		ของตนเอง 2. เพิ่มทางเลือกของการ ทำการเกษตร	ข อ ง ก า ร ท า การเกษตรแบบ เป็นระบบ และ การใช้สารเคมี	ระบบลดต้นทุน ลด การใช้สารเคมีในการ เพาะปลูกพืช 2. เสริมสร้างความ เข้มแข็งระหว่างกลุ่ม สมาชิก	
4	การทำการเกษตรแบบ ชีววิถี	1. การบริหารจัดการ ต้นทุนและรายได้เป็น ของตนเอง 2. เพิ่มทางเลือกของการ ทำการเกษตร 3. ความเป็นระบบของ การทำงาน	1. ขาดการสร้าง เครือข่าย แนว ร่ว ม ก า ร ท า การเกษตรแบบ ชีว วิ ถี เพื่ อ แก้ปัญหาหนี้สิน อย่างยั่งยืน	1.เสริมสร้างเครือข่าย การทำการเกษตร แบบชีววิถี เพื่อลด ปัญหาหนี้สินอย่าง ยั่งยืน	3

- หมายเหตุ**
- 0 หมายถึง ความสามารถในการลดปัญหาหนี้สินได้ในระดับต่ำมาก
 - 1 หมายถึง ความสามารถในการลดปัญหาหนี้สินได้ในระดับต่ำ
 - 2 หมายถึง ความสามารถในการลดปัญหาหนี้สินได้ในระดับปานกลาง
 - 3 หมายถึง ความสามารถในการลดปัญหาหนี้สินได้ในระดับสูง

ที่มา : กวิน มุสิก และคณะ (2561) ระดับความหมาย 0-3 มาจากองค์ประกอบของการบริหารหนี้สินของเกษตรกรไทยให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1. การชำระหนี้ตามกำหนด 2. การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ 3. การปลูกพืชไร่สวนผสม 4. มุ่งเน้นการผลิตและความต้องการของตลาด 5. การสร้างเครือข่ายรวมกลุ่มเกษตรกรให้เข้มแข็ง 6. นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 7. การทำบัญชีครัวเรือน (ภาคเกษตรกร)

5.6 รูปแบบการทำการเกษตรแบบชีววิถีเพื่อลดปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน

รูปแบบการทำการเกษตรแบบชีววิถีเพื่อลดปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน ควรจะเพิ่มการสร้างเครือข่าย จากหน่วยงานภาครัฐหรือ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม ในการแก้ปัญหาหนี้สินที่ชัดเจนขึ้น เช่น การขยายการรวมกลุ่มเพิ่มเติม การทดลองหาแนวทางการรวมกลุ่ม สำหรับงานวิจัยเรื่องการแก้ไขปัญหานี้ในครั้งถัดไป ไม่ควรหยุดเรื่องการแก้ไขปัญหานี้ในระดับนี้ แต่งานวิจัยที่จะต่อยอดควรเป็นเรื่องของกระบวนการสร้างกลุ่มเครือข่าย ให้ชัดเจน เพื่อให้การแก้ปัญหานี้สามารถทำได้จริงจัง ทั้งนี้ส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอใน รายงานการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่ส่งพร้อมกันแล้ว ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในครั้งถัดไป

1. ควรศึกษาแนวทางการสร้างกลุ่มเครือข่ายการทำการเกษตรแบบชีววิถีให้เข้มแข็ง เพื่อต่อยอดการทำการเกษตรแบบชีววิถี นำไปสู่การลดปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน
2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อลำดับความสำคัญของการเลือกชำระหนี้ของเกษตรกร อันส่งผลต่อการแก้ไขปัญหานี้สินอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. (2543). **มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : กรมฯ.
- กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี. (2536). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาชุมชน, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จันทนา ศรีทองคำ. (2558). **กระบวนการจัดการหนี้สินของครัวเรือนโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านห้วยยาบ หมู่ที่ 5 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. (2532). **ประวัติแนวความคิดทางสังคม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2529). **การบริหารงานพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์
- ฉอาน วุฒิกรรมรักษา. (2526). **ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบทศึกษาเฉพาะโครงสร้างที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคู้พยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี**. ปริญญาานิพนธ์, สค.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร
- ชนวน รัตนวราหะ. (2550). **เกษตรอินทรีย์**. นนทบุรี, สำนักวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ, กรมวิชาการเกษตร.
- ชัยรี นฤทุม. (2547). **คู่มือคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาลิสา สิงห์สถิต. (2551). **การจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรอินทรีย์สตรีนาเจียง บำนาเจียง ตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์, สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- จิตยา สุวรรณชน. (2527). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ณรงค์ วาริชล. (2551). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลสู่เมืองน่าอยู่: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพระ**. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดวงภรณ์ โตอนันต์. (2549). **การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาโครงการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษาดำบลห้วยกะปิ อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

- เต็มศักดิ์ คทวณิช. (2546). **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์. (2546). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน**. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธนวัฒน์ คำภีลานนท์. (2550). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, และพูนศิริ วัจนะภูมิ. (2534). **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท**, ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ 1-7 หน้า 1-47 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- บุษบา หินหาญ. (มปป) **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น** (Communication in Rural Development) สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2561 <http://elearning.psu.ac.th/courses/153/lesson2finish.pdf>.
- ปกรณ ปรียากร. (2538). **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ใน การบริหารการพัฒนา หน้า 18 – 65. อุทัย เลาหิเชียร**. กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิช.
- ประเวศ วะสี. (2541). **บนเส้นทางชีวิตปฏิรูปการเมือง**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2528. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**.
- ปรารมภ์ ยานะวิมุตติ.(2541). **การมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตเกษตรของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดยะลา**. วิทยานิพนธ์, สาขาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2530). **สุขภาพจิตเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : ตำราอุดมศึกษา โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. (2540). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์ การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์
- มณีนุช ทิพย์ชิต. (2553). **ศึกษาแนวคิดและพฤติกรรม ของเกษตรกรกลุ่มรวมพลังเกษตรกรชีวภาพบ้านคู เพื่อหาแนวทางในการจัดระบบการเรียนรู้ระบบเกษตรชีวภาพ ตำบลนาคู อำเภอด่าน**

- ไให้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการส่งเสริม
การเกษตร, ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มรกต ศรีรัตน. (2535). การประเมินผลกระบวนการบริหารจัดการโครงการชุมชนย่อยต่อการ มี
ส่วนร่วมของชุมชนในเทศบาลเมืองปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม.,
สาขาสารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ:
- เยาวมาลย์ จ้อยจุฬี. (2542). การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการจัดการมูลฝอย : ศึกษา
เฉพาะกรณีเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกริก.
- จำไพประกา มะหะหมัด. (2548). นวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อเกษตรอินทรีย์:
กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผลิตข้าวอินทรีย์ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร), .บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. (2540). ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
โครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตปทุมวัน
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, คณะ
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. (2540). ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
โครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแขเขตปทุมวัน
กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารและนโยบาย
สวัสดิการสังคม, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2539). เกษตรกรรมทางเลือก ความหมาย ความเป็นมา และเทคนิควิธี.
กรุงเทพฯ : เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.
- วิภาพร มาพบสุข. (2540). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ
- ศุภกิจ วันโนรี. (2552). การเปรียบเทียบประสิทธิผลระหว่างการเกษตรแบบเคมีและแบบ
ประยุกต์ใช้เกษตรอินทรีย์ : กรณีศึกษา บ้านกระโดนมน ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนอง
หญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์, วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการลุ่มน้ำ
และสิ่งแวดล้อม, ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2551). การเกษตร เกษตรวิถีธรรม วิถีไทย.
กรุงเทพฯ: เซน ปรีณิตัง.

- สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สายัณห์ กุลวงศ์. (2547). **การปรับเปลี่ยนการเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์เพื่อความยั่งยืนของ
สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์,
ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุธี ศรสวรรค์. (2538). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม: ศึกษา
เฉพาะกรณีตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**.
ภาคินพนธ์คณะพัฒนาสังคม, สาขาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.
- สุรีย์ ตันต์ศรีสุโรจน์. (2531). **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนใน
ชุมชนคลองจั่นเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ วทบ., สาขาส่งเสริม
การเกษตร, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสาวนีย์ เลวลย์. (2545). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษานอกระบบ**. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อนุสรณ์ อุณโณ. (2546). **ขบวนการเกษตรกรรมยั่งยืนในสังคมไทย**. นนทบุรี : ฝ่ายสนับสนุนและ
ประสานงานวิจัย มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย).

ข้อมูลทาง internet

1.ข้อมูลการแยกแยะการจัดการเชิงคุณภาพ

จาก website : <https://th.wikipedia.org/wiki/การแยกแยะข้อมูล>

ภาคผนวก

รายนามนักวิจัย

1. นายสัญญา ยะคะเสม	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นายสมบัติ มนทองเพิ่ม	ทีมวิจัย
3. นายสวาสดี ทัพมงคล	ทีมวิจัย
4. นางรมณี เกิดศรี	ทีมวิจัย
5. นายสายบัว พนมสุขเจริญ	ทีมวิจัย
6. นางสมจิตร หมั่นพิชิต	ทีมวิจัย
7. นางกุรา นิวัตร	ทีมวิจัย
8. นายอำเภอ เกตุสุวรรณ	ทีมวิจัย
9. นางสาวจารุวรรณ เจียเจริญ	ทีมวิจัย
10. นายสมเกียรติ เอี่ยมกำเหนิด	ทีมวิจัย
11. นางสาวปิยฉัตร เกิดศรี	ทีมวิจัย
12. นายมนัส เจียเจริญ	ทีมวิจัย
13. นางวันทอง เกียรติกำจรกุล	ทีมวิจัย
14. นายบุญเชิด วรรณโอทอง	ทีมวิจัย
15. นางสาวเกษร ดอนฮี้	ทีมวิจัย
16. นางวรัญญา นกทรัพย์	ทีมวิจัย
17. นายประสิทธิ์ เกียรติกำจรกุล	ทีมวิจัย

แบบสอบถาม

โครงการ ศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาสู่เกษตรชีววิถี ของกลุ่มพัฒนาเกษตรกร หมู่ 7

ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ และกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความคิดเห็นและความเป็นจริง ขอได้โปรดตอบคำถามทุกข้อ ขอขอบพระคุณในความกรุณาที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

A. ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่7 หรือไม่

- ☐ ไม่ได้เป็นสมาชิก
- ☐ เป็นสมาชิก ระยะเวลาการเข้าร่วมกลุ่ม(ปี)

B. กรณีเป็นสมาชิกกลุ่มท่านได้รับการช่วยเหลือแก้ปัญหาหนี้สินอยู่ในขั้นตอนใด

- ☐ ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกองค์กร(กลุ่มพัฒนาเกษตรกรหมู่7)
- ☐ ขึ้นทะเบียนหนี้ของกองทุนฟื้นฟูฯ
- ☐ ได้รับการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ
- ☐ ยังไม่ได้รับการอนุมัติชำระหนี้แทนโดยกองทุนฟื้นฟูฯ
- ☐ ชำระหนี้ตนเอง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ของสมาชิกกลุ่ม

1. ชื่อ -สกุล เบ อ ร ์ โ ท ร ศ ี พ ท์
.....

บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล อำเภอ..... จังหวัด.....

2. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

3. อายุ (ปี)

4. ระดับการศึกษา ☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.

☐ อนุปริญญา/ปวส. ☐ ปริญญาตรี

☐ อื่นๆ (ระบุ)

5. อาชีพหลัก

☐ ข้าราชการ พนักงานของรัฐ /พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน

☐ ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว

☐ เกษตรกร

☐ รับจ้างทั่วไป

☐ อื่นๆ.....เช่น (แม่บ้าน , ไม่มีงานทำ)

6. อาชีพเสริม (☐ มี ☐ ไม่มี) หากมีคืออาชีพอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ข้าราชการ พนักงานของรัฐ /พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน

☐ ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว

☐ เกษตรกร

☐ รับจ้างทั่วไป

☐ อื่นๆ.....เช่น (แม่บ้าน , ไม่มีงานทำ)

7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

8. สมาชิกในครัวเรือนที่สามารถทำงานได้ จำนวน.....คน และมีสมาชิกทำเกษตร จำนวน.....คน

9. รายได้ของท่านจากภาคการเกษตรต่อเดือน (ยังไม่หักค่าใช้จ่าย)

☐ ต่ำกว่า 3,000 บาท ☐ 3,001 – 5,000 บาท

☐ 5,001 – 7,000 บาท ☐ 7,001 – 9,000 บาท

☐ มากกว่า 9,000 บาท

10. รายจ่ายของท่านจากภาคการเกษตรต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า 3,000 บาท ☐ 3,001 – 5,000 บาท

☐ 5,001 – 7,000 บาท ☐ 7,001 – 9,000 บาท

☐ มากกว่า 9,000 บาท

11.รายได้ ของท่านจากนอกภาคเกษตรต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า 3,000 บาท ☐ 3,001 – 5,000 บาท

☐ 5,001 – 7,000 บาท ☐ 7,001 – 9,000 บาท

☐ มากกว่า 9,000 บาท

12.รายจ่าย ของท่านในครัวเรือนต่อเดือน (ไม่รวมภาคเกษตร เช่น ค่าอาหาร ค่าเล่าเรียน ภาษีสังคม โทรศัพท์ ห่วย ค่าน้ำ ไฟ)

☐ ต่ำกว่า 3,000 บาท ☐ 3,001 – 5,000 บาท

☐ 5,001 – 7,000 บาท ☐ 7,001 – 9,000 บาท

☐ มากกว่า 9,000 บาท

13. เงินออมของท่าน (ที่มีในปัจจุบัน)

☐ ไม่มีเงินออม ☐ มี จำนวนเงิน(บาท)

ส่วนที่ 2 สถานการณ์หนี้สินของสมาชิกกลุ่ม

1. สถานการณ์หนี้สิน

แหล่งเงินกู้	เงินต้น (บาท)	ปีที่กู้ (พ.ศ.)	อัตราดอกเบี้ย ปัจจุบัน	รวมหนี้ คงเหลือ (บาท)	รูปแบบการชำระ หนี้	สถานะหนี้
1) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.)					☐ ชำระหนี้รายเดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL) ☐ พ้องดำเนินคดี ☐ ถูกขายทอดตลาด ☐ มีผู้ซื้อทรัพย์สินแล้ว (NPA) ☐ พ้องขับไล่ (ยึดทรัพย์)
2) กองทุนหมู่บ้าน					☐ ชำระหนี้รายเดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL) ☐ พ้องดำเนินคดี ☐ ขายทอดตลาด ☐ มีผู้ซื้อทรัพย์สินแล้ว

แหล่งเงินทุน	เงินทุน (บาท)	ปีแรกที่กู้ (พ.ศ.)	อัตราดอกเบี้ย ปัจจุบัน	รวมหนี้ คงเหลือ (บาท)	รูปแบบการชำระ หนี้	สถานะหนี้
						(NPA) ☐ ฟ้องขับไล่ (ยึดทรัพย์)
3) สหกรณ์ การเกษตร					☐ ชำระหนี้ราย เดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL) ☐ ฟ้องดำเนินคดี ☐ ขายทอดตลาด ☐ มีผู้ซื้อทรัพย์แล้ว (NPA) ☐ ฟ้องขับไล่ (ยึดทรัพย์)
4) กองทุนฟื้นฟู และพัฒนาเกษตร (กฟก.)					☐ ชำระหนี้ราย เดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL)
5 ธนาคารพาณิชย์ (ระบุชื่อธนาคาร)					☐ ชำระหนี้ราย เดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL) ☐ ฟ้องดำเนินคดี

แหล่งเงินทุน	เงินต้น (บาท)	ปีที่กู้ (พ.ศ.)	อัตราดอกเบี้ย ปัจจุบัน	รวมหนี้ คงเหลือ (บาท)	รูปแบบการชำระ หนี้	สถานะหนี้
						☐ ขายทอดตลาด ☐ มีผู้ซื้อทรัพย์สินแล้ว (NPA) ☐ ฟ้องขับไล่ (ยึดทรัพย์)
6) เงินกู้ยืมระบบ วิธีการกู้ ☐ สัญญาจำนองที่ดิน ☐ ขาย ฝากที่ดิน ☐ สัญญาเช่า ☐ อื่น ๆ ระบุ.....					☐ ชำระหนี้รายวัน ☐ ชำระหนี้ราย เดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL) ☐ ฟ้องดำเนินคดี ☐ ขายทอดตลาด ☐ มีผู้ซื้อทรัพย์สินแล้ว (NPA) ☐ ฟ้องขับไล่ (ยึดทรัพย์)
7) ร้านค้าขายวัสดุ การเกษตร (ปุ๋ย สารเคมี)					☐ ชำระหนี้รายวัน ☐ ชำระหนี้ราย	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL)

แหล่งเงินทุน	เงินต้น (บาท)	ปีที่กู้ (พ.ศ.)	อัตราดอกเบี้ย ปัจจุบัน	รวมหนี้ คงเหลือ (บาท)	รูปแบบการชำระ หนี้	สถานะหนี้
					เดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ พ้องดำเนินคดี ☐ ขายทอดตลาด ☐ มีผู้ซื้อทรัพย์สินแล้ว (NPA) ☐ พ้องขับไล่ (ยึดทรัพย์)
8)ญาติ/เพื่อนบ้าน					☐ ชำระหนี้รายวัน ☐ ชำระหนี้ราย เดือน ☐ ชำระหนี้รายปี	☐ ปกติ ☐ ผิดนัดชำระ (NPL) ☐ พ้องดำเนินคดี ☐ ขายทอดตลาด ☐ มีผู้ซื้อทรัพย์สินแล้ว (NPA) ☐ พ้องขับไล่ (ยึดทรัพย์)

2. วัตถุประสงค์การกู้เรียงตามลำดับสาเหตุหลักจากมากไปน้อย (เรียงลำดับหมายเลข 1,2,3)

- ☐ ซื้ออุปกรณ์/ลงทุนทางการเกษตร ☐ ค่าขาย/ลงทุนนอกภาคเกษตร ☐ ซื้อที่ดิน
☐ ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ☐ ชำระหนี้ ☐ ค่าเล่า

เรียนบุตร

- ☐ สร้างบ้าน หรือซ่อมแซมบ้าน ☐ ใช้จ่ายเพื่อรักษาพยาบาล ☐ ให้กู้ยืม

ต่อ

- ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

3. สาเหตุที่ท่านและครอบครัวมีภาระหนี้สินและไม่สามารถชำระคืนได้ (เรียงลำดับหมายเลข 1,2,3)

- ☐ มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ ☐ มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินเกิดขึ้นใน

ครอบครัว

- ☐ ไม่ได้ใช้เงินกู้ตามวัตถุประสงค์ ☐ ขายผลผลิตไม่ได้/ได้น้อย/ราคาต่ำ
☐ ผลผลิตได้รับความเสียหายหรือภัยพิบัติ
☐ อื่นๆ

4. ลักษณะแนวโน้มปัญหาหนี้ของท่าน

- ☐ ลดลงเรื่อย ๆ ☐ คงที่ ☐ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ส่วนที่ 3 การถือครองที่ดินของสมาชิก

1. ที่ดินของตนเอง

ที่	ข้อมูล	พื้นที่		ชนิดของเอกสารสิทธิ์	ที่ดินภาระผูกพัน เช่น จำนอง / ขายฝาก (กับใคร)
		ไร่	งาน		
ที่ดินของ ตนเอง	ที่อยู่อาศัย				
	ที่ทำการเกษตร				
	รวม				

2. ที่ดินเช่าทำเกษตร

ที่	ข้อมูล	พื้นที่		ราคาเช่าที่ดิน	ระยะเวลาที่เช่ามาแล้ว
		ไร่	งาน		
ที่ดินเช่า	แปลงที่ 1				☐ ต่ำกว่า 5 ปี ☐ 6-10 ปี ☐ 11-15 ปี ☐ 16-20 ปี ☐ 20 ปี ขึ้นไป
	แปลงที่ 2				☐ ต่ำกว่า 5 ปี ☐ 6-10 ปี ☐ 11-15 ปี ☐ 16-20 ปี ☐ 20 ปี ขึ้นไป
	รวม				

3. ปัญหา อุปสรรคในการเช่าที่ดิน เช่น (เจ้าของที่ไม่อนุญาต, ไม่มีแรงจูงใจ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 ระบบการเกษตร

4.1 การเกษตรแบบผสมผสาน

ชนิดพืชหลัก ที่ปลูก ผัก / ผลไม้	ชนิดสัตว์ที่ เลี้ยง	ขนาดพื้นที่ปลูก /ขนาดพื้นที่ เลี้ยง (ไร่)	ต้นทุน ต่อไร่ (บาท)	รายได้ ต่อไร่ (บาท)	แหล่งจำหน่าย
1.....	1.....				
2.....	2.....				
3.....	3.....				
4.....	4.....				
5.....	5.....				

4.1.1 สมาชิกมีแนวทางลดการใช้สารเคมี ปุ๋ย ฮอร์โมน อย่างไร

.....

.....

4.1.2 สมาชิกมีบทเรียนในการทำเกษตรแบบลดการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี อย่างไร

.....

.....

4.2 การเกษตรเชิงเดี่ยว

รายการพืชหลัก	พันธุ์ที่ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ปุ๋ยเคมี	สารเคมี	ผลผลิตต่อไร่ (ตัน)	ต้นทุน (บาท)	รายได้ต่อไร่ (บาท)	แหล่งจำหน่าย
มันสำปะหลัง	พันธุ์..... ☐ ชื่อ ราคาบ. ☐ ขยายพันธุ์เอง		☐ ใช้ ปริมาณต่อไร่ ☐ ไม่ใช้	☐ ใช้ ปริมาณต่อไร่..... ☐ ไม่ใช้				☐ จำหน่ายเอง ☐ พ่อค้าคนกลาง ☐ แปรรูปเอง ☐ อื่นๆ.....
ยูคาลิปตัส	พันธุ์..... ☐ ชื่อ ราคาบ. ☐ ขยายพันธุ์เอง		☐ ใช้ ปริมาณต่อไร่..... ☐ ไม่ใช้	☐ ใช้ ปริมาณต่อไร่ ☐ ไม่ใช้				☐ จำหน่ายเอง ☐ พ่อค้าคนกลาง ☐ แปรรูปเอง ☐ อื่นๆ.....
ข้าว	พันธุ์..... ☐ ชื่อ ราคาบ. ☐ ขยายพันธุ์เอง		☐ ใช้ ปริมาณต่อไร่..... ☐ ไม่ใช้	☐ ใช้ ปริมาณต่อไร่ ☐ ไม่ใช้				
พืชอื่นๆ	พันธุ์..... ☐ ชื่อ ราคาบ. ☐ ขยายพันธุ์เอง		☐ ใช้ ☐ ไม่ใช้ ปริมาณต่อไร่ ☐ ไม่ใช้	☐ ใช้ ☐ ไม่ใช้ ปริมาณต่อไร่..... ☐ ไม่ใช้				☐ จำหน่ายเอง ☐ พ่อค้าคนกลาง ☐ แปรรูปเอง ☐ อื่นๆ.....

ภาพกิจกรรม

ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

เตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

ศึกษาดูงาน

ถอดความรู้ PGS

เวทีเผยแพร่งานวิจัย ณ ศูนย์ป๊วย อังภากรณ์ จ.ชัยนาท

